

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

Π.Μ.Σ Διεθνών Σπουδών

Κατεύθυνση Στρατηγικών Σπουδών & Διεθνούς Πολιτικής

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«ΓΕΡΜΑΝΙΑ: Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΠΙΣΜΑΡΚ
ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΚΗΝΗ»**

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ι. ΚΕΡΑΜΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΑΡΑΚΗΣ

ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΤΗΣ:

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Αθανάσιος Ι. Κεραμιδιώτης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Θεοδόσιο Καρβουναράκη για την καθοδήγηση και τις χρήσιμες συμβουλές που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Τελός, ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου, Γιάννη και Μαρία, και την αδερφή μου Ασπασία για τη στήριξή τους σε κάθε βήμα μου, στη Μαίρη για την αγάπη και τη συμπαράσταση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
----------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ – ΕΙΣΑΓΩΓΗ

<i>Ανάλυση της θεώρησης του Πολιτικού Ρεαλισμού και των μεθοδολογικών εννοιών</i>	<i>2</i>
1.1 Πολιτικός Ρεαλισμός.....	2
1.2 Ισχύς (έννοια-χαρακτηριστικά).....	3
1.3 Συντελεστές ισχύος.....	5
1.4 Στρατηγική (υψηλή-στρατιωτική).....	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

<i>1862-1914: Από τη δημιουργία του γερμανικού κράτους στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο</i>	<i>9</i>
2.1 Η Γερμανία του Μπίσμαρκ 1862-1890.....	9
2.1.1 Zollverein – η πολιτική ενοποίηση του γερμανόφωνου χώρου....	9
2.1.2 Οι πόλεμοι Πρωσίας-Αυστρίας (1864-1866).....	10
2.1.3 Ο γαλλοπρωσικός πόλεμος (1870-71).....	11
2.1.4 Η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων.....	11
2.1.5 1871-1890: Η Ευρώπη του Μπίσμαρκ.....	12
2.1.6 Σύγκριση ισχύος των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων.....	13
(πληθυσμός, οικονομία, βιομηχανία, στρατός)	
2.2 Η Γερμανία του Γουλιέλμου 1890-1914.....	17
2.2.1 Αναδρομή γεγονότων	17
2.2.2 Στρατηγική της Γερμανίας	18
2.2.3 Η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων	20
2.2.4 Ανάλυση ισχύος των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων.....	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1918-1945: Από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών έως το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου26

3.1 Η Γερμανία κατά την εποχή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.....26

3.1.1 Αναδρομή γεγονότων.....26

3.1.2 Η εξωτερική πολιτική του Γκούσταβ Στρέσεμαν.....28

3.2 Η ναζιστική Γερμανία.....30

3.2.1 Αναδρομή γεγονότων.....30

3.2.2 Στρατηγική της Γερμανίας.....35

3.2.3 Η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων.....39

3.2.4 Σύγκριση ισχύος των ευρωπαϊκών Δυνάμεων.....41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως και την ενοποίηση της Γερμανίας.....47

4.1 Αναδρομή γεγονότων (1945-1991)..... 47

4.2 Από την *Ostpolitik* έως και την Επανένωση.....52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η επιστροφή της ενοποιημένης Γερμανίας στη διεθνή σκηνή58

5.1 Η θέση της Γερμανίας στις σημαντικότερες κρίσεις από το 1990 έως και σήμερα..... 58

5.1.1 Ο πόλεμος του Κόλπου.....58

5.1.2 Η κρίση στη Γιουγκοσλαβία.....60

5.1.3 Ο πόλεμος στο Κόσοβο.....61

5.1.4 Τρομοκρατία και ο πόλεμος στο Ιράκ.....62

5.1.5 Η κρίση στη Λιβύη.....	64
5.1.6 Η κρίση στην Ουκρανία.....	65
5.1.7 Η κρίση στη Συρία.....	66
5.2 Η Στρατηγική της Γερμανίας.....	68
5.2.1 Στρατηγικός προσανατολισμός του γερμανικού κράτους.....	68
5.2.2 Οικονομική ισχύς.....	69
5.2.3 Στρατιωτική ισχύς.....	71
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	76
<i>Ορισμένες εκτιμήσεις για το μέλλον.....</i>	<i>80</i>
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	83

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Γερμανία είναι μια χώρα στο κέντρο της ευρωπαϊκής ηπείρου με σχεδόν ανύπαρκτα φυσικά αμυντικά εμπόδια τόσο στην ανατολή όσο και στη δύση. Η γεωγραφική αυτή πραγματικότητα την καθιστούσε διαχρονικά ευάλωτη εκ δύσεως και ανατολής, οπότε οι γερμανοί ηγέτες έστρεψαν διαχρονικά την προσοχή τους στην απόκτηση ισχύος έτσι ώστε να αυξήσουν της δυνατότητες της χώρας τους να παράξει ασφάλεια για τον εαυτό της και άρα τις πιθανότητες επιβίωσης ως απώτερος στόχος της υψηλής της στρατηγικής.

Στο ανά χείρας πόνημα παρουσιάζεται η στρατηγική του γερμανικού κράτους από τη δημιουργία του το 1871, έως και τη σημερινή εποχή με κομβικούς σταθμούς τη συμμετοχή της Γερμανίας στον Α και Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ενδιάμεσα τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, την εποχή της μεταπολεμικής διαίρεσης της Γερμανίας και τη δημιουργία του σύγχρονου ενοποιημένου γερμανικού κράτους στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Αρχικά, αναλύεται η θεώρηση του πολιτικού ρεαλισμού καθώς αποτελεί το μεθοδολογικό εργαλείο βάσει του οποίου γίνεται η ανάλυση της γερμανικής στρατηγικής και των εθνικών της επιδιώξεων. Μετέπειτα, η πορεία του γερμανικού κράτους χωρίζεται ανά εποχές κατά τις οποίες εξετάζονται επιμέρους και συγκριτικά, τόσο οι συντελεστές ισχύος όσο και η στρατηγική της Γερμανίας, αλλά και των υπολοίπων Μεγάλων Δυνάμεων.

Αναλύοντας και συνδυάζοντας τα παραπάνω στοιχεία, στόχος αυτής της μελέτης είναι:

1^ο) Να αναδείξει ότι η εξωτερική πολιτική της Γερμανίας καθοδηγείται διαχρονικά από ρεαλιστικές και πραγματιστικές επιδιώξεις με γνώμονα το εθνικό συμφέρον, που στόχο έχουν την αύξηση της ισχύος της για την μακροπρόθεσμη επιβίωση του γερμανικού κράτους στο κέντρο της Ευρώπης,

2^ο) Να επισημάνει τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους κινείται η γερμανική εξωτερική πολιτική από την ενοποίηση έως σήμερα,

3^ο) Να εξαχθεί ένα όσο το δυνατόν ασφαλέστερο συμπέρασμα σχετικά με το τι είδους και μεγέθους δύναμη αποτελεί σήμερα η Γερμανία, και

4^ο) Να παρατεθούν ορισμένες εκτιμήσεις για το μέλλον της γερμανικής στρατηγικής και για το εάν πρόκειται να αναλάβει, βάσει της στρατηγικής της θέσης στο κέντρο της Ευρώπης αλλά και των νέων απαιτήσεων που διαμορφώνονται στο διεθνές περιβάλλον, έναν νέο παγκόσμιο ρόλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ανάλυση της θεώρησης του Πολιτικού Ρεαλισμού και των μεθοδολογικών εννοιών

1.1 Πολιτικός Ρεαλισμός

Στο παρόν πόνημα, για την προσέγγιση και την ανάλυση της στρατηγικής του γερμανικού κράτους στη διεθνή πολιτική σκηνή από την ίδρυσή του το 1871 έως και σήμερα, χρησιμοποιείται η θεώρηση του πολιτικού ρεαλισμού.

Ο πολιτικός ρεαλισμός είναι μια σχολή σκέψης η οποία απαντά με έναν συγκεκριμένο τρόπο σε μια σειρά από κεντρικά ζητήματα, όπως το πώς επιβιώνουν τα κράτη σε ένα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, ποιά είναι τα κύρια αίτια της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών, καθώς και ποιά είναι η δομή και ο χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος¹.

Η θεώρηση του κλασικού ή αλλιώς πολιτικού ρεαλισμού έλκει την «καταγωγή» του από το Θουκυδίδη, το Μακιαβέλι, τον Χομπς και τον Κλαούζεβιτς, ενώ μερικοί από τους επιφανέστερους ρεαλιστές κατά τον 20ό αιώνα είναι οι: E.H.Carr², N. Spykman³, Hans Morgenthau⁴, Raymond Aaron⁵, Henry Kissinger⁶ και Z. Brzezinski⁷.

Κεντρικό σημείο εκκίνησης του πολιτικού ρεαλισμού αποτελεί το αξίωμα ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο. Αυτό σημαίνει ότι στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει κάποια ανώτατη αρχή ή κεντρική εξουσία που να επιβάλλει την τάξη όπως συμβαίνει κατά το πρότυπο της εσωτερικής οργάνωσης ενός κράτους.

Πιο συγκεκριμένα, η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού συντίθεται από τα εξής παρακάτω αξιώματα⁸:

- i. Τα κράτη είναι οι πιο σημαντικοί (και για ορισμένους οι μοναδικοί) παράγοντες του διεθνούς συστήματος.
- ii. Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και γι' αυτό και ανταγωνιστικό
- iii. Τα κράτη αποτελούν ορθολογικές ενότητες και οντότητες που, λειτουργώντας σε μια κατάσταση αβεβαιότητας, υπολογίζουν το κόστος και το όφελος των εκάστοτε επιλογών τους και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους. Λειτουργούν δηλαδή βάσει αυτού που ονομάζουμε «εθνικό συμφέρον»⁹.
- iv. Υπέρτατο εθνικό συμφέρον αποτελεί η ασφάλεια του κράτους, δηλαδή, η επιβίωσή του.

- v. Η ασφάλεια επιτυγχάνεται μέσω της ισχύος και μάλιστα της στρατιωτικής ισχύος.
- vi. Τα κράτη επιδιώκουν την ισχύ (να επηρεάσουν τους υπόλοιπους ή να αποκτήσουν τα μέσα για τον ίδιο σκοπό), αποτιμούν τα συμφέροντά τους στη βάση αποκλειστικά της ισχύος¹⁰ και μέσω αυτής αποσκοπούν στην ικανοποίηση του «εθνικού συμφέροντος».
- vii. Τα κράτη καταφεύγουν στον πόλεμο όχι από λάθος εκτιμήσεις αλλά για να εξυπηρετήσουν σαφή συμφέροντα και πολιτικούς σκοπούς¹¹
- viii. Οι κανόνες του διεθνούς δικαίου δεν παίζουν κανένα ρόλο, παρά μόνο εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών.
- ix. Για τους κλασικούς ρεαλιστές, οι διεθνείς οργανισμοί είναι δημιουργήματα στα χέρια των ισχυρών
- x. Αν, τέλος, χρειαζόταν μια εικόνα που θα περιέγραφε τον κόσμο των ρεαλιστών, αυτή θα ήταν η «ζούγκλα».

Η αναρχία του διεθνούς συστήματος και η έλλειψη ρυθμιστικής αρχής σε αυτό, έχει ως επακόλουθο την καλλιέργεια αισθήματος φόβου και ανασφάλειας μεταξύ των μονάδων του συστήματος. Ο φόβος αυτός αναγκάζει τα κράτη να υιοθετήσουν στρατηγική συμπεριφορά προκειμένου να αντιμετωπίσουν απειλές που προέρχονται από άλλες μονάδες του συστήματος¹².

1.2 Ισχύς (Έννοια-Χαρακτηριστικά)

Στη βιβλιογραφία των Διεθνών Σχέσεων υπάρχουν αρκετοί ορισμοί που σκιαγραφούν την έννοια της ισχύος και σε αυτή την υποενότητα καταγράφονται οι πιο περιεκτικοί που βοηθούν στην κατανόηση της έννοιας αυτής.

«Πατέρας» της έννοιας είναι ο Hans Morgenthau, ο οποίος ορίζει την ισχύ σαν μια σχέση ανάμεσα σε δύο παράγοντες όπου ο ένας μπορεί να ελέγχει τις σκέψεις και τις πράξεις του άλλου. Η ισχύς, δηλαδή, περιλαμβάνει οτιδήποτε καθιερώνει και συντηρεί τον έλεγχο ανθρώπου από άνθρωπο, ατομικά ή συλλογικά, καλύπτοντας όλες τις κοινωνικές σχέσεις που εξυπηρετούν τον ανωτέρω σκοπό¹³. Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη, η ισχύς είναι η δυνατότητα να ενεργεί κανείς θετικά ή αρνητικά (με διαταγή ή απαγόρευση) πάνω σε κάποιον ή σε κάτι. Επίσης είναι η δυνατότητα πρόκλησης ή παραγωγής αποτελεσμάτων τα οποία δε θα συνέβαιναν διαφορετικά¹⁴. Με πιο απλά λόγια θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ισχύς θεωρείται σαν ένα νόμισμα με το οποίο μπορεί κανείς να «αγοράσει» αξίες όπως π.χ η ασφάλεια¹⁵.

Επίσης, η ισχύς μπορεί να εμφανίζεται και με διαφορετικούς όρους (δύναμη, επιρροή) των οποίων το νοηματικό περιεχόμενο όμως δεν είναι εύκολο να διαχωριστεί από αυτή. Η δύναμη ως όρος σηματοδοτεί την υλική πλευρά της ισχύος και αφορά τα υλικά-φυσικά μέσα με τα οποία δύναται κανείς να επιβάλει τη βούλησή του. Η δύναμη είναι κάτι το οποίο ενυπάρχει, ακόμη και όταν δε χρησιμοποιείται, όταν δηλαδή εμφανίζεται στατικά. Η ισχύς εμπεριέχει ή και στηρίζεται στη δύναμη και τη χρησιμοποιεί για κάποιο σκοπό. Όταν αυτό συμβαίνει, τότε μιλάμε για έκλυση ή χρήση βίας¹⁶.

Η ισχύς ως επιρροή, στηρίζεται περισσότερο στην πειθώ και λιγότερο στις κυρώσεις και αφορά κυρίως τον τομέα του συναισθήματος αλλά και τον εσωτερικό, ψυχολογικό κόσμο του ατόμου. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν σαφή εννοιολογικά όρια μεταξύ επιρροής και ισχύος ή δύναμης, αφού η ίδια η ισχύς δημιουργεί επιρροή και η επιρροή προσδίδει ισχύ¹⁷.

Για να κατανοήσουμε καλύτερα την έννοια και τη μορφή της ισχύος θα πρέπει να προσδιορίσουμε τα χαρακτηριστικά της: τον κάτοχο της ισχύος, το μέγεθός της, τον τομέα δραστηριοτήτων στον οποίο μπορεί να εφαρμοσθεί, την αποτελεσματικότητά της, το σημείο ισορροπίας και το κόστος χρήσης της.

Ως προς τους κατόχους της ισχύος στη θεώρηση του ρεαλισμού, αυτοί είναι τα κράτη και έτσι θα πρέπει να προσδιοριστεί ποιό ή ποιά μεταξύ αυτών είναι τα ισχυρότερα. Στη συνέχεια, το μέγεθος της ισχύος κάθε μονάδας αποτιμάται βάσει του είδους και του μεγέθους των συντελεστών ισχύος που διαθέτει και τη σύγκρισή τους με τους αντίστοιχους των άλλων μονάδων.

Σχετικά με τον τομέα δραστηριοτήτων στον οποίο μπορεί να εφαρμοσθεί η ισχύς, τα κράτη δεν μπορούν να την ασκήσουν επί όλων των άλλων παραγόντων της διεθνούς πολιτικής και κυρίως δε μπορούν να χρησιμοποιήσουν κάθε συντελεστή ισχύος τους επί όλων ανεξαρτήτως των ζητημάτων που διαχειρίζονται. Συναφής με τα παραπάνω είναι και η αποτελεσματικότητα της ισχύος. Πράγματι, ένας συντελεστής ισχύος μπορεί να είναι διαθέσιμος σε περισσότερα του ενός κράτη, χωρίς όμως όλα τα κράτη να διαθέτουν την ίδια αποτελεσματικότητα στο να επιβάλλουν τη θέλησή τους στους κατά περίπτωση τομείς διεθνών δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά το σημείο ισορροπίας, η ισχύς ενός κράτους, στα πλαίσια ενός διεθνούς συστήματος προσδιορίζεται από τη γενικότερη κατανομή ισχύος και λόγω του περιορισμού από την ίδια την ισχύ των άλλων κρατών δεν μπορεί να ασκηθεί απρόσκοπτα. Σε περιπτώσεις αντιπαλότητας, υπάρχει μεταξύ των ανταγωνιστών ένα σημείο ισορροπίας της ισχύος το οποίο δεν είναι απαραίτητα ένα σημείο ισότητας, καθώς ισορροπία στις σχέσεις μεταξύ των κρατών διαπιστώνεται και σε καταστάσεις ανισότητας.

Τέλος, η ισχύς έχει κάποιο κόστος τόσο στη δημιουργία της όσο και στην άσκησή της. Το κόστος της δημιουργίας της είναι απόλυτο (μετρήσιμο μέγεθος)

αλλά και σχετικό, καθώς ένα κράτος δε διαθέτει απεριόριστους πόρους ώστε να τους κατανείμει προς μία κατεύθυνση και να μην περιορίσει τις δαπάνες σε κάποιον άλλο. Το κόστος άσκησης μπορεί να είναι πολιτικό, οικονομικό, περιβαλλοντικό, ηθικό ή και ανθρώπινο¹⁸.

1.3 Συντελεστές ισχύος

Το κατ'εξοχήν εργαλείο ερμηνείας και ανάλυσης της συμπεριφοράς των κρατών που χρησιμοποιούν οι παραδοσιακοί ρεαλιστές είναι η σκληρή ισχύς. Η σκληρή ισχύς αναφέρεται κυρίως στη στρατιωτική, στην οικονομική και στη διπλωματική ισχύ υπό την μορφή αναζήτησης συμμάχων για την αύξηση τόσο της στρατιωτικής όσο και της οικονομικής ισχύος σύμφωνα με τον Πλατιά. Ο σύγχρονος ρεαλισμός εστιάζει δηλαδή στην ποσοτική προσέγγιση της ισχύος με την έννοια του ελέγχου των πόρων¹⁹.

Οι συντελεστές οι οποίοι μπορούν να αποδώσουν ισχύ σε ένα κράτος είναι οι εξής: α.Υλικοί συντελεστές – οι υλικοί ή αντικειμενικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ισχύ ενός κράτους είναι η γεωγραφία (έκταση,μορφολογία,γειτνίαση,κλίμα), ο πληθυσμός, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές και οι ένοπλες δυνάμεις. Αναλυτικότερα, ο παράγοντας γεωγραφία επηρεάζει τη χάραξη, την υιοθέτηση και την εκτέλεση των πολιτικών εκ μέρους του κάθε παράγοντα του διεθνούς συστήματος. Η γεωγραφία συναρτάται με τους τέσσερις παραπάνω παράγοντες μιας χώρας. Η έκταση μιας χώρας μπορεί να λειτουργήσει είτε θετικά, καθώς μια μεγάλη σε έκταση χώρα είναι δύσκολο να κατακτηθεί, αλλά μπορεί να έχει και αρνητικές συνέπειες καθώς λόγω της έκτασής της μπορεί να είναι δύσκολο να οργανωθεί και να διοικηθεί. Η μορφολογία μιας χώρας αποτελεί τον παράγοντα της γεωγραφίας που στην ουσία δε μεταβάλλεται, το ίδιο και η γειτνίαση μιας χώρας με τις υπόλοιπες, ο οποίος συντελεστής μπορεί να είναι θετικός ή αρνητικός. Οι κλιματικές συνθήκες έπαιζαν ανέκαθεν ρόλο στη δημιουργία τη διαμόρφωση αλλά και την ανάπτυξη πολιτισμικών χαρακτηριστικών στις εκάστοτε χώρες. Αναφορικά με τον πληθυσμό, το μέγεθος και την ποιότητα του αποτελούν διαχρονικά τους κυριότερους συντελεστές ισχύος για την άμυνα και την εξωτερική πολιτική μιας χώρας. Ως πηγές πλούτου θα μπορούσαμε να ορίσουμε το σύνολο των πηγών ενέργειας, παραγωγικών δομών, μέσων παραγωγής, των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα. Τέλος, η στρατιωτική ισχύς ενός κράτους εξαρτάται από το μέγεθος και την οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων που είναι μια σύνθεση στελεχών και εξοπλισμών²⁰.

β. Λειτουργικοί συντελεστές: - οι παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία ενός κράτους τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό είναι το πολιτικό του σύστημα, η διοίκησή του, η ικανότητα στρατιωτικής κινητοποίησης και η θέση στο διεθνές σύστημα. Η σταθερότητα του πολιτικού συστήματος και η εσωτερική ισορροπία και ενότητα που προσφέρει, αποτελεί έναν συντελεστή ισχύος. Η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών ενός κράτους αποτελεί επίσης συντελεστή ισχύος και δοκιμάζεται τόσο στην ειρήνη αλλά όσο και σε καταστάσεις πολέμου και κρίσης. Η στρατιωτική κινητοποίηση είναι συνάρτηση του ορθολογισμού και της αποτελεσματικότητας της οργάνωσης, της ποιότητας της διοικητικής μηχανής και των υπαρχόντων μέσων.

γ. Υποκειμενικοί συντελεστές: - είναι οι συντελεστές που αφορούν το πρόσωπο ή την ψυχοσύνθεση των ατόμων, των ομάδων ή των κρατών και την άποψη τρίτων γι'αυτούς με πιο σημαντικούς την ηγεσία και το κύρος του κράτους στο διεθνές περιβάλλον. Η ικανή ηγεσία ενός λαού, ατομική ή συλλογική είναι σημαντικός συντελεστής ισχύος και συναρτάται με την ιστορία του και την εξέλιξή του. Τέλος, το κύρος του κράτους είναι η φήμη ή η αξία που αποδίδεται στο κράτος, στην ισχύ του αλλά και στον τρόπο συμπεριφοράς στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος²¹.

1.4 Στρατηγική (υψηλή-στρατιωτική)

Με την έννοια «υψηλή στρατηγική» αναφερόμαστε στη θεωρία ενός κράτους για το πώς μπορεί να παράγει ασφάλεια για τον εαυτό του, προκειμένου να εξασφαλίσει τον υπέρτατο στόχο, δηλαδή την επιβίωσή του μέσα σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον. Με άλλα λόγια, είναι η χρησιμοποίηση όλων των διαθέσιμων μέσων για την επιτευξή αντικειμενικών πολιτικών σκοπών υπό την επίδραση του ανταγωνισμού του διεθνούς περιβάλλοντος, τόσο υπό το πρίσμα μιας πραγματικής ή ενδεχόμενης πολεμικής σύγκρουσης, όσο και εν καιρώ ειρήνης. Βασικός στόχος της υψηλής στρατηγικής είναι η εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που διαθέτει το κράτος και ο περιορισμός αυτών του αντιπάλου. Επίσης, η αναφορά σε «αντίπαλο» τονίζει το γεγονός ότι η υψηλή στρατηγική δεν υπάρχει ποτέ εν κενώ αλλά πάντοτε απευθύνεται σε έναν ή περισσότερους αντιπάλους²². Ένας επιτυχημένος σχεδιασμός σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής θα πρέπει να καλύπτει τέσσερις πτυχές²³:

- i. Διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, ώστε να καθοριστούν οι απειλές κατά της εθνικής ασφάλειας καθώς και περιορισμοί ή οι ευκαιρίες που προκύπτουν. Σημαντικό είναι η υψηλή στρατηγική να προσαρμόζεται με την πραγματικότητα

του διεθνούς περιβάλλοντος, της γεωγραφίας και της πολιτικής που προκύπτει από τον καταμερισμό της ισχύος του περιβάλλοντος αυτού.

- ii. Σαφής καθορισμός των πολιτικών στόχων τους οποίους η στρατηγική επιδιώκει να επιτύχει, βάσει των διαθέσιμων μέσων, των απειλών, των ευκαιριών και των περιορισμών. Όταν οι στόχοι της υψηλής στρατηγικής υπερβαίνουν τα διαθέσιμα μέσα, τότε προκύπτει το πρόβλημα της υπερεξάπλωσης (overextension).
- iii. Καθορισμός του αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων. Τα μέσα θα πρέπει να είναι εναρμονισμένα με τους στόχους ώστε να αποφευχθεί η άσκοπη σπατάλη πόρων και προσπάθειας.
- iv. Προσεκτική διαμόρφωση της «εικόνας» που παρουσιάζει η υψηλή στρατηγική τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό. Με άλλα λόγια, για να είναι επιτυχής μια υψηλή στρατηγική πρέπει να γίνει αποδεκτή τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό.

Ο γερμανός ιστορικός Hans Delbrück κατέγραψε δύο βασικούς τύπους στρατηγικής, τη στρατηγική της εκμηδένισης (Niederwerfungsstrategie) και τη στρατηγική της εξουθένωσης (Ermattungsstrategie). Η επιδίωξη της στρατηγικής της εκμηδένισης είναι η αποφασιστική μάχη (Vernichtungsschlacht), η στρατηγική της εξουθένωσης χρησιμοποιεί τη μάχη ως ένα από τα πολλά διαθέσιμα μέσα, όπως είναι η κατοχή εδάφους, ο οικονομικός πόλεμος, ο ναυτικός αποκλεισμός κ.λπ. Σε μια υψηλή στρατηγική εκμηδένισης, το κράτος βασίζεται κυρίως στη στρατιωτική στρατηγική, ενώ οι άλλες στρατηγικές (οικονομική, διπλωματική κ.λπ) είναι βασικά υποδεέστερες από αυτή. Από την άλλη, μια υψηλή στρατηγική εξουθένωσης κάνει ταυτόχρονη χρήση όλων των δυνατών μέσων προκειμένου να επιτευχθούν οι πολιτικοί αντικειμενικοί σκοποί²⁴.

Αντίστοιχα με τον παραπάνω ορισμό για την υψηλή στρατηγική, αυτός της στρατιωτικής στρατηγικής συνοφίζεται ως εξής: είναι η χρήση όλων των στρατιωτικών μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης.

Η τακτική είναι η χρήση των στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας μάχης.

Τα παραπάνω επίπεδα εκλαμβάνονται ως τμήματα ενός συνολικού φάσματος και όχι ως αυστηρά διαχωρισμένες και τελείως αντίθετες κατηγορίες και η στρατηγική αλληλεπίδραση μεταξύ δυο αντιπάλων εμφανίζεται σε όλα τα προαναφερθέντα επίπεδα. Με άλλα λόγια θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διαβάθμιση από την υψηλή στρατηγική έως την τακτική θα μπορούσε να παρομοιωθεί με μια μορφή «εγκιβωτισμού» όπου με κλιμακούμενη σειρά, η στενότερη έννοια (τακτική-στρατιωτική στρατηγική) εμπεριέχεται στη μεγαλύτερη (υψηλή στρατηγική)²⁵.

1. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στο Θουκυδίδη*, (Αθήνα: Εστία, 2010), σελ.26
2. Βλ. E.H.Carr, *The twenty years' crisis 1919-1939: An introduction to the study of international relations*, (Harper, N.York, 1964).
3. Βλ. Spykman Nicholas J., *America's strategy in world politics*, (Harcourt Brace Jovanovitch, N. York, 1942).
4. Βλ. Morgenthau H., *Politics among Nations: the struggle for power and peace*, (McGraw-Hill, New York, 1993).
5. Βλ. Aron Raymon, *Paix et guerre entre les Nations*, (Calmann-Levy, Paris, 1962).
6. Βλ. Kissinger Henry, *A world restored*, (Grosset& Dunlap, N.York, 1957).
7. Βλ. Brzezinski Z. & Huntington S.P., *Political power: USA/USSR*, (Viking, N.York, 1957).
8. Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, ΣΤ'έκδοση (Αθήνα: Ποιότητα 2010), σελ.58
9. Θουκυδίδου, *Ιστορίαι*, Δ, 59, 115.
10. Θουκυδίδου, *Ιστορίαι*, Ε, 111.
11. Clausewitz Carl Von, *On war*, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, (Princeton University Press, Princeton, 1989).
12. Θουκυδίδου, *Ιστορίαι*,Α, 75
13. Morgenthau H., *Politics among Nations: the struggle for power and peace*, (McGraw-Hill, New York 1993).
14. Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, ό.π, σελ.140-141
15. Τσούτσος Αθ., «Προσεγγίσεις στις έννοιες Ισχύς, Εθνικό Συμφέρον, Εξωτερική Πολιτική», (Αθήνα: Μπαρτζουλιάνος 2007), σελ.11-12
16. Ηλίας Κουσκουβέλης, ό.π, no 14.
17. στο ίδιο, σελ. 142
18. στο ίδιο, σελ. 143-147
19. Αθανάσιος Πλατιάς, ό.π, no 1, σελ. 48
20. Ηλίας Κουσκουβέλης, ό.π, σελ. 148-149
21. στο ίδιο, σελ.169-186
22. Κων/νος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, (Αθήνα: Ποιότητα 2010), σελ. 44. Βλ.επίσης, Πλατιάς Αθ. ό.π, no.1, σελ.79-84.
23. Paul Kennedy, *Grand Strategies in War and Peace: Toward a Broader Definition*, στο Paul Kennedy (ed.), *Grand Strategies in War and Peace* (New York: Yale University Press, 1991).
24. Hans Delbruck, *History of the art of War (4 vols.)*, (Lincoln: University of Nebraska Press, 1975-1985).
25. Κων/νος Κολιόπουλος, ό.π, σελ. 44-45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

1862-1914: Από τη δημιουργία του γερμανικού κράτους στον Ά Παγκόσμιο Πόλεμο

2.1 Η Γερμανία του Μπίσμαρκ 1862-1890

2.1.1 Zollverein – η πολιτική ενοποίηση του γερμανόφωνου χώρου

Όταν ο Μπίσμαρκ ανέλαβε καγκελάριος της Πρωσίας το 1862, στο κέντρο της Ευρώπης, αντί ενός γερμανικού κράτους, υπήρχε η Γερμανική Συνομοσπονδία, ένα συνονθύλευμα από γερμανόφωνες πολιτικές οντότητες, στην οποία συμμετείχαν η Πρωσία και η Αυστρία. Η δυναμική του γερμανικού εθνικισμού διαφαίνεται μετά τις επαναστάσεις του 1848, όπου και εξωθούν τις πολιτικές αυτές οντότητες να ενοποιηθούν σε ένα ενιαίο γερμανικό κράτος. Από εκείνο το σημείο, το κύριο ζητούμενο πλέον ήταν ποιά εκ της Πρωσίας - Αυστρίας θα αποτελούσε το κέντρο αυτού του νέου ενοποιημένου κράτους απορροφώντας στην πραγματικότητα τα κρατίδια της συνομοσπονδίας. Το ζήτημα αυτό λύθηκε με τους πολέμους του 1864-66 και του 1870 (γαλλοπρωσικός πόλεμος)¹.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί μια σημαντική διαδικασία η οποία προλείανε το έδαφος για την ενοποίηση. Αυτή ήταν η πολιτική του Zollverein (τελωνειακή ένωση), μια πολιτική οικονομικής συνεργασίας των γερμανόφωνων κρατιδίων μέσω τελωνειακών ενώσεων στην οποία επεδείκνυαν μεγάλη προσήλωση όλες οι πρωσικές κυβερνήσεις από το 1818 έως και το 1868, για την επίτευξη του ανώτερου στόχου, δηλαδή, την ενοποίηση της Γερμανίας. Η τελωνειακή ένωση στέφθηκε με επιτυχία καθώς δε διασάλευε, τουλάχιστον όχι άμεσα, το status quo στην Ευρώπη, ήταν μέσα στο πνεύμα του ελεύθερου εμπορίου και λειτουργούσε υπέρ της ενσωμάτωσης του εμπορικού και βιομηχανικού τομέα στο πρωσικό στρατόπεδο.

Κύριος πολιτικός στόχος όμως του Zollverein παρέμενε η απομόνωση της Αυστρίας από το γερμανικό χώρο². Έως το 1842, 28 από τα 39 κρατίδια της Γερμανικής Συνομοσπονδίας είχαν ενταχθεί στη γερμανική τελωνειακή ένωση η οποία προήλθε από την ένωση του Zollverein που ήλεγχε η Πρωσία και μιας μικρότερης ένωσης, που είχαν συγκροτήσει άλλα γερμανικά κρατίδια.

Ο υπουργός εξωτερικών της Αυστρίας Μέττερνιχ είχε αντιληφθεί τις ολέθριες συνέπειες της γερμανικής τελωνειακής ένωσης για τη χώρα του, δηλαδή, την απομόνωσή της από το γερμανικό χώρο και την «κηδεμονία» των γερμανικών κρατιδίων από την Πρωσία, αλλά τα περιθώρια αντίδρασης ήταν πλέον ελάχιστα³.

Το πυκνό σιδηροδρομικό και τηλεπικοινωνιακό δίκτυο (τηλέγραφοι), οι τραπεζικές και βιομηχανικές συνεργασίες και συγχωνεύσεις είχαν δημιουργήσει μια πραγματικότητα την οποία η Αυστρία δε μπορούσε να ακολουθήσει.

Το 1850 με τη δημιουργία της ταχυδρομικής ένωσης που ρύθμιζε τις ταχυδρομικές και δασμολογικές σχέσεις μεταξύ της τελωνιακής ένωσης (Zollverein) και της Αυστρίας, νομιμοποιείται και κατά έναν τρόπο ο διαχωρισμός των δύο πλευρών. Με τις παραπάνω ενέργειες τίθεται η βάση για την πολιτική ενοποίηση του γερμανικού πολιτικού χώρου με την Πρωσία, η οποία επιτεύχθηκε με τους πολέμους μεταξύ Πρωσίας και Αυστρίας το 1864-66 και τον γαλλοπρωσικό πόλεμο του 1870⁴.

2.1.2 Οι πόλεμοι Πρωσίας-Αυστρίας (1864-1866)

Μετά από μια βαθιά συνταγματική κρίση κατά τις δεκαετίες 1850-60, το Σεπτέμβριο του 1862 ο βασιλιάς Γουλιέλμος αναθέτει την Πρωθυπουργία στον Μπίσμαρκ. Το 1864 η Πρωσία συνασπίζεται με την Αυστρία προκειμένου να επιτεθούν στη Δανία, η οποία είχε προσαρτήσει λίγους μήνες πιο νωρίς την επαρχία του Σλέσβικ (Schleswig). Στόχος του συνασπισμού ήταν να αφαιρέσουν τα δουκάτα Χόλσταϊν και Σλέσβικ από τη Δανία θεωρώντας ότι θα πρέπει να αποτελούν μέρος κάποιας γερμανικής πολιτικής οντότητας, λόγω του ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των περιοχών αποτελούνταν από γερμανόφωνους. Η προσάρτηση των περιοχών από τη Δανία αποτελούσε παραβίαση του status quo και έτσι η Βρετανία δεν απάντησε με κάποια στρατιωτική κίνηση, όπως εσφαλμένα πίστευαν οι Δανοί.

Τελικά, η Αυστρία και η Γερμανία προσάρτησαν τις επαρχίες εύκολα, το θέμα όμως που προέκυπτε από αυτή την κατάσταση ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα έπρεπε να ελεγχθούν αυτές οι περιοχές. Το ζήτημα της διοίκησης του Σλέσβικ-Χολστάϊν οδήγησε στη σύγκρουση μεταξύ Πρωσίας και Αυστρίας για την κυριαρχία αυτών των περιοχών, όμως το σημαντικότερο που διακυβεύονταν με αυτό τον πόλεμο ήταν η κυριαρχία μίας εκ των δύο δυνάμεων στο γερμανικό χώρο⁵.

Μέσα σε λίγες εβδομάδες οι πρωσικές δυνάμεις που συμάχησαν με την Ιταλία, νίκησαν την Αυστρία και έτσι την εξουδετέρωσαν από διεκδικητή της γερμανικής κηδεμονίας και απέκτησαν τον στρατιωτικό κυρίως έλεγχο του βορείου τμήματος των νότιων γερμανικών κρατιδίων. Μετά τις εχθροπραξίες ακολούθησε η συνθήκη της Πράγας τον Αύγουστο του 1866, μεταξύ της Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας και της Πρωσίας, η οποία ουσιαστικά αναγνώρισε την πρωσική ηγεμονία στο γερμανικό χώρο.

2.1.3 Ο γαλλοπρωσικός πόλεμος (1870-71)

Η διαμόρφωση της νέας τάξης πραγμάτων στην ευρωπαϊκή ήπειρο επέρχεται με τον γαλλοπρωσικό πόλεμο του 1870-71. Ο πόλεμος αυτός εκείνη τη δεδομένη χρονική στιγμή εξυπηρετούσε τη σκοπιμότητα της ενοποίησης του έντονα τοπικιστικού γερμανικού νότου στην Ομοσπονδία των Βόρειων Γερμανικών Κρατών.

Η Γαλλία εποφθαλμιούσε το γερμανικό νότο από προηγούμενα έτη διότι ήθελε να αντισταθμίσει τα κέρδη της Πρωσίας το 1866 αποσπώντας εδαφικά ανταλλάγματα, ενώ τα ίδια τα κρατίδια διάκεινταν φιλικά προς την Αυστρία. Η ενθάρρυνση αναζήτησης ανταλλαγμάτων από πλευράς Γαλλίας καλλιεργήθηκε περίτεχνα και από τον Μπίσμαρκ, ο οποίος ήθελε να εκθέσει τη Γαλλία στις άλλες δυνάμεις και κυρίως στη Βρετανία ως τον ταραχοποιό της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων στην Ευρώπη⁶. Σε αυτή την τόσο κρίσιμη στιγμή για την ευρωπαϊκή ιστορία, ο Μπίσμαρκ είχε καταφέρει με μεγάλη μαεστρία να απομονώσει τις τρεις δυνάμεις μεταξύ τους, καθιστώντας το τρίγωνο Λονδίνο-Παρίσι-Μόσχα ανύπαρκτο.

Ο κατάλογος των ηττών για τη Γαλλία στα πεδία των μαχών ξεκίνησε στις 4 Αυγούστου το 1870 και μέσα σε τέσσερις εβδομάδες ο πόλεμος είχε κριθεί με την ήττα στο Sedan (2 Σεπτεμβρίου) όπου ο ίδιος ο Ναπολέων αιχμαλωτίστηκε, ενώ το Παρίσι παραδόθηκε στους Πρώσους στις 28 Ιανουαρίου 1871 μετά από τετράμηνη πολιορκία. Στη συνέχεια υπογράφηκε η Συνθήκη Ειρήνης της Φρανκφούρτης η οποία, πέρα από τις πολεμικές αποζημιώσεις, συμπεριελάμβανε τον ταπεινωτικό όρο της προσάρτησης των γαλλικών επαρχιών της Αλσατίας και τμήματος της Λωρραίνης υπέρ της Πρωσίας⁷. Ο στόχος είχε επιτευχθεί: η οξυδερκής πολιτική του Μπίσμαρκ είχε πλέον δημιουργήσει μια μεγάλη δύναμη, την ενωμένη Γερμανία, και μια νέα τάξη πραγμάτων στην καρδιά της Ευρώπης.

2.1.4 Η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων

Το 1864, καμία Μεγάλη Δύναμη δεν εξισορρόπησε την Πρωσία και την Αυστρία, καθώς το διακύβευμα ήταν μικρό αφού καμία από αυτές τις δυνάμεις δεν ήταν ιδιαίτερα ισχυρή στρατιωτικά. Οι πόλεμοι του 1866-1870 που ακολούθησαν μετέβαλλαν την ισορροπία ισχύος υπέρ της Πρωσίας⁸.

Στο διάστημα αυτό όλες οι μεγάλες δυνάμεις ακολούθησαν τη στρατηγική της μεταφοράς των βαρών και έτσι η Αυστρία αντιμετώπισε μόνη της την Πρωσία το 1866, ομοίως και η Γαλλία το 1870. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ρωσία στην ουσία καλοσώριζαν τις νίκες της Πρωσίας, καθώς θεωρούσαν ότι ένα ισχυρό γερμανικό κράτος θα βοηθούσε στην ανάσχεση της απειλητικής για το status quo Γαλλίας. Στην

ουσία η Ρωσία και το Ηνωμένο Βασίλειο ακολουθούθησε τη στρατηγική μεταφοράς των βαρών χρησιμοποιώντας την ισχυρή ενωμένη Γερμανία ως εξισοροπιστή της Γαλλίας και όχι κάποιο άλλο κράτος ως εξισοροπιστή της Πρωσίας.

Επίσης, οι Βρετανοί θεωρούσαν ότι μια ισχυρή Γερμανία θα κρατούσε την προσοχή της Ρωσίας στραμμένη στην Κεντρική Ευρώπη και μακριά από την Κεντρική Ασία, όπου και προέκυπτε σκληρός ανταγωνισμός μεταξύ Ρωσίας και Βρετανίας. Η Ρωσία εν συνεχεία, έβλεπε μια ισχυρή Γερμανία ως αντίβαρο στον «άσπονδο εχθρό», την Αυστρία.

Εν κατακλείδι, βασική κινητήρια δύναμη πίσω από τη Ρωσική και Βρετανική στρατηγική συλλογιστική ήταν ο φόβος της Γαλλίας. Στον αντίποδα, η Αυστρία και η Γαλλία έβλεπαν τη δημιουργία μιας ισχυρής Γερμανίας ως απειλή για την επιβίωσή τους. Παρ'ολ'αυτά, αντί να συνασπιστούν για να αντιμετωπίσουν την Πρωσία, προτίμησαν τη μεταφορά των βαρών η μία στην άλλη καθώς κάθε μια από τις δύο δυνάμεις θεωρούσε ότι μπορούσε να σταματήσει τον πρωσικό στρατό χωρίς τη βοήθεια κάποιας άλλης μεγάλης δύναμης. Επίσης, η Γαλλία θεωρούσε ότι με τη σύγκρουση και την κατατριβή Πρωσίας – Αυστρίας, η ίδια θα αποκόμιζε σχετική ισχύ⁹. Αυτή η στρατηγική της μεταφοράς των βαρών από τις μεγάλες δυνάμεις έδωσε την ευκαιρία στον Μπίσμαρκ να αντιμετωπίσει ξεχωριστά την Αυστρία και τη Γαλλία, να τις κατατροπώσει και να δημιουργήσει έναν ισχυρό πόλο ισχύος στην καρδιά της Ευρώπης με τη δημιουργία του γερμανικού κράτους.

2.1.5 1871-1890: Η Ευρώπη του Μπίσμαρκ¹⁰

Το 1873 Ο Μπίσμαρκ αναλαμβάνει την πρωτοβουλία για τη συγκρότηση της Λίγκας των Τριών Αυτοκρατοριών, δηλαδή Γερμανίας, Ρωσίας και Αυστρίας, με την Ιταλία να προσχωρεί λίγους μήνες αργότερα. Βασικός στόχος αυτής της συμμαχίας ήταν η αποτροπή συμμαχιών που θα στρέφονταν κατά των μελών της.

Για τον Μπίσμαρκ, το κύριο μέλημα ήταν η διασφάλιση των ανατολικών συνόρων, προκειμένου η Γερμανία να αποφύγει τον «εφιάλτη» της περικύκλωσης από Ανατολή και Δύση που καθιστά τη Γερμανία διαχρονικά απρόβλεπτη και επιθετική. Επομένως, η διατήρηση καλών σχέσεων με τη Ρωσία αποτελούσε κύριο στοιχείο της πολιτικής του.

Με την κρίση των Βαλκανίων, η εμπλοκή της Γερμανίας ως «έντιμου» διαμεσολαβητή είχε τις εξής βασικές σκοπιμότητες: την πρόληψη μιας ανοιχτής σύγκρουσης μεταξύ Ρωσίας και Αυστρίας στα Βαλκάνια, με τον καθορισμό των

συμφερόντων τους και των ζωνών επιρροής σε αυτά, καθώς και ότι η Γερμανία με την εμπλοκή της αναλάμβανε πρωταγωνιστικό ρόλο στο ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας. Το Συνέδριο του Βερολίνου το 1878 και η επιλογή της γερμανικής πρωτεύουσας, άλλωστε, απεικόνιζε τον νέο συσχετισμό δυνάμεων που είχε διαμορφωθεί στην Ευρώπη και αναγνώριζε την ισχυρή θέση της Γερμανίας μέσα στο νέο αυτό ευρωπαϊκό σύστημα.

Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ συνεδρίου της Βιέννης και Βερολίνου είναι ότι, παρόλο που το 1815 δεν υπήρχε κάποια ηπειρωτική δύναμη να αμφισβητήσει τη βρετανική κηδεμονία, το 1878 το Λονδίνο έπρεπε να εξασφαλίσει και τη συγκατάθεση της Γερμανίας για τη διασφάλιση του status quo στην Ευρώπη.

Εν κατακλείδι, η βασική φιλοσοφία της επιτυχίας του ευρωπαϊκού συστήματος του Μπίσμαρκ (1871-1890), το οποίο βασιζόταν στη διατήρηση της υπάρχουσας τάξης με την επιδέξια χρήση της διπλωματίας, ήταν η δημιουργία ενός δικτύου πάνω στο οποίο θα εγκλωβίζονταν όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις, ώστε καμία να μην μπορεί να αυτονομηθεί και να απειλήσει το status quo¹¹.

2.1.6 Σύγκριση ισχύος των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων (πληθυσμός, οικονομία, βιομηχανία, στρατός)

Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, το κατ'εξοχήν εργαλείο ερμηνείας και ανάλυσης της συμπεριφοράς των κρατών που χρησιμοποιούν οι παραδοσιακοί ρεαλιστές είναι οι υλικοί συντελεστές ισχύος. Στο παρόν κεφάλαιο ακολουθεί μια σύγκριση της στρατιωτικής, οικονομικής, βιομηχανικής και πληθυσμιακής ισχύος των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρωπαϊκής ηπείρου.

Όπως αναφέρει ο Mearsheimer, κατά τα μέσα του 19^{ου} αι. και συγκεκριμένα κατά το 1860, η Πρωσία ήλεγχε το 10% του ευρωπαϊκού πλούτου, η Γαλλία το 14% και το Ηνωμένο Βασίλειο το 68% (βλ.πίνακα 2.1). Σχετικά με τη βιομηχανική δύναμη στην Ευρώπη το 1870, η Πρωσία ήλεγχε το 16%, η Γαλλία το 13% ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο κατείχε και πάλι τη μερίδα του λέοντος με 64% (βλ. Πίνακες 2.2 & 2.3)¹². Σχετικά με τη στρατιωτική ισχύ, ο στρατός της Πρωσίας στην αρχή της δεκαετίας του 1860 συγκαταλέγονταν μεταξύ των πιο αδύναμων της Ευρώπης, ωστόσο το 1867 είχε γίνει ο ισχυρότερος, και το 1870 διατηρούσε αυτή την πρωτοκαθεδρία.

Η Γαλλία έως το 1866 διέθετε τον ισχυρότερο στρατό της Ευρώπης και εξακολούθησε να βασίζεται στο μόνιμο στρατό της, χωρίς να δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον αριθμό των κινητοποιούμενων εφέδρων, καθώς, ακόμα κι έτσι, υπερτερούσε σε αριθμό του πλήρως κινητοποιημένου στρατού της Πρωσίας.

Μετά τις επιτυχίες του πρωσικού στρατού το 1866, η Γαλλία άρχισε να υιοθετεί κι αυτή το δικό της σύστημα εφεδρειών το οποίο θεωρητικά ήταν ισχυρό, πρακτικά αποδείχθηκε ποιοτικά κατώτερο του πρωσικού. Τελικά, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δύο στρατών εντοπίζεται στην ποιότητα, παράγοντας ο οποίος επιβεβαιώνεται σε μεγάλο βαθμό εκ του αποτελέσματος, και έχει να κάνει με τη μεταξύ τους ασυμμετρία στη βραχυπρόθεσμη ικανότητα κινητοποίησης, το ανώτερο σύστημα γενικού επιτελείου και την καλύτερη εκπαίδευση των Πρώσων εφέδρων. Στα παραπάνω συμπληρώνεται ότι το γαλλικό πεζικό ήταν καλύτερα εξοπλισμένο από το πρωσικό αλλά αυτό το πλεονέκτημα αντισταθμίζονταν από το οπισθογεμές πυροβολικό των Πρώσων¹³.

Σχετικά με τις στρατιωτικές δυνάμεις της Ρωσίας, όπως διαφαίνεται συμπερασματικά στον Fuller¹⁴, διατηρούσε έναν αρκετά μεγάλο στρατό ο οποίος είχε τη δυνατότητα να αποκρούσει τις επιθέσεις μιας άλλης μεγάλης δύναμης, αλλά ήταν μάλλον αναποτελεσματικός στην προβολή ισχύος εις βάρος άλλων δυνάμεων.

Η Βρετανία, σύμφωνα με τη διαπίστωση του Mearsheimer¹⁵, διατηρούσε έναν μικρό και αναποτελεσματικό στρατό ο οποίος ελάχιστα μετρούσε στην ισορροπία ισχύος.

Η Αυστρία είχε έναν ισχυρό στρατό κατά το πρώτο μισό του 1860 αλλά σταδιακά μετά το 1866 άρχισε να φθίνει. Κατά τη διάρκεια του πολέμου με την Πρωσία η αναλογία αυστριακού-πρωσικού στρατού ήταν 1,25:1 ακόμα και μετά την κινητοποίηση των εφεδρειών τους. Στην καθοριστική μάχη του Κένινγκρετς (Königgrätz), παρατάχθηκε μια δύναμη 270.000 Αυστριακών έναντι 280.000 Πρώσων. Η διαφορά και πάλι εμφανιζόταν στην ποιότητα του στρατού, με τους Αυστριακούς να υπερτερούν στην ποιότητα του πυροβολικού αλλά να υστερούν στην ομοιογένεια με τον πολυεθνικό τους στρατό, αλλά και έναντι του ανώτερου επιτελικού συστήματος της Πρωσίας¹⁶.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1¹⁷

Δείκτες πλούτου και πληθυσμού Γαλλίας και Πρωσίας/Γερμανίας, 1830-1913

	1830	1860	1880	1900	1913
<i>ΑΕΠ (δισ δολάρια)</i>					
Γαλλία	8,6	13,3	17,4	23,5	27,4
Γερμανία	7,2	12,8	20,0	35,8	49,8
<i>Σχετικό μερίδιο επί του ευρωπαϊκού πλούτου (%)</i>					
Γαλλία	21	14	13	11	12
Γερμανία	5	10	20	34	40
<i>Κατανάλωση ενέργειας (εκατομμύρια μετρικοί τόνοι ισοδύναμου άνθρακα)</i>					
Γαλλία	-	13,2	29,1	48,0	62,8
Γερμανία	-	15,0	47,1	113,0	187,8
<i>Παραγωγή σιδήρου/χάλυβα (χιλιάδες τόνοι)</i>					
Γαλλία	270	900	1.730	1.565	4.687
Γερμανία	60	400	2.470	6.461	17.600
<i>Σχετικό μερίδιο επί της παγκόσμιας μεταποιητικής παραγωγής (%)</i>					
Γαλλία	5,2	7,9	7,8	6,8	6,1
Γερμανία	3,5	4,9	8,5	13,2	14,8
<i>Συνολικό βιομηχανικό δυναμικό (Ηνωμένο Βασίλειο το 1900=100)</i>					
Γαλλία	9,5	17,9	25,1	36,8	57,3
Γερμανία	6,5	11,1	27,4	71,2	137,7
<i>Πληθυσμός (εκατομμύρια)</i>					
Γαλλία	32,4	37,4	37,5	38,9	39,7
Γερμανία	12,9	18,0	45,1	56,0	67,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2¹⁸

Ανθρώπινο δυναμικό των ευρωπαϊκών στρατών, 1862-1870
(Πόλεμοι της γερμανικής ενοποίησης)

	1862	1864	1866		1870		1870-71
	Μόνιμος Στρατός	Μόνιμος Στρατός	Μόνιμος Στρατός	Μετά από κινητοποίηση	Μόνιμος Στρατός	Μετά από κινητοποίηση	Σύνολο Κινητοποιημένων
Αυστρία	255.000	298.000	275.000	460.000	252.000	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο
Ην.Βασίλειο	200.000	200.000	176.731	Μη διαθέσιμο	174.198	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο
Γαλλία	520.000	487.000	458.000	Μη διαθέσιμο	367.850	530.870	1.980.000
Πρωσία	213.000	212.000	214.000	370.000	319.000	1.183.000	1.450.000
Ρωσία	682.000	727.000	742.000	Μη διαθέσιμο	738.000	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο
Ιταλία	185.000	196.100	200.000	Μη διαθέσιμο	214.354	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο

2.2 Η Γερμανία του Γουλιέλμου 1890-1914

2.2.1 Αναδρομή γεγονότων

Μετά την παύση του Μπίσμαρκ το 1890, η Γερμανία, παρ'ότι είχε μια δυνατή οικονομία, μεγάλο και αυξανόμενο πληθυσμό και έναν πολύ ισχυρό στρατό, δεν αποτελούσε δυνητικό ηγεμόνα¹⁹. Αυτό έγινε εφικτό κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αποκτώντας συν τω χρόνω όλο και περισσότερη σχετική ισχύ.

Εκτός από τη Γερμανία, υπήρχαν άλλες πέντε μεγάλες δυνάμεις στην Ευρώπη, κι αυτές ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ρωσία, η Αυστροουγγαρία και η Ιταλία. Οι δύο τελευταίες μαζί με τη Γερμανία συγκροτούσαν την Τριπλή Συμμαχία.

Η Αυστροουγγαρία αποτελούσε μια ασθενή μεγάλη δύναμη της οποίας κύρια αδυναμία ήταν ο εθνικισμός²⁰: Όντας πολυεθνικό κράτος, φυγόκεντρες τάσεις προκαλούνταν κατά την προσπάθεια των εθνικών ομάδων να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους, καθιστώντας την Αυστροουγγαρία ασταθή. Εδαφικές διαφορές αντιμετώπιζε και με τη Ρωσία στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη, οπότε επιζητούσε την προστασία της Γερμανίας προκειμένου να αντιμετωπίσει τη ρωσική επέκταση. Ομοίως, και η Γερμανία επιζητούσε τη διατήρηση της Αυστροουγγαρίας για τον ίδιο ακριβώς λόγο.

Η Ιταλία αποτελούσε παρομοίως μια ασθενή μεγάλη δύναμη, το μειονέκτημα της οποίας εντοπιζόταν στην ελάχιστη βιομηχανική της δύναμη και σε έναν στρατό επιρρεπή σε καταστροφικές ήττες²¹. Πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και λίγο μετά την έναρξή του, η Ιταλία ήταν ουδέτερο κράτος, καθώς οι διαφορές με τη Γαλλία κατά τη διαδικασία ενοποίησης του ιταλικού κράτους, που την είχαν οδηγήσει σε συμμαχία με τη Γερμανία και την Αυστροουγγαρία, είχαν λυθεί. Τον Μάιο του 1914 τελικά συνασπίζεται με την Τριπλή Συνεννόηση (Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ρωσία) προκειμένου να πολεμήσει εναντίον των πρώην συμμάχων της, Αυστροουγγαρία και Γερμανία.

Στον αντίποδα, Γαλλία, Ρωσία και Ηνωμένο Βασίλειο ήταν αρκετά πιο ισχυρά κράτη από την Αυστροουγγαρία και την Ιταλία και ήταν πλέον αποφασισμένα να αποτρέψουν τη Γερμανία από το να αναλάβει ηγεμονικό ρόλο στην Ευρώπη. Βάσει του παραπάνω κινήτρου, οι αντίπαλες δυνάμεις της Γερμανίας (Γαλλία, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο), αντί της στρατηγικής της μεταφοράς των βαρών, συγκρότησαν τον εξισορροπητικό συνασπισμό της Τριπλής Συνεννόησης, επτά χρόνια πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου²².

2.2.2 Στρατηγική της Γερμανίας

Μετά την παύση του Μπίσμαρκ τον Μάρτιο του 1890, η Γερμανία απομακρύνεται από τη μέχρι τότε γραμμή πλεύσης της εξωτερικής πολιτικής που είχε χαράξει. Η πρώτη σημαντική αλλαγή ήταν η άρνηση της ανανέωσης της Συνθήκης Ασφαλείας του 1879 με τη Ρωσία, απόφαση η οποία εξέφραζε πλήρως τις πολιτικές απόψεις του Friedrich von Holstein, Υπουργού Εξωτερικών της Γερμανίας. Αυτή η πρώτη αλλαγή είχε ως αποτέλεσμα να κατευθύνεται η εξωτερική πολιτική πλέον βάσει της στρατιωτικής στρατηγικής, που είχε τεθεί στο επίκεντρο. Δεδομένων των διαφορών με τη Γαλλία, οι οποίες προσέφεραν ελάχιστο περιθώριο για σύναψη συμμαχιών, και την άρνηση ανανέωσης της Συνθήκης Ασφαλείας με τη Ρωσία, που την οδήγησε στην «αγκαλιά» της Γαλλίας, η γερμανική εξωτερική πολιτική καθοδηγείτο σε αδιέξοδο²³. Σταδιακά, ο γερμανοβρετανικός ανταγωνισμός υποκαθιστά τον βρετανορωσικό ως το κύριο συστατικό του ευρωπαϊκού συστήματος.

Η νέα πορεία στην εξωτερική πολιτική απαιτούσε παράλληλα σημαντικές αλλαγές στο στρατιωτικό σχεδιασμό. Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού από το 1892, Alfred von Schlieffen, εκπόνησε το ομώνυμο σχέδιο το οποίο υπολόγιζε την πιθανότητα διεξαγωγής διμέτρου πολέμου για τη Γερμανία. Αυτό παρέμεινε και το κύριο επιχειρησιακό σχέδιο του στρατού έως και τον Αύγουστο του 1914.

Βασιζόμενο στην πεποίθηση ότι η κινητοποίηση της Ρωσίας θα ήταν αργή, προέβλεπε αρχικά μια γρήγορη επίθεση-εξουδετέρωση της Γαλλίας δυτικά, και σε δεύτερη φάση τη μεταφορά των δυνάμεων ανατολικά, έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν αποφασιστικά τη Ρωσία. Το γρήγορο πλήγμα προς τη Γαλλία προέβλεπε την εισβολή του γερμανικού στρατού σε δύο ουδέτερα κράτη, στο Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, θέτοντας έτσι τη Γερμανία μοιραία αντιμέτωπη με τη Βρετανία, για την οποία η ουδετερότητα του Βελγίου αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής της πολιτικής²⁴.

Παρά τις διακυμάνσεις στις αγγλογερμανικές σχέσεις, η πολιτική ηγεσία της Γερμανίας έτρεφε την ελπίδα ότι, αργά η γρήγορα, η Βρετανία θα αναγκαζόταν λόγω των αυξανόμενων εντάσεων της με τους αποικιακούς της ανταγωνιστές, τη Ρωσία στην κεντρική Ασία και τη Γαλλία στην Αφρική, να «σπάσει» την πολιτική της «υπέροχης απομόνωσης» (Splendid Isolation) και να συμμαχήσει με τη Γερμανία, κάτι το οποίο εν τέλει δε συνέβη ποτέ.

Το δεύτερο σημαντικό ζήτημα που καθόριζε την αγγλογερμανική σχέση, ήταν η απόφαση της δημιουργίας ισχυρού ναυτικού στόλου από τη Γερμανία με εμπνευστή τον ναύαρχο Alfred von Tirpitz²⁵, για τον εκφοβισμό της Βρετανίας, αλλά και για ενδεχόμενη πολεμική αναμέτρηση σε περίπτωση που η σύναψη συμμαχίας μεταξύ των δύο κρατών αποτύγχανε.

Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, αποτελούσε μέσο για την υλοποίηση μιας

παγκόσμιας πολιτικής (Weltpolitik), κατά την οποία η Γερμανία δε θα περιοριζόταν μόνο ως ηγέτιδα δύναμη στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά θα εξελισσόταν σε παγκόσμια δύναμη²⁶. Αυτή η προσπάθεια θα την έφερε μοιραία αντιμέτωπη με τη Βρετανία, ηγεμονική δύναμη της εποχής που αντλούσε την παγκόσμια υπεροχή της στις θάλασσες από τον ισχυρό της στόλο. Το κόστος των ναυτικών εξοπλισμών έφερε τη Βρετανία σε προβληματισμό, καθώς μακροπρόθεσμα δε θα διέθεταν τις οικονομικές δυνατότητες να ακολουθήσουν τους Γερμανούς. Μετά την αποτυχία συγκρότησης μιας αγγλογερμανικής συμμαχίας (1899-1902), σε συνδυασμό με την όξυνση των σχέσεων εξαιτίας της εξέγερσης των Μπόερς στη Νότιο Αφρική, η Βρετανία αποφασίζει τη δημιουργία του στόλου της Βόρειας Θάλασσας το 1903. Το 1905 εκσυγχρονίζει το στόλο της και ναυπηγεί το πολεμικό πλοίο Dreadnought αποκαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την ηγεμονική της θέση στη θάλασσα.

Η αντιπαράθεση επιδεινώθηκε περαιτέρω με τη δεύτερη μαροκινή κρίση το 1910-11 όπου η Γερμανία προσέφυγε στην απειλή χρήσης βίας στο Μαρόκο για να τρομοκρατήσει τη Γαλλία. Αυτό που εν τέλει πέτυχε ήταν να συσπειρώσει ακόμα περισσότερο την Τριπλή Συνενόηση (Triple Entente), γεγονός που υποδείκνυε ότι δεν υπήρχε πλέον κανένας κοινός παρονομαστής για συμβιβασμό²⁷.

Τις παραμονές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η Ευρώπη είχε χωριστεί σε δύο ανταγωνιστικά στρατόπεδα και η αφορμή έναρξής του ήταν η δολοφονία του αρχιδούκα Φερδινάνδου στο Σαράγιεβο, αποτέλεσμα της κρίσης στη Βαλκανική Χερσόνησο. Κατά την εποχή του Μπίσμαρκ, μολονότι υπήρχε κάποια οικονομική και εμπορική διείσδυση της Γερμανίας στην περιοχή των Βαλκανίων, κυρίως στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, δεν υπήρχε κάποιο πολύ σοβαρό στρατηγικό διακύβευμα που να ενδιαφέρει άμεσα τη Γερμανία. Αντιθέτως, την εποχή του Γουλιέλμου, άρχισε να εμπλέκεται όλο και περισσότερο στα τεκταινόμενα της Εγγύς Ανατολής. Στόχος της ήταν να αντικαταστήσει σταδιακά τη Βρετανία στο ρόλο του προστάτη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Σημαντική εξέλιξη αποτελεί η απαγκίστρωση της Σερβίας από την Αυστροουγγαρία και η στροφή προς τη Ρωσία, και η επανάσταση των Νεότουρκων.

Εκμεταλλευόμενη τη γενικότερη αναστάτωση στα βαλκάνια, η Αυστροουγγαρία θα προσαρτήσει τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στη συνέχεια θα κηρύξει τον πόλεμο στη Σερβία τον Ιούλιο του 1914, παρά τη θέληση της τελευταίας να συμβιβαστεί με τη Βιέννη μετά τη δολοφονία του αρχιδούκα Φερδινάνδου.

Στις 30 Ιουλίου το ιδίου έτους, η Ρωσία καλεί σε γενική κινητοποίηση τις δυνάμεις της, και ακολουθεί η Γερμανία την επομένη. Την 1^η Αυγούστου η Γερμανία κηρύσσει τον πόλεμο στη Ρωσία και δύο ημέρες μετά και στη Γαλλία. Στις 2 Αυγούστου η Βρετανία στέλνει τελεσίγραφο στη Γερμανία για μη ανοχή γερμανικής ναυτικής επίθεσης κατά της Γαλλίας στα στενά της Μάγχης και η Γερμανία αντέδρασε στέλνοντας τελεσίγραφο στο Βέλγιο απαιτώντας ελεύθερη διέλευση των δυνάμεών της μέσω της χώρας, κατ' εφαρμογή του σχεδίου Schlieffen, προκειμένου

να επιτεθούν στη Γαλλία. Η Βρετανία απάντησε την επόμενη μέρα, απαιτώντας από τη Γερμανία να σεβαστεί την ουδετερότητα του Βελγίου. Όταν το τηλεσίγραφο έληξε στις 12:00 τα μεσάνυχτα, η Ευρώπη βρισκονταν πλέον σε πόλεμο²⁸.

2.2.3 Η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων

Η Ρωσία και η Γαλλία, διαπραγματεύτηκαν μεταξύ του 1890 και του 1894 μια συμμαχία σχεδιασμένη να περιορίσει τη Γερμανία προκειμένου να διασφαλισθεί ότι η τελευταία δε θα δημιουργούσε προβλήματα στην Ευρώπη, έτσι ώστε η Γαλλία και η Ρωσία να στρέψουν το ενδιαφέρον τους σε άλλες περιφέρειες της υφηλίου²⁹.

Την ίδια περίοδο, οι σχέσεις της Βρετανίας με τη Γερμανία επιδεινώθηκαν αρκετά, αλλά η Βρετανία δεν έδειχνε ακόμη διατεθειμένη να συμμαχήσει με τη Ρωσία και τη Γαλλία³⁰ φτάνοντας ακόμα και στα πρόθυρα σύγκρουσης με την τελευταία, το 1898, για το φρούριο της Φασόντα στο Νείλο. Μεταξύ του 1894 και του 1904, οι δύο τελευταίες παρέμειναν σύμμαχοι απειλώντας τη Γερμανία με διμετωπικό πόλεμο, ενώ οι σχέσεις της Βρετανίας με τη Γερμανία επιδεινώθηκαν με την προσπάθεια της τελευταίας να κατασκευάσει ένα ισχυρό ναυτικό απαραίτητο για την εφαρμογή μιας «παγκόσμιας πολιτικής» (Weltpolitik), αλλά και ως φόβητρο απέναντι στη Βρετανία. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην υπογραφή της «Εγκάρδιας Συνεννόησης» τον Απρίλιο του 1904 από τη Βρετανία και τη Γαλλία, η οποία τερμάτιζε τις διαμάχες των δύο χωρών σε περιοχές εκτός Ευρώπης. Η συμφωνία αυτή δεν ήταν συμμαχία εναντίον της Γερμανίας, αλλά σίγουρα διευκόλυνε τη σύναψή της μετά το 1905. Η Βρετανία χρησιμοποιούσε και μετέφερε τα βάρη στη Γαλλία και τη Ρωσία προκειμένου να ανασχέσει τη Γερμανία στην Ευρώπη. Αυτό σήμαινε ότι έμενε αδέσμευτη ηπειρωτικά, μπορούσε να επικεντρωθεί στη διατήρηση ενός ισχυρού ναυτικού, και δε χρειαζόταν να οικοδομήσει έναν ισχυρό στρατό ξηράς. Από το 1905, η Βρετανία αποδέχεται την ηπειρωτική δέσμευση για τους παρακάτω λόγους: Ο κυριότερος ήταν ότι το 1905 η Γερμανία πλέον είχε τα χαρακτηριστικά ενός δυνητικού ηγεμόνα, παράλληλα, η Ιαπωνία κέρδισε και ανάγκασε τη Ρωσία σε βαριά ήττα, αφήνοντας τη Γαλλία χωρίς σύμμαχο και συν τοις άλλοις, η Γερμανία δημιουργούσε μια μεγάλη διπλωματική κρίση στο Μαρόκο με τη Γαλλία, προκειμένου να την ταπεινώσει και να την απομονώσει διπλωματικά. Η Βρετανία στο σημείο αυτό αντιλήφθηκε ότι η στρατηγική της μεταφοράς των βαρών δεν ήταν πλέον βιώσιμη, κινήθηκε προς την επιλογή της ηπειρωτικής δέσμευσης, οργανώνοντας ένα μικρό αλλά αποτελεσματικό εκστρατευτικό σώμα το οποίο θα πολεμούσε πλάι στο γαλλικό, και κατέστρωσε με τη Γαλλία σχέδια για την από κοινού διεξαγωγή πολέμου εναντίον της Γερμανίας.

Τον Αύγουστο του 1907, μετά την εξομόλυνση των σχέσεων Βρετανίας -

Ρωσίας σχετικά με τις διαφορές τους στην Ασία, υπογράφεται το τελευταίο σκέλος της Τριπλής Entente, η αγγλορωσική σύμβαση. Η Τριπλή Συνεννόηση (Triple Entente), δεν ήταν μια αυστηρά οργανωμένη συμμαχία, έτσι, μετά την ανάκαμψη του Ρωσικού στρατού το 1911, υπήρχε και πάλι η επιλογή της μεταφοράς των βαρών από πλευράς Βρετανίας. Παρ' όλα αυτά, οι τελευταίοι έμειναν πιστοί στη συμφωνία για ηπειρωτική δέσμευση και πολέμησαν τόσο στο πλευρό της Ρωσίας και της Γαλλίας, αλλά και στο δυτικό μέτωπο, όσο τους αναλογούσε, ενάντια στον πανίσχυρο γερμανικό στρατό, τον Αύγουστο του 1914³¹, έως και την ήττα των Γερμανών και το τέλος του πολέμου, το Νοέμβριο του 1918.

2.2.4 Ανάλυση της ισχύος των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων

Την περίοδο μεταξύ 1890 και 1905, Η Γερμανία δεν αποτελούσε δυνητικό ηγεμόνα. Ήλεγχε το 25% του πλούτου της Ευρώπης, έναντι του 50% της Βρετανίας. Την ξεπέρασε το 1903, όταν το μερίδιο της Γερμανίας στον ευρωπαϊκό πλούτο έφτασε το 36,5% έναντι του 34,5% του Ηνωμένου Βασιλείου.

Όσον αφορά την πραγματική στρατιωτική ισχύ, την ίδια περίοδο (1890-1905), η Γερμανία διέθετε τον ισχυρότερο στρατό στην Ευρώπη, ο οποίος ήταν περίπου ίδιος σε μέγεθος με το γαλλικό, αλλά απολάμβανε πλεονεκτήματα στην οργάνωση και στον αριθμό των εφεδρειών, καθώς και στο βαρύ πυροβολικό. Επίσης είχε ποιοτική υπεροχή έναντι των Γάλλων, λόγω του ανώτερου Γενικού Επιτελείου. Κατά τη δεκαετία πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Γερμανία ήλεγχε το 40% της ευρωπαϊκής βιομηχανικής δύναμης το 1913 και είχε πλεονέκτημα παραπάνω από 3:1 στη δυνητική ισχύ έναντι της Ρωσίας και της Γαλλίας. Το 1912, ο κυρίαρχος γερμανικός στρατός ξεκίνησε ένα σημαντικό πρόγραμμα επέκτασης και όταν ξέσπασε ο πόλεμος το 1914, μπόρεσε να παρατάξει 1,71 εκατομμύρια στρατιώτες σε μονάδες πρώτης γραμμής. Το μεγάλο πλεονέκτημα στη δυνητική ισχύ επέτρεψε στη Γερμανία να κινητοποιήσει κατά τη διάρκεια του πολέμου συνολικά 13,25 εκατομμύρια άνδρες.

Η Γαλλία κατά την περίοδο 1890-1905, αντίστοιχα, είχε ποσοστιαίο μερίδιο στον ευρωπαϊκό πλούτο της τάξεως του 13%, πίσω από Γερμανία και Βρετανία. Στην πραγματική στρατιωτική ισχύ, η Γαλλία είχε το δεύτερο πιο ισχυρό στρατό μετά τη Γερμανία, ο οποίος όπως εξηγήσαμε παραπάνω, ήταν περίπου ίδιος σε μέγεθος αλλά ελαφρώς κατώτερος ποιοτικά, επειδή οι Γάλλοι δεν πίστευαν στην εκπαίδευση των εφεδρειών τους έτσι ώστε αυτές να πολεμήσουν πλάι στους μόνιμους. Κατά τη δεκαετία πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Γαλλία είχε μερίδιο επί της ευρωπαϊκής βιομηχανικής δύναμης 12%. Με την έναρξη του πολέμου, η Γαλλία παρέταξε σε μονάδες πρώτης γραμμής 1,07 εκατομμύρια άνδρες, ενώ συνολικά κινητοποίησε 8,6 εκατομμύρια άνδρες κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Το Ηνωμένο Βασίλειο κατά την περίοδο 1890-1905, ήλεγχε περισσότερη δυνητική ισχύ απ'ότι η Γερμανία έως και το 1903. Πιο αναλυτικά, ήλεγχε το 50% του ευρωπαϊκού πλούτου μέχρι το 1890, και εξακολουθούσε να κατέχει το πλεονέκτημα μέχρι το 1900, αλλά πλέον ήταν μόνο 37%. Το 1903, το μερίδιό της στον ευρωπαϊκό πλούτο έπεσε στο 34,5% και αυτό της Γερμανίας ανήλθε στο 36,5%. Σχετικά με τη στρατιωτική ισχύ, ο βρετανικός στρατός ήταν μικρός και ανεπαρκώς εξοπλισμένος για πόλεμο στην ηπειρωτική Ευρώπη πριν το 1905 και έτσι δεν είχε καμία σημασία στην ισορροπία ισχύος³². Μετά το 1905 ο βρετανικός στρατός ήταν μικρός, αλλά μια ένοπλη δύναμη υψηλής ποιότητας, κυρίως σε σύγκριση με το ρωσικό και μάλλον αποτελούσε τον τρίτο καλύτερο στην Ευρώπη.

Η Ρωσία κατά την περίοδο 1890-1905 κατείχε μόλις το 5% του ευρωπαϊκού πλούτου, ενώ ο στρατός της, παρ'ότι ο μεγαλύτερος της Ευρώπης την ίδια περίοδο, μαστιζόνταν από σοβαρά προβλήματα, τα οποία τον υποχρέωσαν άλλωστε σε σοβαρή ήττα από την Ιαπωνία το 1904-5. Ο ρωσικός στρατός είχε παραλύσει από την ήττα αυτή και άρχισε να δείχνει σημάδια ανάκαμψης μόνο μετά το 1911. Παρ'όλ'αυτά εξακολουθούσε να είναι πολύ κατώτερος του γερμανικού και του γαλλικού στρατού.

Τέλος, η γεωγραφία δε στάθηκε εμπόδιο στην εξισορρόπηση της Γερμανίας καθώς η γειτνίαση της Γαλλίας και της Ρωσίας με τη Γερμανία, παρείχαν κίνητρα για τη σύναψη ενός εξισορροπητικού συνασπισμού, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η απειλή εισβολής της Γερμανίας στις δύο αυτές χώρες. Επίσης, η Θάλασσα της Μάγχης βοηθούσε το Ηνωμένο Βασίλειο να ακολουθεί τη στρατηγική της μεταφοράς των βαρών για την αντιμετώπιση της Γερμανίας, αλλά όταν η τελευταία αποτελούσε πλέον δυνητικό ηγεμόνα, το Ηνωμένο Βασίλειο αποδέχτηκε μια ηπειρωτική δέσμευση, όταν οι περιστάσεις το απαίτησαν μετέφερε το στρατό του στη Γαλλία, και εγκατέλειψε τη στρατηγική μεταφοράς βαρών, την εφαρμογή της οποίας της επέτρεπε η γεωγραφική πραγματικότητα³³.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3³⁴

Ανθρώπινο δυναμικό των ευρωπαϊκών στρατών, 1900-1918
(Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος)

	1900		1905		1910		1914		1914-18
	Μόνιμος Στρατός	Πολεμικό Δυναμικό	Μόνιμος Στρατός	Πολεμικό Δυναμικό	Μόνιμος Στρατός	Πολεμικό Δυναμικό	Μόνιμος Στρατός	Πολεμικό Δυναμικό	Σύνολο Κινητοπ.
Αυστροουγγ.	361.693	1.872.178	386.870	2.580.000	397.132	2.750.000	415.000	1.250.000	8.000.000
Ηνωμένο Βασίλειο	231.851	677.314	287.240	742.568	255.438	742.036	247.432	110.000	6.211.427
Γαλλία	598.765	2.500.000	580.420	2.500.000	612.424	3.172.000	736.000	1.071.000	8.660.000
Γερμανία	600.516	3.000.000	609.758	3.000.000	622.483	3.260.000	880.000	1.710.000	13.250.000
Ρωσία	1.100.000	4.600.000	1.100.000	4.600.000	1.200.000	4.000.000	1.320.000	1.800.000	13.700.000
Ιταλία	263.684	1.063.635	264.516	1.064.467	238.617	600.000	256.000	875.000	5.615.000

1. Για τους πολέμους της γερμανικής ενοποίησης βλ. Mearsheimer J. *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Ποιότητα, Αθήνα, 6^η έκδοση 2011), κεφ.8.3, για τον πόλεμο του 1864, Carr W., *The origins of the Wars of German Unification*, (London, New York, Longman 1991) κεφ.2, Otto Pflanze, *Bismarck and the development of Germany: The period of Unification, 1815 – 1871*, (Princeton University Press, 1963), κεφ. 11.
2. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Α' τόμος*, (Αθήνα, εκδ.Εστία, 2008), σ.282,
3. στο ίδιο σ.282
4. στο ίδιο σ.284
5. Λεπτομερείς περιγραφές των γεγονότων του πολέμου στο Σλέσβιχ-Χολστάιν αλλά και του αυστρο-πρωσικού πολέμου βλ. Τσακαλογιάννης, ο.π., σελ 292-298, Carr, ο.π. Νο.1, κεφ.3 και A.J.P Taylor, *The struggle for Mastery in Europe*, (Oxford University Press, 1955), κεφ.8
6. Για τον γαλλοπρωσικό πόλεμο βλ., Carr W., *The origins of the Wars of German Unification*, κεφ.4 και A.J.P Taylor, *The struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, κεφ.10, σ.205
7. Τσακαλογιάννης, ο.π. σ.313-314
8. Mearsheimer, J. ο.π. σ.576-578
9. στο ίδιο, σ.577
10. Τσακαλογιάννης, ο.π. σ.335-360
11. στο ίδιο, σ.359
12. Βλέπε πίνακα 2.1
13. Για μια λεπτομερέστατη ανάλυση των γεγονότων του γαλλοπρωσικού πολέμου και σύγκριση γαλλικού και πρωσικού στρατού βλ. Howard M. *The Franco-Prussian War*, (Routledge, London, New York, Taylor & Francis e-library, 2005), κεφ. 1-5, και Mearsheimer, σ. 584-585
14. Fuller, *Strategy and Power in Russia*, (The Free Press, New York, 1992), σ.273-289
15. Βλ. Mearsheimer ό.π, σ.580.
16. στο ίδιο, σ.581
17. ό.π. βλ.πίνακα σ.148
18. ό.π. βλ.πίνακα σ.582
19. Για τη δυνητική ισχύ, βλέπε ό.π, κεφ.3
20. Για την Αυστροουγγαρία βλ. A.J.P Taylor, *The Habsburg Monarchy, 1809-1918: A History of the Austrian Empire and Austria Hungary*, (London: Hamish Hamilton, 1948)
21. Για την Ιταλία βλ. Herman, *Arming of Europe*, σ. 34-35, 101-105, 206-207.
22. Βλ. Mearsheimer ο.π. σ.586-588
23. Andreas Hillgruber, *Germany and the Two World Wars*, (Harvard, 1981), σ. 3-6
24. Για το σχεδιασμό και την εφαρμογή του σχεδίου Schlieffen βλ. στο ίδιο, σελ.8-9, Richard Hamilton & Holger H. Herwig, *The Origins of World War I*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2003) σ.9, Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Β' τόμος*, (Αθήνα, εκδ. Εστία, 2008), σ.52

25. Τσακαλογιάννης, ό.π, σ.65, Germany and the Two World Wars, ό.π, σ.9, Peter Pulzer, *Germany, 1870-1945 : politics, state formation, and war*, , (Oxford, New York: Oxford University Press, 1997), σ.71-78
26. Peter Pulzer, «*Germany, 1870-1945*», ό.π σ.71-78
27. Τσακαλογιάννης, ό.π σ.69
28. Στο ίδιο, σ.75-85
29. Fuller William C. *Strategy and Power in Russia*, σ.350-362, 377-392, Peter Pulzer, *Germany*, ό.π, βλ. κεφ.3 *The Wilhelmine Empire (1890-1914)*, Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων*, (Αθήνα, Ποιότητα, 1999), σ.203-206
30. Για συνολική αναδρομή στις σχέσεις Αγγλίας-Γερμανίας βλ. Paul M. Kennedy, *The Rise of the Anglo-German antagonism*, μέρος 3-5, (London, Allen and Unwin, 1980)
31. Mearsheimer, ό.π., σ. 589-593, Τσακαλογιάννης ό.π., σ.47-70, Pulzer, ό.π., σ. 46-78, Hillgruber, ό.π, σ.1-12, A.J.P Taylor ό.π. κεφ. XV, XVII, XIX, XX
32. Hermann, *The Arming of Europe and the Making of the First World War*, (Princeton, Princeton University Press, 1996), σ.95- 97
33. Mearsheimer, ό.π σ.586-600
34. στο ίδιο, πίνακας σ.598

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

1918-1945: Από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών έως το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

3.1 Η Γερμανία κατά την εποχή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης

3.1.1 Σύντομη αναδρομή

Το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, με την εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών στο πλευρό του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας, βρίσκει τη Γερμανία ηττημένη και πλήρως εξουθενωμένη, στρατιωτικά, οικονομικά αλλά και κοινωνικά. Αμέσως μετά, το πρώτο δύσκολο εγχείρημα της νεοσυσταθείσας Δημοκρατίας της Βαϊμάρης¹ στη Γερμανία το 1919, ήταν η επικύρωση της Συνθήκης των Βερσαλλιών, το όνομα της οποίας χαραχθηκε στη γερμανική συνείδηση ως συνώνυμο της «εθνικής ταπείνωσης»².

Οι ταπεινωτικοί για τη Γερμανία όροι της συνθήκης καθορίστηκαν από τις Η.Π.Α, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία, και προέβλεπαν την επιστροφή της Αλσατίας-Λωρραίνης (Alsace –Lorraine) στη Γαλλία, και του Έουπεν (Eupen) και Μαλμεντί (Malmedy) στο Βέλγιο. Επίσης, η περιοχή Σάαρ (Saar), με το πλούσιο σε λιγνίτη υπέδαφος, περνούσε στη δικαιοδοσία της Κοινωνίας των Εθνών, και η περιοχή της Ρηνανίας (Rheinland-Pfalz), αποστρατιχοποιούνταν και θα παρέμενε υπό ξένη κατοχή για δεκαπέντε χρόνια. Στα ανατολικά, η Συνθήκη προέβλεπε την επανασύσταση του πολωνικού κράτους, καταλαμβάνοντας έναν «διάδρομο» αποτελούμενο από τις γερμανικές επαρχίες της Δυτικής Πρωσίας και του Πόζναν (Poznań), που απέκοπτε και απομόνωνε τις περιοχές της Ανατολικής Πρωσίας από τον κύριο γερμανικό κορμό. Τέλος, το λιμάνι του Ντάντσιγκ (Gdansk), ένα σημαντικό εμπορικό κέντρο της Βαλτικής, περνούσε στη δικαιοδοσία της Κοινωνίας των Εθνών³. Ο γερμανικός στρατός περιοριζόταν στα 100.000 άτομα αποτελούμενος από εθελοντές, ενώ το ναυτικό περιοριζόταν σε έξι θωρηκτά, δώδεκα αντιτορπιλικά και δώδεκα καταδρομικά. Επίσης δεν της επιτράπη η συμμετοχή στην Κοινωνία των Εθνών, ενώ ήταν υποχρεωμένη να πληρώσει δυσθεόρατες αποζημιώσεις, οι οποίες ακόμη δεν είχαν καθοριστεί, γεγονός που ουσιαστικά αποτελούσε υπογραφή «λευκής επιταγής».

Το σημαντικότερο πλήγμα στο εθνικό αίσθημα των Γερμανών ήταν η υπογραφή και παραδοχή του άρθρου 231, της περίφημης «ρήτρας ενοχής του

πολέμου», η οποία επέρριπτε την ευθύνη για την έναρξη του πολέμου στη Γερμανία και τους συμμάχους της, και εισήχθη προκειμένου να δικαιολογήσει την ορθότητα της επιβολής κυρώσεων από πλευράς συμμάχων. Η πλειονότητα των Γερμανών τη χαρακτήριζε ως άδικη και ψευδή⁴.

Το μεγαλύτερο όμως ζήτημα προς επίλυση αποτελούσαν οι πολεμικές επανορθώσεις. Το 1921 η επιτροπή γνωμοδότησης για τις αποζημιώσεις που συστάθηκε στις Βερσαλλίες, κατέληξε στο ποσό τως 132 δις χρυσών μάρκων (33 δις δολάρια), για τις οφειλόμενες αποζημιώσεις της Γερμανίας. Δεδομένης όμως της δεινής οικονομικής κατάστασης της τελευταίας, η αποπληρωμή κατέστη αδύνατη. Η Γαλλία ήθελε να πληρωθεί είτε σε είδος (άνθρακα), ή μέσω των δανείων που θα λάμβανε η Γερμανία από τις Η.Π.Α, ή ακόμη, με το να αναλάβει η Γερμανία έργα ανοικοδόμησης στη Γαλλία.

Η αγανάκτηση των Γερμανών για την προσάρτηση της Άνω Σιλεσίας (Oberschlesien) με το πλούσιο υπέδαφος, από την Πολωνία, σε συνδυασμό με το συνεχή αποκλεισμό της από την Κοινωνία των Εθνών, κατέστη ελκυστικότερη τη συνεργασία με τη Σοβιετική Ρωσία. Το 1922, η Γερμανία και η Σοβιετική Ένωση «σπάζουν» τη διπλωματική απομόνωση που τους είχε επιβληθεί και συνάπτουν μυστική συνθήκη στο Ράπαλο της Ιταλίας. Με αυτή, οι δύο πλευρές συμφωνούσαν στην αποχή από την μεταξύ τους απαίτηση πολεμικών αποζημιώσεων, και συμφώνησαν στην αύξηση των εμπορικών συναλλαγών τους. Επίσης, η Γερμανία εγκατέλειπε κάθε διεκδίκηση για τις γερμανικές περιουσίες που είχε εθνικοποιήσει το σοβιετικό καθεστώς. Μαζί με τα παραπάνω υπογράφεται και ένα μυστικό πρωτόκολλο συνεργασίας που προέβλεπε την παροχή τεχνογνωσίας από τη Γερμανία προς τη Σοβιετική Ένωση για την κατασκευή οπλικών συστημάτων. Σε αντάλλαγμα, οι Σοβιετικοί θα επέτρεπαν τη διεξαγωγή ασκήσεων υψηλόβαθμων στελεχών του γερμανικού στρατού σε ρωσικό έδαφος, ενώ στην πόλη Καζάν στο εξής θα διεξάγοντο μυστικές ασκήσεις με γερμανικά τεθωρακισμένα και θα καταστρώνονταν στρατηγικές που θα χρησιμοποιούνταν από το γερμανικό στρατό για μελλοντικούς πολέμους. Αξιοσημείωτο είναι πως ασκήσεις της τακτικής του αστραπιαίου πολέμου (Blitzkrieg) αναπτύχθηκαν για πρώτη φορά σε σοβιετικό έδαφος. Με αυτόν τον τρόπο η Γερμανία είχε καταφέρει να παρακάμψει ως ένα σημαντικό βαθμό τις απαγορεύσεις στη στρατιωτική ανάπτυξη και στον εξοπλισμό που επέβαλλε η συνθήκη των Βερσαλλιών⁵.

Τον Ιανουάριο του 1923, γαλλικά και βελγικά στρατεύματα καταλαμβάνουν την περιοχή του Ρουρ (Ruhr), ώστε να εξαναγκάσουν τη Γερμανία σε αποπληρωμή των οφειλών, ενώ παράλληλα το Γερμανικό Μάρκο καταρρέει. Το 1923 το παλιό μάρκο αντικαθίσταται από το Rentenmark, ενώ το 1924 το τελευταίο αντικαθίσταται εκ νέου από το Reichsmark, η αξία του οποίου ήταν ένα προς ένα τρισεκατομμύριο με το παλιό μάρκο⁶. Για την αντιμετώπιση αυτής της κρίσης, το

1924 συστάθηκε η επιτροπή Dawes και το ομώνυμο σχέδιό της, στόχος του οποίου ήταν η ελάφρυνση των ετήσιων καταβολών για τις πολεμικές αποζημιώσεις της Γερμανίας και η δυνατότητα δανεισμού από τις διεθνείς αγορές για την κάλυψη του χρέους⁷. Από τα 28 δις μάρκα που δανείστηκε η Γερμανία κατά τα έτη 1924-30, 10,3 δις καταβλήθηκαν για την απόσβεση πολεμικών αποζημιώσεων, ενώ τα υπόλοιπα χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για έργα υποδομής. Το 1929 εξετάστηκε και ένα δεύτερο σχέδιο (Young Plan), το οποίο πρότεινε την περαιτέρω αποκλιμάκωση και αναδιάρθρωση των πολεμικών της χρεών. Τελικά, στη δίνη της οικονομικής κρίσης του ιδίου έτους, κατέστη αδύνατο για τη Γερμανία να αποπληρώσει τις αποζημιώσεις ώσπου τελικά το χρέος ύστερα από την πρόταση του Αμερικανού προέδρου Hoover, με την επίκληση του προέδρου Hindenburg, τέθηκε σε επ'αόριστον αναβολή το 1931. Μέχρι τότε η Γερμανία είχε αποπληρώσει περίπου το ¼ του συνολικού της χρέους⁸.

3.1.2 Η εξωτερική πολιτική του Γκούσταβ Στρέσεμαν

Κατα την εποχή της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, Υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας ήταν ο χαρισματικός πολιτικός Gustav Stresemann. Ο «ρεαλιστής πατριώτης⁹», όπως τον αποκάλεσε ο Ruth Henig, μέσα από μια επιδέξια πολιτική πορεία, αποδέχτηκε ορισμένα στοιχεία της Συνθήκης των Βερσαλλιών, ενώ παράλληλα αναζητούσε υποστήριξη για να πετύχει την ολοκληρωτική αναθεώρηση των συνόρων κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη¹⁰. Επιζητούσε την επιστροφή της Γερμανίας στη Διεθνή Κοινότητα, την διαπραγμάτευση για τη νωρίτερη αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής από την περιοχή της Ρηνανίας και τον τερματισμό κάθε συμμαχικού ελέγχου (οικονομικού-εξοπλιστικού) δια μέσου της διπλωματικής οδού¹¹.

Η «στροφή» προς τη Δύση, έγινε το Δεκέμβριο του 1925 με την υπαγραφή των συνθηκών του Λοκάρνο, τη σημαντικότερη διπλωματική εξέλιξη της δεκαετίας του 1920. Η Γερμανία αποδέχτηκε και αναγνώρισε οριστικά τα Δυτικά της Σύνορα, τη διατήρηση των οποίων εγγυήθηκε το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιταλία και οι γείτονες δυτικές χώρες. Σε αντάλλαγμα, η Γερμανία έγινε δεκτή στην Κοινωνία των Εθνών και ως ένδειξη εμπιστοσύνης, οι Δυτικές Δυνάμεις σταδιακά ανέστειλαν τον έλεγχο των εξοπλισμών της Γερμανίας, ενώ απέσυραν νωρίτερα από το προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα τις δυνάμεις κατοχής από την αριστερή όχθη του Ρήνου. Ωστόσο, η Γερμανία αρνήθηκε να συμμετάσχει στην επιβολή κυρώσεων της Κοινωνίας των Εθνών κατά άλλου κράτους και δεν επέτρεπε σε άλλο κράτος να χρησιμοποιήσει το

έδαφός της ως στρατιωτικό ορμητήριο. Με αυτές τις διατυπώσεις, η Γερμανία διαφύλαττε τις καλές της σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση που είχαν διαμορφωθεί με τη συνθήκη του Ράπαλο το 1922¹².

Τα κύρια γεγονότα τα οποία άλλαξαν θετικά το ψυχολογικό κλίμα εκείνης της περιόδου ήταν η κοινή θητεία των Στρέσεμαν και Αριστίντ Μπριάντ στα Υπουργεία Εξωτερικών της Γερμανίας και Γαλλίας αντίστοιχα, η ίδρυση της επιτροπής Dawes για τη ρυθμίση των αποζημιώσεων το 1924, και οι Συνθήκες του Λοκάρνο το 1925¹³.

Σχετικά με τα ανατολικά σύνορα, η Γερμανία υπέγραψε συμφωνίες με την Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία για την ειρηνική διευθέτηση των συνόρων, χωρίς ωστόσο να υπάρχει οριστικοποίηση αυτών, γεγονός που έδινε το «πράσινο φως» στη Γερμανία για μελλοντική επέκταση στα ανατολικά. Άλλωστε, οι πραγματικές προθέσεις του Στρέσεμαν, όπως προκύπτει από την αλληλογραφία του με τον Πρίγκιπα Γουλιέλμο το 1925, ήταν η απαλλαγή της Γερμανίας από την υποχρέωση καταβολής των επανορθώσεων στους Συμμάχους και η ανάκτηση όλων των ανατολικών εδαφών που είχαν περιέλθει στην Πολωνία¹⁴.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Μόσχα είχε θορυβηθεί από τις συνθήκες του Λοκάρνο και από την προσχώρηση της Γερμανίας στην Κοινωνία των Εθνών, αλλά οι δύο χώρες επιβεβαιώνουν την προσήλωσή τους στη συνθήκη του Ράπαλο, συνάπτοντας τον Απρίλιο του 1926 μια νέα συνθήκη στο Βερολίνο. Με αυτή δεσμεύονταν αμοιβαίως να παραμείνουν ουδέτερες σε περίπτωση που η μία ή η άλλη πλευρά δέχονταν επίθεση από τρίτη δύναμη¹⁵. Παρά τις αντιδράσεις της Γαλλίας και της Μ.Βρετανίας για τη γερμανοσοβιετική προσέγγιση, οι Δυτικές Δυνάμεις παρέκαμψαν τη συμφωνία του Βερολίνου και εργάστηκαν σκληρά προκειμένου να αποσπάσουν τη Γερμανία από τη Σοβιετική Ένωση και να την εντάξουν στη δυτική σφαίρα επιρροής. Ακολούθησε το σύμφωνο Κέλλογκ-Μπριάντ το 1928, που αντανakλούσε το θετικό κλίμα στις σχέσεις Μπριάντ-Στρέσεμαν, ενώ ένα χρόνο αργότερα οι Σύμμαχοι συμφωνούν στην καθολική αποχώρηση των στρατευμάτων τους από την περιοχή της Ρηνανίας¹⁵. Όμως, ο θάνατος του Γκούσταβ Στρέσεμαν το 1929 σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που είχε ξεσπάσει κατά το ίδιο έτος, αλλά και την αποτυχία του σχεδίου Μπριάντ για μια ομοσπονδιακή ευρωπαϊκή ένωση, συνέβαλλαν στην υπονόμευση της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης και ευνόησαν την άνοδο εθνικιστικών κινήματων υπό την ηγεσία του Αδόλφου Χίτλερ.

3.2 Η ναζιστική Γερμανία

3.2.1 Αναδρομή γεγονότων

Στις 30 Ιανουαρίου 1933, ο Χίτλερ ορκίζεται καγκελάριος του γερμανικού κράτους ύστερα από μια περίοδο πολιτικής αστάθειας και συνεχόμενων εκλογικών αναμετρήσεων. Στις 5 Μαρτίου του ίδιου έτους, σε νέα εκλογική αναμέτρηση, μετά την πυρπόληση του γερμανικού κοινοβουλίου (Reichstag), και την αναστολή των άρθρων του Συντάγματος περί ατομικών ελευθεριών, οι ναζί εξασφαλίζουν το 44% των συνολικών ψήφων και αυξάνουν τις έδρες από 196 σε 288. Στις 14 Ιουλίου, το Εθνοσοσιαλιστικό Κόμμα αυτοανακηρύσσεται ως το μόνο νόμιμο πολιτικό κόμμα στη Γερμανία, απαγορεύοντας τη λειτουργία όλων των υπολοίπων¹⁶.

Από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου έως και εκείνη την περίοδο, η Γερμανία είχε τον απαιτούμενο πληθυσμό και πλούτο προκειμένου να οικοδομήσει τον ισχυρότερο στρατό στην Ευρώπη, αλλά περιοριζόταν από τη συνθήκη των Βερσαλλιών. Η συνθήκη της είχε αφαιρέσει την περιοχή της Ρηνανίας και απογόρευε στη Γερμανία να οικοδομήσει έναν ισχυρό στρατό. Η διαφορά της χιτλερικής πολιτικής με αυτή των κυβερνήσεων της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης ήταν ότι επεδίωκε την αναθεώρηση της συνθήκης με προσφυγή στη βία, η οποία, βάσει της εν λόγω πολιτικής, αποτελούσε βασική προϋπόθεση για να καταστεί η Γερμανία κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη¹⁷.

Η πρώτη επιθετική ενέργεια της Γερμανίας έναντι ξένης χώρας λαμβάνει τόπο στις 12 Μαρτίου 1938, με την εισβολή στην Αυστρία και την προσάρτησή της (Anschluss). Δύο ημέρες αργότερα, ο Χίτλερ παρελαύνει στη Βιέννη ενώ οργανώνει και δημοψήφισμα για την απορρόφηση της Αυστρίας από τη Γερμανία. Με ψηφοφόρους Γερμανούς και Αυστριακούς, το αποτέλεσμα ήταν 99% υπέρ της ενσωμάτωσης της Αυστρίας στο Τρίτο Ράιχ¹⁸.

Στη συνέχεια, στη διάσκεψη του Μονάχου στις 29 Σεπτεμβρίου 1938, οι τέσσερις δυνάμεις συμφώνησαν στη σταδιακή κατοχή της Σουδετίας (Sudetenland) από τη Γερμανία. Έξι μήνες αργότερα, παρά τις ανοιχτές διαβεβαιώσεις του Χίτλερ ότι οι εδαφικές του διεκδικήσεις στην Ευρώπη είχαν ικανοποιηθεί, η Γερμανία εισβάλλει και προσαρτά τη Μοραβία και τη Βοημία της Τσεχοσλοβακίας. Με αυτόν τον τρόπο μετατρέπει αυτά τα εδάφη, μαζί με ολόκληρη τη Σλοβακία, σε προτεκτοράτο, εκμεταλλευόμενος την πολιτική κατευνασμού που επέλεξε να ακολουθήσει η Βρετανία εναντίον της Γερμανίας, καθώς δεν ήταν διατεθειμένη να προσφύγει σε πόλεμο με την τελευταία χάριν της Τσεχοσλοβακίας¹⁹.

Τον Αύγουστο του 1939, η Γερμανία με τη Σοβιετική Ένωση υπογράφουν σύμφωνο μη επίθεσης, το γνωστό και ως σύμφωνο Μολότωφ-Ρίμπεντροπ, το οποίο καθόριζε τις σφαίρες επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη και εμπεριείχε ένα κρυφό άρθρο σύμφωνα με το οποίο αναγνωρίζονταν τα σοβιετικά δικαιώματα στις Βαλτικές Χώρες και το ανατολικότερο κομμάτι μιας διχοτομημένης Πολωνίας²⁰. Τον Σεπτέμβριο του ιδίου έτους, ύστερα από την άρνηση την Πολωνίας να παραδοθεί άνευ όρων στη Γερμανία, η στρατηγικής σημασίας πόλη του Ντάνσικ γίνεται αφορμή της έκρηξης του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Την 1^η Σεπτεμβρίου τα γερμανικά στρατεύματα εισέρχονται εντός της πολωνικής επικράτειας, ενώ το βρετανικό τελεσίγραφο που ζητά την άμεση αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων λήγει χωρίς απάντηση στις 3 Σεπτεμβρίου 1939 και το Ηνωμένο Βασίλειο κηρύσσει τον πόλεμο στο Τρίτο Ράιχ²¹. Η Γερμανία, εφαρμόζοντας τη νέα τακτική του «αστραπιαίου πολέμου» καταλαμβάνει την Πολωνία σε λιγότερο από δύο εβδομάδες.

Ακολούθησε η κατάληψη της περιοχής Σάαρ από το γαλλικό στρατό και οι επόμενοι έξι μήνες χαρακτηρίζονται από μια γενική στασιμότητα ως προς την στρατιωτική κλιμάκωση, καθώς ακολούθησαν μικρής κλίμακας επιχειρήσεις και πολεμικές προπαρασκευές στη συνοριακή γραμμή Γαλλίας – Γερμανίας, γνωστές και ως «ψευδοπόλεμος» (phony war), που δε μετέβαλλαν, πέραν της περιοχής του Σάαρ, τις συνοριακές γραμμές του δυτικού μετώπου.

Ο ανταγωνισμός και η αμοιβαία καχυποψία για τις προθέσεις όλων των μερών να εισβάλλουν στη Σκανδιναβία, έδωσε λύση στην προαναφερθείσα στασιμότητα που είχε επέλθει. Το Νοέμβριο του ιδίου έτους, η Ρωσία, σε μια προσπάθεια να εξασφαλίσει τον έλεγχο των Βαλτικών Χωρών, εισβάλλει χωρίς προειδοποίηση στη Φινλανδία, αλλά η σθεναρή αντίσταση των τελευταίων εγείρει εκ νέου αμφιβολίες σχετικά με τις επιχειρησιακές ικανότητες του σοβιετικού στρατού.

Για τις Συμμαχικές Δυνάμεις, ήσσονος σημασίας κίνηση ήταν η αποκοπή της Γερμανίας από τα αποθέματα σιδήρου που εξορύσσονταν στο βόρειο τμήμα της Σουηδίας, και τα οποία μεταφέρονταν σε γερμανικό έδαφος μέσω της Νορβηγίας, προκειμένου να επηρεαστεί αρνητικά η δυναμική της γερμανικής βιομηχανίας αλλά και η ικανότητά της να διεξάγει έναν μακροχρόνιο πόλεμο. Επομένως, η διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της Νορβηγίας με την ναρκοθέτηση των υδάτων της και τον προγραμματισμό απόβασης στρατευμάτων σε συγκεκριμένα νορβηγικά λιμάνια ήταν επιτακτική για τους Συμμάχους. Η Γερμανία, αναβάλλει την επικείμενη επίθεση προς Δυσμάς προκειμένου να προλάβει τις στρατιωτικές κινήσεις των Συμμάχων προς τη Νορβηγία και στις 9 Απριλίου 1940 καταλαμβάνει χωρίς ιδιαίτερη αντίσταση τη Δανία, ενώ μετέπειτα εισβάλλει και στη Νορβηγία. Παρά τις εκτεταμένες προσπάθειες για άμυνα από τους Νορβηγούς, αλλά κυρίως από τις Συμμαχικές Δυνάμεις, η διατήρηση των θέσεων στην κεντρική Νορβηγία και το στρατηγικής σημασίας Λιμάνι του Νάρβικ (Narvik), απ'όπου τροφοδοτούνταν η

Γερμανία με σίδηρο, απέτυχε²².

Η αναμενόμενη «στροφή» της Γερμανίας προς το δυτικό μέτωπο πραγματοποιήθηκε στις 10 Μαΐου 1940 με εισβολή στην Ολλανδία και το Βέλγιο, και την κορύφωση της τακτικής του αστραπιαίου πολέμου (Blitzkrieg), καταλαμβάνοντας την πρώτη μέρα σε μια εβδομάδα, και το Βέλγιο σε δύο. Η ήττα του Βελγίου άφηγε εκτεθειμένη τη Γαλλία καθώς ο γερμανικός στρατός είχε παρακάμψει τις βελγικές θέσεις στα βορειοδυτικά της χώρας ενώ διείσδυσε με τεθωρακισμένα στα νοτιοδυτικά, ακυρώνοντας ουσιαστικά τη χρησιμότητα της ισχυρής γραμμής άμυνας (γραμμή Μαζινό) της Γαλλίας κατά μήκος των γαλλο-γερμανικών συνόρων²³.

Περίπου έναν μήνα αργότερα, ο γερμανικός στρατός εισβάλλει στο Παρίσι και η γαλλική κυβέρνηση, η οποία καταφεύγει στην πόλη Μπορντώ (Bordeaux), συνθηκολογεί και υπογράφει την παράδοση του γαλλικού στρατού στις 22 Ιουνίου 1940. Με τη συνθηκολόγηση, η Γερμανία ανακτά εκ νέου την πολυπόθητη περιοχή της Αλσατίας-Λωρραίνης και καταλαμβάνει το σύνολο της βόρειας Γαλλίας και τις γαλλικές ακτές προς τον Ατλαντικό Ωκεανό. Το υπόλοιπο νότιο τμήμα της χώρας παρέμενε τύποις ανεξάρτητο, με κέντρο της την πόλη του Βισύ (Vichy) και επικεφαλής της κυβέρνησης τον στρατηγό Πεταίν (Pétain), απολύτως ευθυγραμμισμένο στις επιταγές των Γερμανών.

Αυτή η εξέλιξη άφηγε το Ηνωμένο Βασίλειο μόνο στη μάχη εναντίον της Γερμανίας. Επί της ουσίας ο Χίτλερ δεν είχε κάποιο συνεκτικό σχέδιο για άμεση εισβολή στη Βρετανία, καθώς θεωρούσε ότι με τη συντριβή των συμμάχων της, η τελευταία θα επιζητούσε τη συνθηκολόγηση σε αντάλλαγμα της διατήρησης μεγάλου μέρους της Αυτοκρατορίας της. Επίσης, χάρη στην επιμονή του Χίτλερ για την κατάληψη του Παρισιού, το Ηνωμένο Βασίλειο ολοκλήρωσε με επιτυχία την επιστροφή περισσότερων από 200.000 στρατιωτών της κι ένα μέρος των γαλλικών δυνάμεων σε βρετανικό έδαφος από το λιμάνι της Δουνκέρκης, λίγο πριν από την περικύκλωσή τους από τα εχθρικά στρατεύματα. Παράλληλα, με την αντικατάσταση του Τσάμπερλαιν από τον Ουίνστον Τσώρτσιλ ύστερα από την αποτυχία στο μέτωπο της Σκανδιναβίας, εγκαταλείπεται πλήρως η στρατηγική του κατευνασμού έναντι της Γερμανίας, ενώ οι στρατιωτικές επιτυχίες των τελευταίων ενθάρρυναν περισσότερο την αφοσίωση των Βρετανών στη συνέχιση του πολέμου.

Τρεις ημέρες πριν από την κατάληψη του Παρισιού, η Ιταλία μπαίνει στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζεται ως άμεση απειλή για τα βρετανικά συμφέροντα στη Μεσόγειο και τη διώρυγα του Σουέζ²⁴. Η επιμονή του Ηνωμένου Βασιλείου να υπερασπιστεί την εδαφική της ακεραιότητα σήμαινε ότι στα πλαίσια της επικείμενης εκστρατείας κατά της Σοβιετικής Ένωσης, η Γερμανία θα έπρεπε πρώτα να ξεκαθαρίσει την κατάσταση στο δυτικό μέτωπο ώστε να μην ξαναβρεθεί αντιμέτωπη με έναν διμέτωπο πόλεμο. Έτσι ξεκίνησε η επιδρομή της γερμανικής πολεμικής αεροπορίας εναντίον του Ηνωμένου Βασιλείου και από τα

μέσα Αυγούστου για περίπου έναν μήνα διεξάγονταν καθημερινά, στο κομμάτι της Νότιας Αγγλίας, αξιοσημείωτες αερομαχίες. Οι Γερμανοί, αν και διέθεταν υπεροπλία σε αεροπλάνα και πιλότους, δεν κατόρθωσαν να εξουδετερώσουν τη βρετανική αεροπορία και έτσι επιδόθηκαν σε μαζικούς βομβαρδισμούς αστικών κέντρων, όπως το Λονδίνο. Η Γερμανία, υπό την αδυναμία να κάμψει την αντίσταση της Βρετανίας εγκατέλειψε την επιχείρηση κατάληψής της στις 12 Οκτωβρίου 1940 και έστρεψε την προσοχή της στην προετοιμασία της εισβολής στη Σοβιετική Ένωση καθώς ο Χίτλερ θεωρούσε ότι η εξουδετέρωση της τελευταίας θα έλυne και το πρόβλημα του Ηνωμένου Βασιλείου, μιας και η ενδυνάμωση της Ιαπωνίας θα έστρεφε την προσοχή των Ηνωμένων Πολιτειών στην Άπω Ανατολή, μη παρέχοντας την υποστήριξή της στην Αγγλία²⁵.

Σύντομα όμως έγινε εμφανές ότι τα ιταλικά συμφέροντα και η ανικανότητα του Μουσσολίνι να τα επιτύχει, δέσμευε τμήματα και πόρους του γερμανικού στρατού σε επιχειρήσεις πέραν των προβλεπομένων. Η οπισθοχώρηση των Ιταλών κατά την επίθεσή τους εναντίον της Αιγύπτου με στόχο τη Διώρυγα του Σουέζ, και η αποτυχημένη εισβολή εναντίον της Ελλάδος με την εισχώρηση της τελευταίας στο ιταλοκρατούμενο αλβανικό έδαφος, αποτελούν την πρώτη αναδίπλωση των Δυνάμεων του Άξονα αλλά και αξιοσημείωτα παραδείγματα της επιχειρησιακής δυστοκίας των Ιταλών. Ο στόχος του Χίτλερ με την εμπλοκή του στη χερσόνησο της Βαλκανικής ήταν να διασφαλίσει την ανατολική πτέρυγα κατά τη διάρκεια της επέλασης στη Σοβιετική Ένωση εφαρμόζοντας στην περίπτωση της Ελλάδος αλλά και της Γιουγκοσλαβίας αστραπιαίους πολέμους για τη γρήγορη ανακατάληψή τους.

Στις 22 Ιουνίου 1941 η Γερμανία επιτίθεται στη Σοβιετική Ένωση καλύπτοντας ένα μέτωπο το οποίο απλωνόταν από τη Ρουμανία έως και τις χώρες της Βαλτικής. Παρ'όλο, όμως, που από τις πρώτες εβδομάδες οι σοβιετικές δυνάμεις είχαν απώλειες 3 εκατομμυρίων στρατιωτών²⁶ και η Γερμανία φαινόταν να είναι πολύ κοντά στην επικράτηση, έχοντας φτάσει στις παρυφές της Μόσχας και έχοντας κυριεύσει τις πιο πλούσιες περιοχές της Ρωσίας σε αγροτικά προϊόντα και πρώτες ύλες, τα γεγονότα έλαβαν διαφορετική τροπή και επηρέασαν την τελική έκβαση του πολέμου. Ο Χίτλερ είχε υποτιμήσει τρεις βασικές πτυχές: τις δύσκολες καιρικές συνθήκες, τη σθεναρή αντίσταση του ρωσικού λαού, ο οποίος δεν αμφέβαλε για το ποιά θα ήταν η τύχη του αν έχανε η Ρωσία τον πόλεμο, και τις στρατιωτικές δυνατότητες της Σοβιετικής Ένωσης.

Στις 7 Δεκεμβρίου η Ιαπωνία, αντιμετωπίζοντας μεγάλες ελλείψεις σε πρώτες ύλες –κυρίως σε πετρέλαιο- επιτίθεται εναντίον των Η.Π.Α στο Πέρλ Χάρμπορ σε μια προσπάθεια αποκοπής των τελευταίων από την Άπω Ανατολή ώστε να μπορέσουν να καταλάβουν πιο εύκολα τις πλούσιες σε κοιτάσματα ευρωπαϊκές αποικίες της Ασίας, κάτι το οποίο πέτυχαν οι Ιάπωνες μέσα σε λίγες εβδομάδες. Στις 12 Δεκεμβρίου 1941, η Αμερική κηρύσσει τον πόλεμο στην Ιαπωνία, και μερικές

ημέρες αργότερα ο Χίτλερ κηρύσσει τον πόλεμο στην Αμερική. Με αυτές τις εξελίξεις ο πόλεμος διευρύνεται και αποκτά παγκόσμιο χαρακτήρα.

Το 1942, οι δυνάμεις του Άξονα σταδιακά αναδιπλώνονται ενώ έως το τέλος του ιδίου έτους οι σοβιετικές δυνάμεις περνούν στην αντεπίθεση. Η μάχη του Στάλινγκραντ αποτελεί το σημείο καμπής στην έκβαση του πολέμου, όπου και οι σοβιετικές δυνάμεις περικυκλώνουν ένα τμήμα 300.000 χιλιάδων ανδρών των γερμανικών δυνάμεων, και στις 31 Ιανουαρίου 1943 αναγκάζουν 123.000 από αυτούς σε παράδοση, μαζί με 24 Γερμανούς στρατηγούς²⁷.

Σχεδόν ταυτόχρονα, οι συμμαχικές δυνάμεις αντεπιτίθενται στη Λιβύη και πραγματοποιούν την πρώτη σημαντική τους νίκη στο Ελ Αλαμείν (El Alamein) της Αιγύπτου. Το Μάιο του 1943 οι Δυνάμεις του Άξονα είχαν εκτοπιστεί από την Βόρεια Αφρική, τον Ιούλιο οι Συμμαχικές Δυνάμεις αποβιβάζονται στη Σικελία και το Σεπτέμβριο του ιδίου έτους, το Μεγάλο Φασιστικό Συμβούλιο αποπέμπει τον Μουσσολίνι και υπογράφει ανακωχή.

Στις αρχές του καλοκαιριού του 1944, ο σοβιετικός στρατός είχε φτάσει στα σύνορα της Πολωνίας και της Ρουμανίας και λίγους μήνες αργότερα εισήλθε στην Ανατολική Πρωσία. Στις 6 Ιουνίου, αμερικανικά και καναδικά στρατεύματα αποβιβάζονται στη Νορμανδία ενώ δύο μήνες αργότερα, ένα μικρότερο εκστρατευτικό σώμα αποβιβάζεται στη μεσογειακή ακτογραμμή της Γαλλίας. Στις 25 Αυγούστου, με την υποστήριξη των δυνάμεων αντίστασης της Γαλλίας, οι αποβατικές δυνάμεις απελευθερώνουν την ίδια ημέρα τη Μασσαλία και το Παρίσι, ενώ το Σεπτέμβριο απελευθερώνουν και το Βέλγιο.

Τον Φεβρουάριο του 1945, ο σοβιετικός στρατός εκδίωξε τις γερμανικές δυνάμεις από την Πολωνία και βρίσκονταν σε απόσταση 80 χιλιομέτρων από το Βερολίνο. Πλέον διεξάγονταν ένας «αγώνας δρόμου» μεταξύ των Δυτικών Δυνάμεων και των Σοβιετικών για την ανακατάληψη των κατεχόμενων εδαφών στην Ευρώπη. Στις 26 Απριλίου 1945, οι ρωσικές δυνάμεις συναντήθηκαν στον ποταμό Έλβα με τις αγγλο-αμερικανικές. Δέκα ημέρες αργότερα ο Χίτλερ βάζει τέλος στη ζωή του και στις 9 Μαΐου 1945, η Γερμανία παραδινόταν άνευ όρων στους νικητές.

Μετά την κατάρρευση της Γερμανίας, επήλθε σε σύντομο χρονικό διάστημα και η συντριβή της Ιαπωνίας. Μέχρι το Μάιο του 1945, η Ιαπωνία είχε χάσει τα περισσότερα εδάφη που είχε κατακτήσει, ενώ το θέατρο του πολέμου είχε μεταφερθεί πλέον στην επικράτειά της. Στα σοβαρά πλήγματα που απόφεραν στα αμερικανικά στρατεύματα οι επιθέσεις αυτοκτονίας των Ιαπώνων πιλότων, η αμερικανική ηγεσία θα έπρεπε να επιλέξει να καταβάλει το τίμημα σε ανθρώπινες ζωές για την κατάληψη της Ιαπωνίας, ή να χρησιμοποιήσει την προσφάτως κατασκευασμένη ατομική βόμβα.

Εν τέλει, η ρίψη της ατομικής βόμβας, επιλέχθηκε για δύο βασικούς λόγους: Ένας λόγος ήταν ότι οι Η.Π.Α είχαν την επιθυμία να συντρίψουν μια για πάντα το ηθικό των Ιαπώνων έτσι ώστε να μην επαναληφθούν στο μέλλον επιθετικές

ενέργειες προς τις Η.Π.Α. Ο δεύτερος λόγος είχε να κάνει με την πολιτική αναχαίτισης (Containment) κατά της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία πλέον κατείχε το ανατολικό τμήμα της Ευρώπης και ενεπλάκη στον πόλεμο κατά τις Ιαπωνίας, λίγες εβδομάδες πριν αυτή καταρρεύσει, με σκοπό να επεκτείνει την κυριαρχία της στην Ασία. Η ρίψη της ατομικής βόμβας και η λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κλείνει το σκοτεινότερο κεφάλαιο στην ιστορία της ανθρωπότητας, ανοίγοντας ταυτοχρόνως ένα άλλο. Το νέο κεφάλαιο είναι αυτό του «ψυχρού πολέμου» και η κούρσα των πυρηνικών εξοπλισμών των νέων υπερδυνάμεων, τις συνέπειες του οποίου το γερμανικό κράτος θα υποστεί για πάνω από σαράντα χρόνια, έως και την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα.

3.2.2 Η Στρατηγική της Γερμανίας

Η δυσαρέσκεια που προκαλούσε η συνθήκη των Βερσαλλιών στο εσωτερικό της Γερμανίας δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη αναθεωρητικών τάσεων που θα διαμόρφωναν το ευρωπαϊκό εδαφικό καθεστώς υπέρ της Γερμανίας.

Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής της Γερμανίας κατά την εποχή εκείνη είναι οι εξής: Η Γερμανία αποφασίζει να υιοθετήσει μια ξεκάθαρη και μακροπρόθεσμη ρεαλιστική πολιτική απόκτησης εδαφών, γεγονός που θα την απομακρύνει από τις πολιτικές της διεθνούς βιομηχανίας και του διεθνούς εμπορίου, οι οποίες, σύμφωνα με τον Χίτλερ, παρ'ότι βελτίωναν το βιοτικό επίπεδο των Γερμανών, δεν τους καθιστούσαν αυτάρκεις σε είδη πρώτης ανάγκης. Αντί αυτού, όλα τα μέσα και η προσπάθεια θα επικεντρωνόταν στη δημιουργία ενός νέου τρόπου ζωής για το γερμανικό λαό, που θα διαμορφωνόταν στα επόμενα εκατό χρόνια βάσει της διανομής του αποκτηθέντος ζωτικού χώρου (Lebensraum). Επειδή ο ζωτικός χώρος βρίσκεται στην Ανατολική Ευρώπη, η δημιουργία αξιόλογης ναυτικής δύναμης περνούσε σε δεύτερη μοίρα, ενώ προτάσσονταν η ανάγκη για δημιουργία μιας ισχυρής χερσαίας δύναμης για την υλοποίηση του παραπάνω στόχου²⁸.

Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, τα κράτη ταυτίζονται με ζωντανούς οργανισμούς, οι οποίοι έχουν ανάγκη ζωτικού χώρου (lebensraum), ώστε να μπορούν να αναπτύσσονται, και για να το πετύχουν χρησιμοποιούν τον πόλεμο. Όσο περισσότερο ζωτικό χώρο, τόσο πιθανότερο είναι να διασφαλιστεί μια θέση κυριαρχίας. Πρωταρχικός στόχος του κράτους είναι η ισχύς (macht) και για την απόκτησή της απαιτείται η δυναμική εδαφική επέκταση. Η άποψη αυτή εμφανίζεται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στα κείμενα των Ratzel και Kjellen, και έφτασε στην ακραία της μορφή μέσα από τα κείμενα του γερμανού γεωγράφου και στρατηγού Karl Haushofer, την περίοδο του μεσοπολέμου, μετά από την ταπεινωτική για τη Γερμανία συνθήκη των Βερσαλλιών²⁹.

Σε αυτή τη χρονική περίοδο η Γερμανία επιλέγει τη στρατηγική της «μεσαίας θέσης» (Sonderweg), με την οποία επιλέγει να κινηθεί ως «μοναχικός καβαλάρης» ανάμεσα στις άλλες ναυτικές και ηπειρωτικές δυνάμεις, με σκοπό να θέσει τέλος στην αντίφαση του δυναμισμού και της ισχύος της Γερμανίας με τους περιορισμένους πόρους εντός ενός περιορισμένου χώρου³⁰.

Κατά τα πρώτα χρόνια του Χίτλερ στην εξουσία, η Γερμανία δε βρισκόταν σε πλεονεκτική θέση να ενεργήσει επιθετικά στην εξωτερική πολιτική. Πέραν της ασταθούς οικονομίας που έπρεπε να σταθεροποιηθεί, ο γερμανικός στρατός δεν ήταν σε θέση ακόμη να διεξαγάγει πολέμους προκειμένου να εκπληρωθούν οι στρατηγικοί στόχοι. Τρία μεγάλα σχέδια υποστήριξαν τη μεγέθυνση του γερμανικού στρατού τα οποία χρειάστηκαν έξι χρόνια για να υλοποιηθούν. Μετά την εφαρμογή των σχεδίων αυτών και κατά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο γερμανικός στρατός αριθμούσε 3,74 εκατομμύρια στρατιώτες και 103 μεραρχίες, ενώ τον Αύγουστο του 1939 η γερμανική πολεμική αεροπορία διέθετε 302 σμήνη έτοιμα για μάχη³¹. Από την άλλη, η δημιουργία ενός ισχυρού ναυτικού τη χρονική στιγμή που η Γερμανία επεδίωκε την κυριαρχία της στην ηπειρωτική Ευρώπη σε πρώτη φάση, δεν ήταν επιτακτική. Στις 14 Οκτωβρίου 1933, ο Χίτλερ αποσύρει τη Γερμανία από τη διάσκεψη αφοπλισμού της Γενεύης και την Κοινωνία των Εθνών. Με το δεκαετές σύμφωνο μη επίθεσης στην Πολωνία τον Ιανουάριο του 1934 και με τη ναυτική Συνθήκη με το Ηνωμένο Βασίλειο τον Ιούνιο 1935, η Γερμανία αποκτά και πάλι σημαντική ελευθερία κινήσεων στην εξωτερική πολιτική. Ο πόλεμος της Ιταλίας στην Αβησσυνία και η έκρηξη του εμφυλίου πολέμου στην Ισπανία το 1936, διευρύνουν τα περιθώρια διπλωματικών ελιγμών της Γερμανίας. Αφ' ενός διότι οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην Ιταλία από την Κοινωνία των Εθνών για την επιθετικότητά της, οδήγησαν τον Μουσσολίνι στην «αγκαλιά» του Χίτλερ και αφ'ετέρου γιατί οι Βρετανοί πίστευαν ότι η διαμάχη με τους Σοβιετικούς στον ισπανικό εμφύλιο ήταν μεγαλύτερης σημασίας από τις προστριβές τους με τις δυνάμεις του Άξονα³².

Το έτος 1936 συντελείται η μετάβαση από την εσωτερική αναδόμηση της Γερμανίας στην υλοποίηση του προγράμματος της εξωτερικής πολιτικής του Χίτλερ. Το Μάρτιο του 1936, πρώτη φορά ο Χίτλερ επίσημα απαιτεί την επιστροφή των πρώην γερμανικών αποικιών στην Αφρική. Την ίδια εποχή, η Βέρμαχτ κατέλαβε και επαναστρατιχοποίησε τη Ρηνανία με το Ηνωμένο Βασίλειο να μην παρεμβαίνει αποδεχόμενο τη γερμανική κίνηση, καθώς δεν παραβιάστηκαν διεθνή σύνορα και διατηρήθηκε η ναυτική της υπεροχή με την προαναφερθείσα Συνθήκη.

Το 1938, ο Χίτλερ χρησιμοποιεί επιτυχώς δύο φορές απειλή χρήσης βίας προκειμένου να αποσπάσει εδάφη. Η Γερμανία εκμεταλλεύεται σε αυτή την φάση την πολιτική του κατευνασμού που επιλέγει το Ηνωμένο Βασίλειο εναντίον της, καθώς και την επιθυμία αντικατάστασης του συστήματος των Βερσαλλιών με ένα νέο ευρωπαϊκό σύστημα τεσσάρων δυνάμεων από τους Βρετανούς, για την αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής. Επιπλέον, η οικονομική πρόσδεση της

Γερμανίας στο σύστημα των Δυτικών Δυνάμεων θα χαλιναγωγούσε τον κίνδυνο μιας βίαιης επέκτασης της τελευταίας στην Ανατολή. Ακρογωνιαίος λίθος αυτής της στρατηγικής ήταν η εδαφική ακεραιότητα της Πολωνίας³³.

Τον Μάρτιο του 1938 υποχρεώνει την γερμανόφωνη Αυστρία να προσχωρήσει στο Γ' Ράιχ με την περιβόητη προσάρτηση γνωστή και ως Anschluss. Στις 30 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους στο Μόναχο, οι απειλές του Χίτλερ έχουν ως αποτέλεσμα την αποδοχή απόσπασης της γερμανόφωνης Σουδητίας από την Τσεχοσλοβακία εκ μέρους της Γαλλίας και της Βρετανίας, και την προσάρτησή της στη ναζιστική Γερμανία. Το 1939, έξι χρόνια μετά την έναρξη του προγράμματος επανεξοπλισμού, η Γερμανία διέθετε πλέον έναν ισχυρό στρατό και έτσι πέρασε στην ανοιχτή επίθεση. Το σημαντικότερο βήμα το οποίο αποκάλυπτε το τελευταίο στάδιο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής για τη μετάβαση από την Ευρωπαϊκή κυριαρχία στη δημιουργία μιας παγκόσμιας αυτοκρατορίας, ήταν η απόφαση δημιουργίας ενός ισχυρού ναυτικού στόλου στις 27 Ιανουαρίου 1939, το οποίο θα ήταν έτοιμο περίπου το 1945. Με αυτή την απόφαση ο Χίτλερ παραβίαζε τη γερμανο-βρετανική ναυτική συνθήκη του 1935. Έως τη δημιουργία του στόλου, η Γερμανία θα έπρεπε να αποφύγει με κάθε κόστος μια πολεμική σύγκρουση με το Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο υπερτερούσε στο υγρό στοιχείο³⁴.

Αφού η Γερμανία είχε καταλάβει όλες τις γερμανόφωνες περιοχές και είχε στη διάθεσή της επιπλέον δέκα εκατομμύρια εργατικό δυναμικό και στρατιώτες³⁵, η πολιτική της κατάληψης ζωτικού χώρου περνά στην τελική της φάση με την κατάληψη εδαφών στα οποία δεν κατοικούσαν γερμανόφωνοι. Τον Μάρτιο του 1939 εισβάλλει στην Πράγα μετατρέποντας την Τσεχία αλλά και τη Σλοβακία σε γερμανικά προτεκτοράτα.

Ο Χίτλερ είχε εξαντλήσει πλέον τα όρια της αναίμακτης προσάρτησης εδαφών. Οι περαιτέρω εδαφικές διεδικήσεις της Γερμανίας ξεκινούσαν από την Πολωνία και συγκεκριμένα από την κατάληψη της βιομηχανικής περιοχής της Άνω Σιλεσίας αλλά και του λιμανιού του Γκντάνσκ (Danzig), το οποίο χώριζε το Ράιχ από την Ανατολική Πρωσία. Οι Βρετανοί στην εισβολή της Πράγας απάντησαν με εγγυήσεις για την ακεραιότητα της Πολωνίας, χωρίς ωστόσο να υπάρχει ξεκάθαρη εικόνα για το πώς αυτό μπορούσε να επιτευχθεί.

Οι Βρετανοί δεν επιθυμούσαν μια στενή συμμαχία με τη Σοβιετική Ένωση, ενώ η Πολωνία και η Ρουμανία αρνούσαν την παρουσία ρωσικού στρατού στα εδάφη τους. Επιπλέον ο Στάλιν θεωρούσε πως οι Δυτικές Δυνάμεις επιθυμούσαν να στρέψουν τη γερμανική επιθετικότητα προς Ανατολάς κι έτσι αποφάσισε να κινηθεί πρώτος έτσι ώστε να την εκτρέψει. Ο Χίτλερ προέβλεψε ότι με την ουδετερότητα της Σοβιετικής Ένωσης, οι εγγυήσεις των Συμμάχων για την Πολωνία ήταν ανεφάρμοστες. Έτσι, οι δύο χώρες προχώρησαν από κοινού στην υπογραφή του γερμανο-σοβιετικού συμφώνου περί μη επίθεσης (γνωστό και ως σύμφωνο Ribbentrop-Molotov) στις 23 Αυγούστου 1939. Το σύμφωνο εμπεριείχε μυστική

ρήτρα η οποία αναγνώριζε δικαιώματα της Σοβιετικής Ένωσης στις χώρες τις Βαλτικής και στο ανατολικό τμήμα μιας διαμελισμένης Πολωνίας. Επιπλέον, με αυτό το σύμφωνο ο Χίτλερ απαλλάσσεται από το φόβο του διμετωπικού πολέμου³⁶.

Η εισβολή στο Danzig αποτελεί την αιτία έναρξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και οι διακηρύξεις πολέμου των Δυτικών Δυνάμεων έναντι της Γερμανίας δεν εξασφάλισαν την ανεξαρτησία της Πολωνίας, αλλά σκιαγραφούσαν τα όρια της πολιτικής του κατευνασμού. Η Στρατηγική των συμμάχων χαρακτηριζόταν από την απροθυμία να αναμετρηθούν με τη Γερμανία στο κύριο μέτωπο, οπότε η τελευταία άδραξε την ευκαιρία να πετύχει θεαματικές νίκες στις δευτερεύουσες αναμετρήσεις, αρχικά με τη νίκη κατά της Πολωνίας, με την κατάληψη της Νορβηγίας (Μάρτιος-Απρίλιος 1940) και τέλος με την εισβολή στην Ελλάδα.

Προϋπόθεση της εκστρατείας για την κατάκτηση ζωτικού χώρου ήταν η εξουδετέρωση της Γαλλίας, όμως ο αντικειμενικός στρατηγικός στόχος ήταν να απομονωθεί το Ηνωμένο Βασίλειο από τους Ευρωπαίους συμμάχους της, ώστε να αναγκαστεί να συναινέσει στην ευρωπαϊκή ηγεμονία της Γερμανίας στην Ευρώπη. Επί της ουσίας, η πρώτη φάση της εκστρατείας των Γερμανών κατέληξε σε μια στρατηγική αποτυχία, καθώς το Ηνωμένο Βασίλειο με τη βοήθεια και των Ηνωμένων Πολιτειών με τη μάχη της Αγγλίας, αντιστάθηκε στη στρατιωτική επίθεση της Γερμανίας, παρά τις εντυπωσιακές καταλήψεις των χωρών της Μπενελούξ και της Γαλλίας σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Το 1940 η Γερμανία, μολονότι είχε παγιώσει την ηγεμονική της θέση στην Ευρώπη, βρισκόταν πλέον εμπλεκόμενη σε μια οικουμενική σύρραξη εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, της Βρετανίας και των Ηνωμένων Πολιτειών, για την οποία δεν ήταν ακόμα επαρκώς προετοιμασμένη. Η στρατηγική επιλογή της Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας διηπειρωτικής στρατηγικής περιμέτρου, και η Οδηγία no.32 του Χίτλερ σκιαγραφούσε τρεις βασικούς στόχους για την μετά-Μπαρμπαρόσα περίοδο: 1) Την οργάνωση και εκμετάλλευση των σοβιετικών πόρων ως προαπαιτούμενο για τη διεξαγωγή του διηπειρωτικού πολέμου, 2) την καταστροφή των βρετανικών ερεισμάτων στην αυτοκρατορική περιφέρεια με την προώθηση προς την κατεύθυνση του Ιράν και του Αφγανιστάν, 3) τη δημιουργία μιας νέας ατλαντικής «αμυντικής» περιμέτρου-οχυρού που θα εκτείνονταν από τη Γαλλία έως τη Βορειοδυτική Αφρική. Μετέπειτα η Γερμανία, ως η μόνη εναπομείνουσα ηπειρωτική δύναμη, θα προετοιμάζονταν για μια διηπειρωτική σύγκρουση με τον αγγλο-αμερικανικό κόσμο.

Η στρατιωτική ικανότητα της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και η γρηγορότερη είσοδος των Ηνωμένων Πολιτειών στον πόλεμο εξαιτίας της ιαπωνικής επίθεσης εναντίον τους, επέφερε την κρίσιμη μεταβολή της κατάστασης το 1941 και η πρωτοβουλία πέρασε στα χέρια των Συμμάχων.

Η Σοβιετική Ένωση συνέχιζε απεγνωσμένα τον πόλεμο και πλέον ήταν εμφανές ότι για να ηττηθεί, έπρεπε να καταληφθεί ολόκληρη. Σε αυτό το σημείο

άρχισαν να παίζουν ρόλο η έκταση, ο χώρος, οι κλιματικές συνθήκες αλλά και το κόστος κατάληψης και διατήρησης νέων εδαφών εξ' αιτίας της αποφασιστικότητας του ρωσικού στρατού. Οι γερμανικές δυνάμεις έφτασαν στα όριά τους εξ' αιτίας της ικανότητας της Σοβιετικής Ένωσης να κρατήσει σε λειτουργία τα εργοστάσιά της και να στέλνει κατά κύματα στη μάχη στρατολογημένους άνδρες. Η ικανότητα της Ρωσίας να κινητοποιείται και να μάχεται κατέστησε δυνατή την αποφασιστική καμπή του πολέμου³⁷.

3.2.3 Η Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων

Το Ηνωμένο Βασίλειο, έως και το 1939, ακολούθησε τη στρατηγική μεταφοράς των βαρών στην Ευρώπη, καθώς αντιμετώπιζε ταυτόχρονα απειλές στην Ασία από την Ιαπωνία και στη Μεσόγειο από την Ιταλία. Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα επιθυμούσε να μεταφέρει τα βάρη στη Γαλλία, η οποία είχε τον ισχυρότερο στρατό στην Ευρώπη κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1930. Οι Βρετανοί ήλπιζαν ότι Γάλλοι θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν το Γ' Ράιχ μαζί με τις μικρές δυνάμεις της Ανατολικής Ευρώπης, δεδομένου ότι ελάχιστη βοήθεια θα λάμβαναν από τη Σοβιετική Ένωση. Το Ηνωμένο Βασίλειο αύξησε επίσης δραματικά τις αμυντικές δαπάνες το 1934, όμως το 1937 αποφάσισε να δώσει έμφαση στις δαπάνες για την βελτίωση της πολεμικής της αεροπορίας (Royal Air Force) ώστε να γίνει εφικτή η αποτροπή της Γερμανικής Λουφτβάφε (Luftwaffe), και να μην οικοδομήσει στρατό ξηράς, μια κίνηση που επιβεβαιώνει τη στρατηγική της μεταφοράς των βαρών. Αυτή η στρατηγική εγκαταλείφθηκε τον Μάρτιο του 1939 με τη συγκρότηση εξισορροπητικού συνασπισμού με τη Γαλλία. Με την ήττα της τελευταίας, το εξουθενωμένο Ηνωμένο Βασίλειο έμεινε μόνο του εναντίον της Γερμανίας, προσπαθώντας αρχικά μάταια, να δημιουργήσει έναν νέο εξισορροπητικό συνασπισμό με τη Σοβιετική Ένωση, η οποία κι αυτή με τη σειρά της ακολουθώντας μια στρατηγική μεταφοράς των βαρών ήθελε την εμπλοκή Γερμανίας και Ηνωμένου Βασιλείου σε έναν μακροχρόνιο πόλεμο. Τελικά οι δύο δυνάμεις συμάχησαν μετά την επίθεση της Γερμανίας στη Σοβιετική Ένωση το καλοκαίρι του 1941³⁸.

Ομοίως και η Γαλλία ακολούθησε τη στρατηγική της μεταφοράς των βαρών. Η εγκατάλειψη της Τσεχοσλοβακίας το 1938 καταδεικνύει ότι η συμμαχία της με τα μικρά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης δεν είχε σκοπό την δημιουργία εξισορροπητικού συνασπισμού εναντίον της Γερμανίας, αλλά πρόθεση της Γαλλίας να μεταφέρει το βάρος και σε άλλες χώρες³⁹. Οι Γάλλοι ενθάρρυναν επίσης το Χίτλερ να στραφεί προς Ανατολάς και τη δεκατία του 1930 έγιναν προσπάθειες δημιουργίας καλών σχέσεων με το Γ' Ράιχ. Αντιθέτως, με τη Σοβιετική Ένωση δεν υπήρξε δυνατή η συγκρότηση ενός συνασπισμού αρχικά.

γιατί: α) μια τέτοια συμφωνία θα έστρεφε μάλλον τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης να συμμαχήσουν με τον Χίτλερ λόγω της γεωγραφικής πραγματικότητας, αναγκάζοντας τα γαλλικά στρατεύματα να περάσουν δια μέσω των πολωνικών εδαφών προκειμένου να βοηθήσουν τη Σοβιετική Ένωση, β) θα μείωνε την πιθανότητα η Βρετανία να συμμαχήσει με τους Γάλλους συνεχίζοντας έτσι η πρώτη να μεταφέρει το βάρος της ανάσχεσης στους τελευταίους, γ) επειδή οι Γάλλοι ήθελαν να στρέψουν το Χίτλερ προς τη Σοβιετική Ένωση και σε περίπτωση που γινόταν αυτό δεν ήθελαν να προστρέξουν σε βοήθεια της Μόσχας και δ) λόγω της πεποίθησης ότι και ο Στάλιν προσπαθούσε ομοίως να μεταφέρει τα βάρη στη Γαλλία. Μέσα σε αυτή τη δεκαετία, η Γαλλία εργάστηκε στο να εξασφαλίσει τη δέσμευση της Βρετανίας για την άμυνά της. Η αγγλογαλλική συμμαχία μείωνε τις πιθανότητες επίθεσης του Χίτλερ στη Δύση, αλλά και σε περίπτωση κατάρρευσης της στρατηγικής μεταφοράς των βαρών, η από κοινού με τους Βρετανούς αντιμετώπιση της Βέρμαχτ ήταν η καλύτερη δυνατή επιλογή. Εν ολίγοις, στρατηγική της Γαλλίας ήταν η μεταφορά των βαρών τόσο στα μικρά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, όσο και στη Σοβιετική Ένωση⁴⁰.

Σχετικά με τη στρατηγική της Σοβιετικής Ένωσης, από τα μέσα της δεκαετίας του 1930 επιλέχθηκε από τον Στάλιν για την αντιμετώπιση της Γερμανίας η στρατηγική της μεταφοράς των βαρών. Αυτή η στρατηγική ήταν ελκυστική για τη Σοβιετική Ένωση λόγω των σοβαρών απειλών που αντιμετώπιζε εκείνη τη δεκαετία στην Άπω Ανατολή από την Ιαπωνία. Ο Στάλιν ήταν πεπεισμένος ότι η ανασύσταση της Τριπλής Συνενόησης θα καθίστατο απίθανη κυρίως για τρεις λόγους: α) επειδή ο γαλλικός στρατός δεν ήταν αρκετά κατάλληλος για επίθεση εναντίον της Γερμανίας, επομένως και αφερέγγυος στο να προσφέρει βοήθεια στη Μόσχα σε περίπτωση επίθεσης της Γερμανίας, β) ο Στάλιν διέθετε στοιχεία που οδηγούσαν στο συμπέρασμα ότι Γαλλία και Βρετανία ήταν αποφασισμένες να ακολουθήσουν τη μεταφορά των βαρών, γεγονός που έπληττε την αξιοπιστία τους ως συμμάχους και γ) επειδή η γεωγραφική πραγματικότητα της Ανατολικής Ευρώπης δυσκόλευε την επιλογή της συλλογικής ασφάλειας. Μεταξύ του 1939 και 1941 η πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης ήταν η μεταφορά των βαρών με την αναζήτηση ευκαιριών μαζί με τον Χίτλερ για το διαμοιρασμό των εδαφών των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης (Σύμφωνο Μολότοφ-Ρίμπεντροπ, 1939). Μετά την κατάρρευση της Γαλλίας, η Σοβιετική Ένωση επέλεξε εκ νέου τη στρατηγική της μεταφοράς των βαρών, προσδοκώντας ότι Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο θα εμπλέκονταν σε μια μακροχρόνια σύρραξη. Τελικά η εισβολή της Γερμανίας στη Σοβιετική Ένωση κατέδειξε την αποτυχία αυτής της προσέγγισης και μόνο τότε η Σοβιετική Ένωση και Ηνωμένο Βασίλειο συμάχησαν για την από κοινού αντιμετώπιση της Γερμανίας⁴¹.

3.2.4 Σύγκριση ισχύος των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων

Η Γερμανία κατά τη διάρκεια του 1930 βρισκόταν σε εξίσου καλή θέση ώστε να γίνει δυνητικός ηγεμόνας της ευρωπαϊκής ηπείρου, όσο και νωρίτερα κατά τον ίδιο αιώνα. Συνολικά από το 1930 έως και το 1944 ήλεγχε περισσότερη λανθάνουσα ισχύ από οποιοδήποτε άλλο κράτος, και το 1940 το μερίδιό επί της ευρωπαϊκής βιομηχανικής δύναμης είχε αυξηθεί στο 36%, με τη Σοβιετική Ένωση να βρίσκεται στο 28% και τη Μεγάλη Βρετανία στο 24%.

Η Γερμανία δεν αποτελούσε δυνητικό ηγεμόνα πριν από το 1939, διότι, έως τότε τον ισχυρότερο στρατό στην ευρωπαϊκή ήπειρο διατηρούσε η Γαλλία. Με τον φρενήρη ρυθμό επανεξοπλισμού τον οποίο επέτρεπε και η συγκέντρωση πόρων από την προσάρτηση της Αυστρίας και της Τσεχοσλοβακίας, η δημιουργία μεγαλύτερου στρατού από τη Γαλλία εν καιρώ ειρήνης κατέστη δυνατή το 1938 και του μεγαλύτερου πλήρως κινητοποιημένου στρατού εν καιρώ πολέμου το 1939. Επιπλέον, ο γερμανικός στρατός ήταν ποιοτικά καλύτερος από τον αντίστοιχο της Γαλλίας και υποστηριζόταν από μια ανώτερη πολεμική αεροπορία. Το χάσμα της στρατιωτικής ισχύος μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας διευρύνθηκε περισσότερο το 1940 δεδομένου του μεγαλύτερου πληθυσμού και του περισσότερου πλούτου από πλευράς Γερμανίας⁴². Η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και η Σοβιετική Ένωση ήλεγχαν το 1930 22%, 27%, και 14% του ευρωπαϊκού πλούτου αντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1 ⁴³			
Μέγεθος γαλλικού και γερμανικού στρατού μετά από κινητοποίηση, 1938-1940 (αριθμός μεραρχιών)			
	1938	1939	1940
Γαλλία	100	102	104
Γερμανία	71	103	141

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2 ⁴⁴		
Σχετικά μερίδια επί του ευρωπαϊκού πλούτου, 1930-1940		
	1930	1940
Γερμανία	33%	36%
Μεγάλη Βρετανία	27%	24%
Γαλλία	22%	9%
Σοβιετική Ένωση	14%	28%
Ιταλία	5%	4%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3⁴⁵

Ανθρώπινο δυναμικό των ευρωπαϊκών στρατών, 1933-1938

	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Γερμανία	102.500	240.000	480.000	520.000	550.000	720.000
Γαλλία	558.067	550.678	642.875	642.785	692.860	698.101
Ην.Βασίλειο	195.256	195.845	196.137	192.325	190.830	212.300
Σ.Ένωση	534.657	940.000	1.300.000	1.300.000	1.443.000	1.513.000
Ιταλία	285.088	281.855	1.300.000	343.000	370.000	373.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4⁴⁶

Ανθρώπινο δυναμικό των ευρωπαϊκών στρατών 1939-1941

	1939		1940		1941		1939-1945
	Μόνιμος στρατός	Κινητοποιημέ- νος στρατός	Μάχιμος στρατός	Συνολικός στρατός	Μάχιμος στρατός	Συνολικός στρατός	Σύνολο κινητοποιημέ- νων ανδρών
Γερμανία	730.000	3.740.000	2.760.000	4.370.000	3.050.000	5.200.000	17.900.000
Γαλλία	900.000	4.895.000	2.224.000	5.000.000	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο
Ηνωμένο Βασίλειο	237.736	897.000	402.000	1.888.000	Μη διαθέσιμο	2.292.000	5.896.000
Ιταλία	581.000	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο	1.600.000	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο	9.100.000
Σοβιετική Ένωση	1.520.00 0	Μη διαθέσιμο	Μη διαθέσιμο	3.602.000	2.900.000	5.000.000	22.400.000

1. Για τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης βλ. Carr E.H, *International Relations Between the Two World Wars*, κεφ.2, (MacMillan, Hong Kong, 1990), Ruth Henig, *The Weimar Republic 1919-1933*, (Routledge, London, 1998), Uli Weis, *Geheimnisse der Weimarer Republik*, επεισόδια 1,2,3 (ZDF, 2016), Ute Gebhardt, *Experiment Weimar: Die Weimarer Republik*, (MDR, 2011)
2. Carr, E.H, *International Relations Between the Two World Wars*, (MacMillan, Hong Kong, 1990), σ.44, 2^η παρ
3. Ruth Henig, *The Weimar Republic 1919-1933*, (Routledge, London, 1998), σ.17-18
4. ό.π.19
5. Περί των γερμανικών αποζημιώσεων και της συμφωνίας του Ράπαλο βλ. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Β' τόμος*, (Αθήνα.εκδ.Εστία, 2008) σ.181, Ruth Henig, ό.π., σ.30-32, Carr, ό.π., σ.75, Kissinger Henry, *Diplomacy*, , (Simon&Schuster, New York, 1994) σ.262-263, Peter Pulzer, *Germany, 1870-1945 : politics, state formation and war*, (Oxford, New York: Oxford University Press, 1997) σ.112, Για την παράκαμψη ως ένα σημαντικό βαθμό των απαγορεύσεων από τη Γερμανία στη στρατιωτική ανάπτυξη και στον εξοπλισμό που επέβαλλε η συνθήκη των Βερσαλλιών βλ. Uli Weis, *Geheimnisse der Weimarer Republik*, ό.π, επ.1, λεπ. 28:00- 29:21.
6. Για το παλιό μάρκο, το Rentenmark και το Reichsmark βλ. Τσακαλογιάννης, ό.π σ.164-165, Kissinger, ό.π, σ. 257, Uli Weis, ό.π, επ.1, λεπ, 26:00-26:54, για τον υψηλό πληθωρισμό του γερμανικού μάρκου εκείνης της περιόδου και χαρακτηριστικά παραδείγματα για το πώς επηρέαζε την καθημερινότητα των πολιτών βλ. 39:00-41:42
7. Kindleberger Charles, *The World in Depression*, (Penguin, 1987), σ.21-22
8. Τσακαλογιάννης, ό.π, σ.165, 171, Carr, ό.π, The Young Plan, σ.123-130
9. Ruth Henig, ό.π, σ.44
10. ό.π, σ.44
11. Στο ίδιο, σ.45
12. Peter Pulzer, ό.π, σ.112-113, Τσακαλογιάννης ό.π, σ.185
13. Carr, ό.π, σ.60, Τσακαλογιάννης, ό.π, σ.183
14. Uli Weis, ό.π, επ.1, λεπ. 17:15 – 18:00
15. Ruth Henig, ό.π σ.46
16. Τσακαλογιάννης, ό.π σ.244-246
17. Mearsheimer, ό.π σ.601
18. Τσακαλογιάννης, ό.π σ.267-268
19. Για τη στάση του Χίτλερ και των συμμάχων στη διάσκεψη του μονάχου αλλά και για τις βίαιες προσαρτήσεις της Αυστρίας και Τσεχοσλοβακίας από τον Χίτλερ βλ. στο ίδιο, σ.268-271.
20. Pulzer, ό.π, σ.149
21. στο ίδιο, σ.149
22. Για την εισβολή της Γερμανίας στη Σκανδιναβία και τον ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή βλ. Joll James, *Europe since 1870-An International History*, (Penguin Books, London, 1990), σ.378-379
23. Τσακαλογιάννης, ό.π. σ.282

24. Pulzer, ό.π. σ.150
25. Τσακαλογιάννης, ό.π. σ.283-284
26. Pulzer, ό.π. σ.152
27. Τσακαλογιάννης, ό.π σ.289
28. Τα περιεκτικότερα κείμενα του Χίτλερ για την εξωτερική πολιτική της Γερμανίας απαντώνται στο *Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte–Band 7, Hitlers Zweites Buch*, (DeustcheVerlags-Anstalt, Stuttgart, 1961). Το εν λόγω απόσπασμα με τις αρχές της εξωτερικής πολιτικής της Γερμανίας απαντάται στις σελίδες 160-163.
29. Για την έννοια του «ζωτικού χώρου-Lebensraum» βλ. Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, (Ποιότητα,6^η Έκδοση, Αθήνα, 2010), σ.603-605
30. Ήφαιστος Παναγιώτης, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Ποιότητα, Αθήνα, 1999), σ.207
31. Mearsheimer, ό.π. σ.603-605
32. Hillgruber Andreas, *Germany and the Two World Wars*, (Cambridge, Harvard University Press, 1981), σ.59
33. στο ίδιο, σ.60
34. στο ίδιο, σ.62
35. Τούντα-Φεργάνη Αρετή, *Η Εξωτερική Πολιτική των Δυνάμεων στο Μεσοπόλεμο*, (Σιδέρης, Αθήνα, 2000), σ.246
36. Pulzer, ό.π. σ.148-151
37. Για μια περιεκτική ανασκόπηση της γερμανικής στρατηγικής από το 1939 έως το 1945 βλ. Paret Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, επιμ. Θάνος Ντόκος, (Εκδόσεις Κων/νουΤουρίκη, Αθήνα, 2004), σ.680-698
38. Briand Bond, *British Military Policy Between the Two World Wars*, (Oxford University Press, Oxford, 1980), κεφ.8-9 και Mearsheimer, ό.π, σ.607-610
39. Wolfers, *Britain and France between Two Wars: Conflicting Strategies of Peace from Versailles to World War II*, σ.75, (W.W. Norton & Company, New York, 1966)
40. Mearsheimer, ό.π. σ.610-615
41. στο ίδιο, σ.617-621
42. στο ίδιο, σ.621-625
43. Ο πίνακας προέρχεται από Mearsheimer, ό.π, σ.625 και αντλεί στοιχεία από τα εξής έργα: Williamson Murray, *The Change in the European Balance of Power, 1938-1939: The Path to Ruin*,(Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), σ.242, Richard Overy, *The Penguin Historical Atlas of the Third Reich*, (London, Penguin, 1996), σ.67, και Albert Seaton, *The German Army, 1933-1945*, (New York, American Library, 1982),σ.92-93
44. Αποτελεί τμήμα του πρωτότυπου πίνακα που εμφανίζεται στο ίδιο, σ.158. Σύμφωνα με τον Mearsheimer, ο «πλούτος» στον εν λόγω πίνακα είναι ένας ξεκάθαρος συνθετικός δείκτης ο οποίος αποδίδει ίσο βάρος στην παραγωγή σιδήρου/χάλυβα και στην ενεργειακή κατανάλωση. Ειδικότερα εξακρίβωσε τη συνολική ποσότητα σιδήρου/χάλυβα που παρήγαγαν όλες οι δυνάμεις σε ένα δεδομένο έτος και στη συνέχεια υπολόγισε το ποσοστό αυτού του συνόλου που παρήγαγε η κάθε μεγάλη δύναμη. Έκανε έναν παρόμοιο υπολογισμό για την ενεργειακή κατανάλωση και στη συνέχεια πήρε τον μέσο όρο των ποσοστών παραγωγής σιδήρου/χάλυβα και ενεργειακής κατανάλωσης του κάθε

κράτους. Όλα τα στοιχεία του πρωτότυπου πίνακα προέρχονται από το Singer and Small,
«*National Material Capabilities Data*»

45. στο ίδιο, σ.623 με πηγές και σημειώσεις όπως αναφέρονται στο πρωτότυπο

46. στο ίδιο, σ.627 με πηγές και σημειώσεις όπως αναφέρονται στο πρωτότυπο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως και την ενοποίηση της Γερμανίας

4.1 Αναδρομή γεγονότων : 1945-1991

Λίγους μήνες πριν από την άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας, υπήρχε σύγκλιση απόψεων και συμφωνία επί της αρχής από τις Συμμαχικές Δυνάμεις στη Γιάλτα, για την ανάγκη αποστρατικοποίησης, κάθαρσης από το ναζισμό, διοικητική διαίρεση σε ζώνες κατοχής και αντιμετώπιση της Γερμανίας ως ενιαίο οικονομικό χώρο. Ο κατακερματισμός της χώρας απορρίφθηκε, χωρίς ωστόσο να αποκηρυχθεί επίσημα. Συμφωνήθηκε επίσης η δημιουργία γαλλικής ζώνης επιρροής και η παραχώρηση στη Σοβιετική Ένωση μεγαλύτερης έκτασης κατεχόμενων εδαφών ως αντιστάθμισμα της μεγαλύτερης πληθυσμιακής πυκνότητας που είχαν ξεχωριστά η βρετανική και αμερικανική ζώνη κατοχής². Τα ίδια θέματα της μεταπολεμικής τάξης πραγμάτων συζητήθηκαν και στη σύνοδο του Potsdam από τις 17 Ιουλίου ως τις 2 Αυγούστου του 1945, με τις αμερικανικές και τις σοβιετικές απόψεις να εμφανίζουν σοβαρές διαφορές.

Εν τέλει, οι νικήτριες δυνάμεις οδηγήθηκαν σε συμφωνία, η οποία προέβλεπε τη μετακίνηση εντός της γερμανικής επικράτειας, όλων των Γερμανόφωνων πληθυσμών της Πολωνίας, της Τσεχοσλοβακίας και της Ουγγαρίας, καθόριζε τα γερμανο-πολωνικά σύνορα και τις συνολικές αποσπάσεις εδαφών, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο θα καταβάλλονταν οι αποζημιώσεις από τη Γερμανία προς τους νικητές. Κάθε νικήτρια χώρα θα λάμβανε αποζημιώσεις από τη δική της ζώνη κατοχής, και επιπλέον η Σοβιετική Ένωση θα λάμβανε επιπλέον 10% από τις Δυτικές Δυνάμεις και ένα 15% σε προμήθεια τροφίμων. Αντίθετα, θέματα όπως οι συνθήκες ειρήνης με τις χώρες-δορυφόρους της ναζιστικής Γερμανίας, η αναθεώρηση του καθεστώτος των Δαρδανελίων και οι ιταλικές αποικίες δεν κατέστη δυνατόν να διευθετηθούν³.

Η έναρξη της μεταπολεμικής περιόδου βρίσκει τη Γερμανία και την πρωτεύουσα της, το Βερολίνο, διαιρεμένη σε τέσσερις ζώνες κατοχής. Το 1946, σε μια ομιλία του στην πολη της Στουτγκάρδης, ο Υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών James F. Byrnes, ανακοινώνει την οικονομική ένωση της αμερικανικής και βρετανικής ζώνης κατοχής αρχομένης από 1/1/1947.

Η πρόθεση των Αμερικανών, να αντιμετωπίσουν το σοβιετικό επεκτατισμό όπου και αν εμφανιζόταν και με κάθε μέσο που κρίνονταν απαραίτητο, όπως στο

ζήτημα της Γερμανίας και της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και στα Βαλκάνια και τη Μέση και Εγγύς Ανατολή, πήρε τη μορφή δέσμευσης με την εξαγγελία του Δόγματος Τρούμαν τον Μάρτιο του 1947. Τον Ιούλιο του ίδιου έτους, ο Νόμος περί Εθνικής Ασφάλειας προβλέπει την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας (NSC), της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (CIA) και το ενισχυμένης δικαιοδοσίας Υπουργείο Άμυνας. Ένα μήνα πιο νωρίς, με την ομιλία του George Marshall, νέου Υπουργού Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών, στο Πανεπιστήμιο του Harvard προαναγγέλλεται η υιοθέτηση του ομώνυμου σχεδίου οικονομικής βοήθειας. Στόχος του Σχεδίου Marshall ήταν η διάσωση της Ευρώπης από την οικονομική κατάρρευση. Μια εύρωστη Ευρώπη θα περιόριζε την απήχηση του κομμουνισμού και θα ενίσχυε την άμυνά της χωρίς να επιβαρύνει τις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ με την αύξηση της αγοραστικής δύναμης των ευρωπαίων θα ωφελούνταν η αμερικανική οικονομία μέσω του εμπορίου. Το Σχέδιο Marshall συνέβαλε στην ανάκαμψη της Δυτικής Ευρώπης, μέσω της βελτίωσης του εμπορίου, της αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής, της ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της προώθησης της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Παράλληλα όμως, η Ευρώπη διχάστηκε σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα με κριτήριο τη συμμετοχή ή μη στο Σχέδιο⁴. Μόλις τέθηκε σε εφαρμογή η επεξεργασία σχεδίων των Δυτικών Δυνάμεων για τη δημιουργία κράτους της Δυτικής Γερμανίας και η σύσταση κεντρικής τράπεζας για την έκδοση νέου νομίσματος (Deutsche Mark), οι Σοβιετικοί προκειμένου να αποτρέψουν αυτή την εξέλιξη, αρχικά απέσυραν τους εκπροσώπους τους από το Ελεγκτικό Συμβούλιο των Συμμάχων, και μετέπειτα προέβησαν στον αποκλεισμό των χερσαίων επικοινωνιών του Δυτικού Βερολίνου τον Ιούλιο του 1948, ενώ παράλληλα επεξεργάζονταν κι αυτοί με τη σειρά τους σχέδια για τη συγκρότηση της Ανατολικής Γερμανίας. Στις στρατηγικές κινήσεις των Δυτικών Δυνάμεων προστέθηκε και η ενοποίηση της γαλλικής ζώνης κατοχής με τη αγγλοαμερικανική. Την επιτυχή τροφοδοσία του Δυτικού Βερολίνου από αέρος και την άκαρπη προσπάθεια των Σοβιετικών για αποκλεισμό του, ακολούθησε η μετεξέλιξη των δυτικών ζωνών κατοχής σε κυρίαρχο κράτος.

Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ιδρύεται στις 23 Μαΐου 1949 με πρωτεύουσα τη Βόννη και Καγκελάριο τον Κόνραντ Αντενάουερ και οι σχέσεις του νέου κρατους με τις Δυτικές Δυνάμεις καθορίζονταν πλέον από έναν καταστατικό χάρτη κατοχής και τις συμφωνίες Πήτερσπεργκ, που επέβαλλαν περιορισμούς στα κυριαρχικά δικαιώματα της Δυτικής Γερμανίας. Ως απάντηση, οι Σοβιετικοί ιδρύουν στις 7 Οκτωβρίου του ίδιου έτους τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας ή αλλιώς Ανατολική Γερμανία.

Ως αποτέλεσμα της επιθυμίας των δυτικών ευρωπαϊκών χωρών να εξασφαλίσουν τη συνεχή παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ευρώπη προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη σοβιετική ισχύ, υπογράφεται η συμφωνία του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) στις 4/4/1949 στη Ουάσινγκτον από δέκα

δυτικοευρωπαϊκές χώρες, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά. Ο νέος αυτός οργανισμός αποτελούσε κυρίως ένα μέσο ψυχολογικής ενίσχυσης των Ευρωπαίων, δημιουργίας ενός ασφαλούς οικονομικού περιβάλλοντος, καταπολέμησης τάσεων ουδετεροφιλίας ή υποχωρητικότητας προς τους Σοβιετικούς αλλά και ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ελέγχονταν οι όποιες κινήσεις επανεξοπλισμού του γερμανικού κράτους κατευνάζοντας παράλληλα τις γαλλικές, κυρίως, αντιδράσεις περί του θέματος⁶.

Το πρόβλημα του επανεξοπλισμού της Γερμανίας επανήλθε στην επιφάνεια με τον πόλεμο της Κορέας και την εισβολή των βορειοκορεατικών στρατευμάτων στη Νότια Κορέα, στις 25 Ιουνίου 1950. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, βλέποντας ξεκάθαρη σοβιετική πρωτοβουλία στην εν λόγω πράξη, και φοβούμενοι αντίστοιχη κίνηση εναντίον της Δυτικής Γερμανίας, αποφασίζουν την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής ασφάλειας με τον επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας. Η δημιουργία γερμανικού στρατού σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα μετά την πτώση του Χίτλερ, θορόβησε κυρίως τους Γάλλους, οι οποίοι πρότειναν το 1950 τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού στρατού - το περίφημο σχέδιο Πλεβέν (Pleven Plan) - μέσα στα ελεγχόμενα πλαίσια του οποίου θα αναπτύσσονταν και θα αφομοιωνόταν ο γερμανικός στρατός. Τελικά το εγχείρημα ναυάγησε τον Αύγουστο του 1954 με τους ίδιους τους Γάλλους να ψηφίζουν κατά του σχεδίου. Με την αποτυχία του σχεδίου, οι Ηνωμένες Πολιτείες εντατικοποίησαν τις προσπάθειες για να εξασφαλίσουν την ένταξη της Δυτικής Γερμανίας στο NATO, κάτι το οποίο επιτεύχθηκε το 1955. Παράλληλα, η τελευταία δεσμεύτηκε στη μη κατασκευή όπλων ραδιοβιοχημικού πολέμου (όπλα ABC), και έλεγχο επί της βιομηχανικής της παραγωγής. Σε αντάλλαγμα έλαβε υπόσχεση για ενοποίηση με την Ανατολική Γερμανία, αναγνώριση της κυβέρνησης της Βόννης ως επίσημης κυβέρνησης ολόκληρης της Γερμανίας καθώς και το προνόμιο προσφοράς δώδεκα μεραρχιών στις δυνάμεις του NATO⁷.

Σε απάντηση της ενσωμάτωσης της Δυτικής Γερμανίας στη Δύση, η Ανατολική Γερμανία εισήλθε στους αντίστοιχους οικονομικούς και στρατιωτικούς θεσμούς της Ανατολής. Το 1950 ενσωματώθηκε στο οικονομικό σύστημα του Ανατολικού Μπλόκ, την COMECON, ενώ το Μάρτιο του 1954, η Σοβιετική Ένωση ανακηρύσσει την αυτοκυριαρχία της Ανατολικής Γερμανίας. Δύο χρόνια αργότερα, το 1956, εγκαθιδρύεται ο Εθνικός Λαϊκός Στρατός και ενσωματώνεται στις δυνάμεις των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας⁸. Η ένταση μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης άρχισε να μειώνεται κυρίως μετά το θάνατο του Ιωσήφ Στάλιν το 1953. Οι σχέσεις οδηγήθηκαν όμως ξανά σε ύφεση στα τέλη της δεκαετίας του 1950, όταν η τελευταία με νέο αρχηγό τον Νικίτα Χρουστσέφ προσπαθούσε να εξαναγκάσει τις Ηνωμένες Πολιτείες σε βελτίωση των σχέσεων.

Αυτή η πολιτική κατευνασμού μέσω εκφοβισμού και εξαναγκασμού που προσπαθούσε να επιβάλλει η Σοβιετική Ένωση, οδήγησε σε δύο σοβαρές κρίσεις οι

οποίες παραδόξως σταθεροποίησαν περαιτέρω τις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων. Η ανέγερση του τείχους του Βερολίνου στις 13 Αυγούστου 1961, αποτελεί την πρώτη χαρακτηριστική περίπτωση και αποτελούσε ένδειξη ότι: α) Οι Σοβιετικοί δεν επιθυμούσαν να απωλέσουν την μεταπολεμική ισορροπία ισχύος που είχε διαμορφωθεί στο βερολίνο, ακόμη κι αν αυτό σήμαινε την «τσιμεντοποίηση» του ανατολικού τμήματος της πόλης, β) Οι Δυτικές Δυνάμεις σέβονταν τη σοβιετική σφαίρα επιρροής και επιθυμούσαν να διατηρήσουν το ψυχροπολεμικό status quo. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι πολίτες της Ανατολικής Γερμανίας μέχρι εκείνη τη στιγμή δραπέτευαν από τη χώρα με ρυθμό χιλίων ατόμων την ημέρα, γεγονός που από οικονομικής και ψυχολογικής άποψης ήταν καταστροφικό για την Ανατολική Γερμανία⁹. Η μη αντίδραση των Ηνωμένων Πολιτειών στην ανέγερση του τείχους σίγουρα είχε αντίκτυπο στους υπολογισμούς του Χρούστσεφ ώστε να οδηγηθεί τον επόμενο χρόνο στη δεύτερη σημαντική κρίση της δεκαετίας, αυτή των πυραύλων της Κούβας, τον Οκτώβριο του 1962.

Εκείνη την περίοδο, η σημαντικότερη ανακατάταξη αφορούσε τη στάση της Γαλλίας και της Δυτικής Γερμανίας έναντι της Σοβιετικής Ένωσης και των Ανατολικών Συμμάχων της. Η εισβολή της τελευταίας στην Τσεχοσλοβακία σηματοδοτούσε τον τερματισμό της «Ανατολικής Πολιτικής» του Ντε Γκωλ, ως μέρους ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδίου περιορισμού του αμερικανικού παράγοντα σε μια εξαρτημένη από τις υπερδυνάμεις Ευρώπη, αποσκοπώντας στο να καταστήσει ξανά τη Γαλλία κυρίως μέσω του πυρηνικού της οπλοστασίου, ισάξιο μέλος των δυνάμεων αυτών.

Αντιθέτως, η Δυτική Γερμανία το 1969 θέτει σε εφαρμογή τη δική της Ανατολική Πολιτική, την Ostpolitik –προσέγγιση κυρίως με την Ανατολική Γερμανία, την Πολωνία και τη Σοβιετική Ένωση– με αρχιτέκτονα τον καγκελάριο της Δυτικής Γερμανίας, Βίλυ Μπράντ. Η Ostpolitik απέρρευε από τη διαπίστωση ότι οι δυτικοί σύμμαχοι και κυρίως οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν απέβλεπαν στο άμεσο μέλλον σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση για την ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης στην Ευρώπη. Αυτό επισήμαινε το ανέφικτο της γερμανικής επανένωσης οπότε εναπόκειτο στην ίδια τη Γερμανία να αναλάβει αυτό το εγχείρημα. Το περιθώριο μέσα στο οποίο μπορούσε να κινηθεί η Βόννη ήταν η πολιτική/διπλωματία και η οικονομία. Ο μόνος τρόπος προσέγγισης ήταν η αποκλιμάκωση των εντάσεων, καθώς τα περιθώρια ελιγμών περιορίζονταν και διαμορφώνονταν βάσει των σχέσεων μεταξύ Ουάσιγκτον και Μόσχας. Αν και βασική προϋπόθεση της γερμανικής Ostpolitik ήταν η ομαλοποίηση των σχέσεων με τις κυβερνήσεις του σοβιετικού συνασπισμού και του Ανατολικού Βερολίνου, απώτερος σκοπός ήταν η αποδυνάμωση των καθεστώτων με τα προαναφερόμενα μέσα, προκειμένου η Δυτική Γερμανία, αν επρόκειτο να επιτευχθεί μια ενδεχόμενη μελλοντική ενοποίηση, αυτή να πραγματοποιείται από θέση ισχύος¹⁰. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής, η Δυτική Γερμανία προσπαθεί να αυτονομηθεί διακριτικά από την εξωτερική πολιτική των

Ηνωμένων Πολιτειών όσο αφορά στο γερμανικό ζήτημα. Αντιθέτως, την ίδια περίοδο η Ανατολική Γερμανία ακολουθεί μια πιο σκληροπυρηνική στάση η οποία δηλώνει την αφοσίωση της τελευταίας στον κομμουνιστικό συνασπισμό και στις επιταγές της Σοβιετικής Ένωσης. Οπότε, το πιο δύσκολο εγχείρημα για τη Δυτική Γερμανία ήταν η εξασφάλιση της συναίνεσης των Σοβιετικών για την επίτευξη της ενοποίησης. Η Ostpolitik αποκτά θεσμική υπόσταση με τη Διακήρυξη του Ελσίνκι το 1975 και οδηγεί τις γερμανοσοβιετικές σχέσεις σε ύφεση, αφού οι δύο χώρες σφυρηλατούν μια «ειδική σχέση» η οποία βασιζόταν στο αμοιβαίο συμφέρον, ενώ παράλληλα η δυτική πλευρά επωφελείται της υπεραξίας του νομίσματός της και υιοθετεί τη «διπλωματία του μάρκου». Αυτού του είδους η διπλωματία βασιζόταν σε οικονομικές ενισχύσεις της Βόννης προς τη Μόσχα και την Ανατολική Γερμανία, με αντάλλαγμα παραχωρήσεις σε ζητήματα μετεγκατάστασης Ανατολικογερμανών στο στη Δυτική Γερμανία¹¹.

Παράλληλα, στις αρχές της δεκαετίας του 1970, παρατηρείται μια ένταση στις σχέσεις Ηνωμένων Πολιτειών και Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς οι τελευταίες προωθούσαν πιο επιθετικά και με μεγαλύτερη έμφαση απ'ότι στο παρελθόν την υλοποίηση των δικών τους στόχων και απαιτούσαν τη συμμετοχή τους στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία, καθώς θεωρήθηκε πως θα λειτουργούσε αποσταθεροποιητικά για τη συνοχή του NATO. Στη συνέχεια, ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος, η οικονομική κρίση που προκλήθηκε στη Δυτική Ευρώπη κυρίως από την πετρελαϊκή κρίση αλλά και η κρίση των ευρωπυραύλων στις αρχές τις δεκαετίας του 1980, αναδείκνυαν για άλλη μια φορά την αδυναμία των ευρωπαϊκών χωρών να χαράξουν ανεξάρτητη ενιαία εξωτερική πολιτική καθώς και τον έλεγχο που ασκούσαν οι δύο υπερδυνάμεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο¹².

Η εξέλιξη η οποία άνοιξε εκ νέου ένα «παράθυρο ευκαιρίας» για την ενοποίηση της Γερμανίας, ήταν η άνοδος του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στην ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης. Η υιοθέτηση πολιτικών όπως η Περεστρόικα και η Γκλάσνοστ (διαφάνεια) η οποίες στόχευαν στη μετάλλαξη της Σοβιετικής Ένωσης και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης από κομμουνιστικές σε πλουραλιστικές δημοκρατίες με διαφάνεια και πολιτικά δικαιώματα, επίσπευσε την κατάρρευση του καθεστώτος της Ανατολικής Γερμανίας. Αυτή επήλθε στο τέλος του 1989 με την παραίτηση του Έριχ Χόνεκερ και την αποδοχή του δικαιώματος της εγκατάλειψης της χώρας για τους πολίτες της Ανατολικής Γερμανίας, από τον μετριοπαθή διάδοχό του, Έγκον Κρέντς. Τον Οκτώβριο του 1990, διαλύεται η Ανατολική Γερμανία και τα εδάφη της προσαρτώνται στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, δημιουργώντας τη νέα ενοποιημένη Γερμανία στην καρδιά της Ευρώπης, ενώ το Δεκέμβριο του επόμενου έτους διαλύεται οριστικά σε επιμέρους ανεξάρτητα κράτη και η Σοβιετική Ένωση.

4.2 Από την Ostpolitik έως και την επανένωση¹³.

Η οικοδόμηση του μεταπολεμικού διεθνούς συστήματος στη βάση των σχέσεων Ανατολής-Δύσης και η αποδοχή του εδαφικού status quo στην Ευρώπη από τις δύο υπερδυνάμεις με σημείο αναφοράς τη διχοτομημένη Γερμανία, δημιουργούσε στην τελευταία ένα μόνιμο ερώτημα: Πώς θα κατάφερε η πολιτική τόσο της Ανατολικής όσο και της Δυτικής Γερμανίας να ανατρέψει το μεταπολεμικό διεθνές σύστημα, έτσι ώστε να οδηγηθούν οι δύο πλευρές στη δημιουργία μιας ενιαίας Γερμανίας; Η εξεύρεση λύσης σε αυτό το πρόβλημα εκκινούσε λαμβάνοντας υπόψη δύο δεδομένα: Το πρώτο ήταν ότι το γερμανικό έθνος ήταν διχοτομημένο σε δύο κράτη και το δεύτερο ότι η γερμανική στρατηγική θα έπρεπε να ισορροπεί μεταξύ των δικών της επιδιώξεων και αυτών των χωρών της Ευρασίας και των Η.Π.Α προκειμένου να μην αναζωπυρώσει εκ νέου αντιγερμανικές συσπειρώσεις.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η Δυτική Γερμανία έπρεπε να βασίσει τη στρατηγική της στη διατήρηση της υποστήριξης των Ηνωμένων Πολιτειών για την ενοποίησή της, στη συναίνεση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και στην άρση των ενστάσεων των άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων των οποίων τα συμφέροντα θα θίγονταν αμεσότερα από την ενοποίηση της Γερμανίας¹⁴. Η μη επιθυμία ανατροπής του υπάρχοντος status quo από τη Σοβιετική Ένωση και τις Δυτικές Δυνάμεις, οδήγησε τη Δυτική Γερμανία στην υιοθέτηση από το 1969 της Ostpolitik προκειμένου να προσαρμοστεί η γερμανική πολιτική στην ύφεση που είχαν εισέλθει οι σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων.

Η Ostpolitik, με «αρχιτέκτονα» τον Καγκελάριο της Δυτικής Γερμανίας, Βίλυ Μπράντ, επεδίωκε τη σταδιακή προσέγγιση μεταξύ Δυτικής Γερμανίας και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης -πρωτίστως με την Ανατολική Γερμανία και τη Σοβιετική Ένωση- υπό τις κρατούσες συνθήκες χωρίς την υποχώρηση σε ζωτικά θέματα, με βλέψεις προς την επανένωση των δύο κρατών στα πλαίσια μιας ευρύτερης πανευρωπαϊκής διευθέτησης. Η διευθέτηση οποιωνδήποτε ζητημάτων προς επίλυση θα έπρεπε να γίνεται με τέτοιο τρόπο, που θα άφηναν το γερμανικό ζήτημα ανοικτό προς επίλυση σε μια ευνοϊκότερη για τη Γερμανία περίοδο¹⁵. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής υπογράφηκαν η Συνθήκη του Βερολίνου μεταξύ των τεσσάρων Δυνάμεων το 1971, οι Ανατολικές Συνθήκες μεταξύ Δυτικής Γερμανίας και Σοβιετικής Ένωσης, Πολωνίας και Τσεχοσλοβακίας και η βασική συμφωνία με την Ανατολική Γερμανία. Το 1972 ακολούθησαν οι Συμφωνίες του Ελσίνκι, οι οποίες οδήγησαν στην Τελική Πράξη το 1975. Οι συμφωνίες αυτές θεσμοθετούσαν έναν κώδικα συμπεριφοράς μεταξύ των κρατών μελών και επιβεβαίωσαν το μεταπολεμικά διαμορφωμένο status quo.

Σχετικά με τη σχέση μεταξύ των δυο γερμανικών κρατών, η Όστπολιτικ

εξέφραζε τις παρακάτω αρχές: Έως την αλλαγή της πανευρωπαϊκής πολιτικής δομής, θα υπήρχαν «δύο κράτη σε ένα έθνος» ενώ προβλεπόταν και έμμεση αναγνώριση της Ανατολικής Γερμανίας χωρίς αυτό ωστόσο να αποτελεί τελεσίδικη αντιμετώπιση του θέματος της επανένωσης¹⁶.

Κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Χέλμουτ Σμιτ, από το 1974 έως το 1982, η στρατηγική της Δυτικής Γερμανίας επικεντρώθηκε κυρίως προς την ευρωπαϊκή πολιτική που αφορούσε τη σύσφιξη των γαλλογερμανικών σχέσεων, τη νομισματική ενοποίηση και τη διευθέτηση του ζητήματος ανάπτυξης πυραύλων μέσου βεληνεκούς στην ευρωπαϊκή ήπειρο από τη Σοβιετική Ένωση. Στόχος της στρατηγικής ήταν η αποκατάσταση του ρόλου της Γερμανίας σε διπλωματικό και στρατηγικό επίπεδο ως χώρα βαρύνουσας σημασίας, η οποία προωθώντας παράλληλα την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, θα διατηρούσε μια βαρυσήμαντη θέση εντός της Ενωμένης Ευρώπης. Το NATO ωστόσο παρέμενε για τη Δυτική Γερμανία ο κύριος πυλώνας πάνω στον οποίο στήριζε την πολιτική ασφαλείας της, χωρίς η γαλλογερμανική προσέγγιση αλλά και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να προσφέρονται ως αξιόλογη εναλλακτική επιλογή στον συγκεκριμένο τομέα.

Συνοψίζοντας, στην προαναφερθείσα περίοδο η γερμανική διπλωματία απολάμβανε αυξημένα περιθώρια δράσης, τα οποία και αξιοποίησε σε ζητήματα που άπτονταν της ευρωπαϊκής πολιτικής, όπως, για παράδειγμα, η σύναψη συμφωνίας με τη Βραζιλία για τη βοήθεια στην κατασκευή εργοστασίου πυρηνικής ενέργειας και οι συζητήσεις για τις καθαρές πληρωμές της στον κοινοτικό προϋπολογισμό και τον περιορισμό στη χρηματοδότηση των συμμαχικών στρατευμάτων στο γερμανικό έδαφος¹⁷. Ωστόσο, σημαντικοί περιορισμοί εμφανίζονταν στην άσκηση διπλωματίας για ζητήματα ήσσονος στρατηγικής σημασίας, τα οποία διευθετούνταν στα πλαίσια των σχέσεων Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης, όπως για παράδειγμα το ζήτημα των ευρωπυραύλων.

Την περίοδο από το 1982 επί πρωθυπουργίας Χέλμουτ Κολ, έως και την ενοποίηση της Γερμανίας, ο νέος στόχος της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής ήταν η εφαρμογή της στρατηγικής των «δύο κατευθύνσεων» του NATO. Αυτή προέβλεπε την εφαρμογή της απόφασης εκμοντερνισμού των πυρηνικών οπλικών συστημάτων του οργανισμού, προκειμένου είτε να εξαναγκαστεί η Σοβιετική Ένωση να διαπραγματευτεί γενικό αφοπλισμό, είτε σε περίπτωση αποτυχίας του εν λόγω στόχου, να αποκαταστήσει την πυρηνική ισορροπία των δυνάμεων στην Ευρώπη. Τελικά οι διαπραγματεύσεις δεν οδήγησαν σε κάποια συμφωνία και η Δυτική Γερμανία αποδέχεται με κοινοβουλευτικό ψήφισμα την ανάπτυξη αμερικανικών πυραύλων μεσαίου βεληνεκούς στο έδαφός της.

Με τη στροφή της εξωτερικής πολιτικής της Μόσχας επί πρωθυπουργίας Γκορμπατσόφ το 1985, προς την κατεύθυνση της ύφεσης των εντάσεων μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Ηνωμένων Πολιτειών, οι δύο υπερδυνάμεις υπογράφουν στις 8 Δεκεμβρίου 1987, τη συμφωνία για την αμοιβαία μείωση των πυραύλων μέσου

βεληνεκούς στον ευρωπαϊκό χώρο. Αυτή η συμφωνία προκάλεσε αντιδράσεις στη Γερμανία, η οποία, προκειμένου να εξασφαλιστεί έναντι των διλημάτων ασφαλείας που προκαλούσε η σοβιετική πυραυλική υπεροπλία, υποστήριζε τα σχέδια του NATO που προέβλεπαν την ανάπτυξη πυραύλων μικρού βεληνεκού. Τελικά το όλο και αυξανόμενο ενδιαφέρον της Σοβιετικής Ένωσης για ύφεση στις ψυχροπολεμικές σχέσεις, και της διευθέτησης των ζητημάτων στα πλαίσια της πολυμερούς διπλωματίας, οδήγησε τη γερμανική κυβέρνηση στην υιοθέτηση της θέσης περί μη ανάπτυξης μικρού βεληνεκού πυραύλων. Το γεγονός αυτό προκάλεσε βαθιά κρίση στους κόλπους της Ευρωατλαντικής Συμμαχίας, αναζωπυρώνοντας παράλληλα από πλευράς Δυτικών Συμμάχων τους κρυφούς φόβους μιας «ουδέτερης Γερμανίας».

Με την κατάρρευση της Ανατολικής Γερμανίας το 1989, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δυτική Γερμανία κατανόησαν ότι σε αυτή την κρίσιμη στιγμή διακυβεύονταν σημαντικοί και αλληλεξαρτώμενοι στόχοι. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες, διακυβεύονταν η ίδια η ύπαρξη του NATO και η παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων στην Ευρώπη, και για τη Γερμανία η αξιοπιστία της πολιτικής της ενοποίησης, η διατήρηση του δυτικού προσανατολισμού, και η εξασφάλιση της προστασίας της μέσω της αμερικανικής πυρηνικής ασπίδας εν μέσω των αναταραχών που είχαν ξεσπάσει στην Ανατολική Γερμανία.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες σε αυτή την επείγουσα συγκυρία, στήριξαν την ενοποίηση της Γερμανίας, καθώς, αν η τελευταία αποτύχαινε στους παραπάνω στόχους, θα ανέκυπταν και για τις δύο χώρες αλλά και για τη Δυτική Συμμαχία μια σειρά από μη αναστρέψιμα ζητήματα: Το ενδεχόμενο ουδετερότητας της Γερμανίας θα φάνταζε πιο ελκυστικό καθώς η Σοβιετική Ένωση θα αποτελούσε εν δυνάμει στρατιωτική απειλή, εάν αποφάσιζε να παρέμβει στρατιωτικά στις αναταραχές της Ανατολικής Γερμανίας και να τερματίσει το κίνημα ανεξαρτησίας στην Ανατολική Ευρώπη. Επιπλέον, Η νίκη των Δυτικών στον ψυχρό πόλεμο αυτόματα θα μετατρεπόταν σε ήττα, δημιουργώντας παράλληλα μεγάλο ρήγμα μεταξύ των Δυτικών Συμμάχων. Για την εξασφάλιση της αμερικανικής υποστήριξης στο ζήτημα της ενοποίησης, η Γερμανία ως ενιαία χώρα εγγυήθηκε την ένταξή της στο NATO, ενώ αποδέχτηκε τα ανατολικά της σύνορα με την Πολωνία, στη γραμμή Οντέρ-Νάισε (Oder – Neisse). Ομοίως, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεσμεύτηκαν να αφοσιωθούν στη συνέχιση των διαβουλεύσεων με τη Σοβιετική Ένωση για τον περιορισμό των εξοπλισμών και τη διατήρηση της συζήτησης για την αποκήρυξη της αναβάθμισης των πυραύλων μέσου βεληνεκού στα πλαίσια του NATO.

Η σημαντικότερη συνεισφορά των Ηνωμένων Πολιτειών στην ενοποίηση είναι ότι επιλέχθηκε αυτή η διαδικασία που θα βοηθούσε αμεσότερα στην επικύρωση των συμφωνηθέντων από τη διεθνή κοινότητα. Οι διαπραγματεύσεις για την ενοποίηση αφορούσαν δηλαδή τα δύο γερμανικά κράτη και τις τέσσερις κατοχικές δυνάμεις (Ηνωμένες Πολιτείες, Σοβιετική Ένωση, Γαλλία, Βρετανία), ενώ αποκλείστηκαν όλοι οι υπόλοιποι εχθροί της Γερμανίας εν καιρώ πολέμου¹⁸.

Σημαντικό, επίσης, ρόλο στην επίτευξη της ενοποίησης έπαιξε και η οικονομική ισχύς της Δυτικής Γερμανίας, η οποία διέθεσε αρκετές δεκάδες δισεκατομμύρια μάρκα για την παραπαίουσα Σοβιετική Ένωση αλλά και τεράστιο όγκο χρημάτων για την επανεγκατάσταση στη Σοβιετική Ένωση των σταθμευμένων στρατιωτικών της δυνάμεων στην Ανατολική Γερμανία¹⁹.

Βάσει των παραπάνω, η στρατηγική της Γερμανίας από την Ostpolitik έως την ενοποίηση είχε τα εξής σταθερά χαρακτηριστικά: α) Η συμμετοχή της Δυτικής Γερμανίας στο NATO ήταν η ακρογωνιαίος λίθος πάνω στην οποία εξαρτήθηκε η ενοποίηση της Γερμανίας, β) η σχέση Δυτικής Γερμανίας – Ηνωμένων Πολιτειών αποτελούσε πρωτίστως σχέση στον τομέα της ασφάλειας, η οποία εγγυόταν την ύπαρξη της Δυτικής Γερμανίας χωρίς εξάρτηση από τη Σοβιετική Ένωση, γ) απουσία πλήρους εναρμόνισης μεταξύ των δύο κρατών σχετικά με τη στρατηγική της «ύφεσης», καθώς η Δυτική Γερμανία προσπαθούσε να την εφαρμόσει για την επίλυση διαφορών που προέκυπταν στα πλαίσια του ευρωπαϊκού χώρου, λόγω της ανάγκης συνύπαρξης με τα ανατολικά κράτη και δ) αμφιταλάντευση μεταξύ της προτίμησης χρήσης τόσο της πολυμερούς όσο και της διμερούς διπλωματίας για την επίλυση του ζητήματος της ενοποίησης, ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση των σχέσεων των δύο υπερδυνάμεων.

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι τόσο οι Ηνωμένες Πολιτείες, όσο και η Γερμανία εξαρτιόνταν η μία από την άλλη για την υλοποίηση των στρατηγικών τους στόχων, και κατανοώντας αυτή την πτυχή συνεργάστηκαν τόσο για την επιτυχή ενοποίηση της Γερμανίας, όσο και για τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου υπέρ της Δύσης.

1. Για την περίοδο από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, την ψυχροπολεμική Περίοδο, έως και την ενοποίηση της Γερμανίας βλ. Καρβουναράκης Θεοδόσιος, «Οι Απαρχές του Ψυχρού Πολέμου και οι Ηνωμένες Πολιτείες 1945-1953», στο Καρβουναράκης Θ. (επιμ.) *Ο Ψυχρός Πόλεμος – Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*» (Σιδέρης, 2012), Ήφαιστος Παναγιώτης, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων*, (Ποιότητα, Αθήνα, 1999) κεφ. 5.3-5.7, Calvocoressi P., *Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945, Μέρος 1': Ο Ψυχρός Πόλεμος, Μέρος 3': Ο Ανασχηματισμός της Ευρώπης*, (εκδ.Τουρίκη, Αθήνα, 2010), Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Β' τόμος*, (Αθήνα,εκδ.Εστία, 2008) κεφ.10', Patton F. David, *Cold War Politics in Postwar Germany*, (Palgrave, New York, 2001), Fulbrook Mary, *A History of Germany 1918-2014*, (Blackwell, West Sussex, 2015), Hampton Mary, «*The Past, Present and the Perhaps' is Germany a "normal" Power?*», Security Studies, 10:2, 179-202, (Routledge, 2000), Smyser W.R, *From Yalta to Berlin – The Cold War Struggle over Germany*, (St. Martins Press, New York, 1999), Goertemaker, Manfred, «*Germany between the Superpowers, 1948-1968*» και Ninkovich Frank A. *The United States and the German Question, 1949-1968*, στο Junker Detlef (ed.), *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945-1968*, vol.1 (Cambridge University Press, 2004), Schwabe Klaus, *Détente and Multipolarity: The Cold War and German-American Relations, 1968-1990*, και Hacke Christian, *The United States and the German Question* στο Junker Detlef (ed.), «*The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1968-1990*», vol.2 (Cambridge University Press, 2004), Jürgen Bevers, *Geheimoperation Ostpolitik*, (WDR, 2012), Rudolf Peter, *Geheime Fronten: Spionage im Kalten Krieg*, (ZDF, 2017)
2. Fulbrook, *A History of Germany*, ό.π, σ.115
3. Καρβουναράκης Θ. «Οι Απαρχές του Ψυχρού πολέμου και οι Ηνωμένες Πολιτείες 1945-1953» ό.π, σ.41, Fulbrook,ό.π σ.116
4. στο ίδιο σ.52-54
5. Goertemaker, *Germany between the Superpowers, 1949-1968*, ό.π, σ.113
6. Καρβουναράκης, ό.π, σ.60
7. Calvocoressi P., *Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945*, ό.π, σ.48
8. Fulbrook, ό.π, σ.151
9. Calvocoressi P., ό.π, σ.59
10. Στο ίδιο, σ.271-279, βλέπε επίσης και Καρβουναράκης Θ, ό.π. σ.338-340, για μια ανασκόπηση της Οστροπολιτικής βλ. Bevers, *Geheimoperation Ostpolitik*, ό.π,
11. Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία*, Β' τόμος, ό.π, σ.360-361
12. Schwabe K. ό.π, σ.1-3 και Hacke Ch. ό.π, σ.18-22 στο Junker Detlef (ed.), *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1968-1990*, vol.2, Calvocoressi P., ό.π, *Μέρος Τρίτο: Ο ανασχηματισμός της Ευρώπης – Δυτική Ευρώπη*, σ.251-279
13. Ήφαιστος Π. ό.π, σ.220-232, Hacke Ch. ό.π, σ.18-24, Schwabe, ό.π, σ.1-14, Τσακαλογιάννης, ό.π, σ.338-340, 358-372, Βοσκόπουλος Γ. «*Η Δυτική Συμμαχία: Στρατηγική Σύζευξη ή Ηγεμονική Σχέση;*», στο Καρβουναράκης Θ. ό.π. σ.197-223
14. Τσακαλογιάννης, ό.π, σ.359
15. Ήφαιστος ό.π, σ.220-225

16. Korbel Josef, *Détente in Europe*, (Princeton University Press, Princeton, 1972)
σ.190-192
17. Lieber J.R., *The Foreign Policy of the Federal Republic of Germany*, στο Lieber, *No Common Power, Understanding International Relations*, (Harber-Collins, N.Y, 1991),
σ.105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η επιστροφή της ενοποιημένης Γερμανίας στη Διεθνή Σκηνή

5.1 Η θέση της Γερμανίας στις σημαντικότερες κρίσεις από το 1990 έως και σήμερα

5.1.1 Ο πόλεμος του Κόλπου

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μετέβαλε τόσο τη γεωγραφική πραγματικότητα και τους στρατηγικούς υπολογισμούς της Γερμανίας, όσο και την πολιτική ασφαλείας της. Από κράτος «πρώτης γραμμής», πλέον βρίσκεται σε ένα περιβάλλον αυξημένης ασφάλειας στο κέντρο της Ευρώπης και εντός αυτού του πλαισίου η γερμανική προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση του πολυμερισμού και τη συμμαχία με στρατηγικούς εταίρους. Το μεγαλύτερο διάστημα της δεκαετίας του 1990, η Γερμανία εστίασε την πολιτική ασφαλείας της στη «ζώνη αστάθειας» από τη Βαλτική και τον Καύκασο έως την Ανατολική Μεσόγειο, στρεφόμενη στην πρόληψη και αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών για τη Γερμανία και του πιθανού μεταναστευτικού ρεύματος προς αυτή, από τη μετατροπή των πρώην ανατολικών χωρών σε δημοκρατικές φιλελεύθερες οικονομίες της αγοράς.

Το πρώτο σημαντικό γεγονός το οποίο διατάραξε την ενασχόληση της Γερμανίας με τα ζητήματα ήπιας πολιτικής, ήταν ο Πόλεμος του Κόλπου¹. Στις 2 Αυγούστου 1990, ιρακινές στρατιωτικές δυνάμεις υπό τις εντολές του Σαντάμ Χουσέιν, εισβάλλουν και καταλαμβάνουν το Κουβέιτ. Μετά από αρκετά ψηφίσματα² του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και το τελικό ψήφισμα 678 στις 29 Νοεμβρίου 1990, που απαιτούσε τελεσιγραφικά την αποχώρηση των ιρακινών δυνάμεων από το Κουβέιτ, ένας συνασπισμός τριάντα τριών κρατών ξεκίνησαν μαζικές αεροπορικές επιθέσεις κατά του Ιράκ στις 16 Ιανουαρίου 1991. Στις 24 Φεβρουαρίου ξεκίνησε η επίθεση του στρατού ξηράς στο Ιράκ και η αναστολή των εχθροπραξιών κηρύχθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1991³.

Η εισβολή του Ιράκ δημιούργησε στη Γερμανία σημαντικό στρατηγικό δίλημμα σε μια περίοδο όπου λάμβαναν χώρα οι διαπραγματεύσεις για την επανένωση. Οι Γερμανοί ηγέτες αναγνώριζαν την εισβολή ως κατάφωρη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου. Αρνούσαν παράλληλα την αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων λόγω των περιορισμών που έθετε ο γερμανικός Βασικός Νόμος στη συμμετοχή του

στρατού μόνο για την άμυνα και την περιφερειακή συλλογική ασφάλεια, θέση ευθυγραμμισμένη με το Άρθρο 5 της Συνθήκης του NATO.

Αντί αυτού, η συνεισφορά της Γερμανίας στην επιχείρηση «Ασπίδα της Ερήμου» προέβλεπε οικονομική βοήθεια στα κράτη που θα επηρεάζονταν σημαντικά από την εισβολή, καθώς και οικονομική, υλικοτεχνική και εφοδιαστική βοήθεια στο στρατιωτικό συνασπισμό κατά του Ιράκ. Συνολικά η Γερμανία, με την περίφημη «διπλωματία των επιταγών», έθεσε 17 δις Μάρκα στη διάθεση του Συνασπισμού⁴.

Η εντεινόμενη κρίση με την προσπάθεια προσάρτησης του Κουβέιτ από το Ιράκ, ανάγκασε τους Γερμανούς αξιωματούχους στην επανεξέταση του θέματος της συμμαχικής υποστήριξης και στην υιοθέτηση κοινών αρχών βάσει των οποίων η Γερμανία θα ανταποκρινόταν σε αυτή. Αυτές οι κοινές αρχές προέβλεπαν: α) στενή συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες, β) αξιοπιστία και αφοσίωση προς τους συμμάχους, γ) υποστήριξη στη χρήση βίας για την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας του Κουβέιτ, αλλά όχι συμμετοχή, δ) αντιστάθμιση της στρατιωτικής απουσίας με την ανάληψη μιας σημαντικής μη στρατιωτικής επιχείρησης για την υποστήριξη της άμυνας της συμμαχίας, ε) ειδικές προσπάθειες για την υποστήριξη της ασφάλειας του ισραηλινού κράτους στα πλαίσια της ιστορικής ευθύνης και στ) η κρίση του κόλπου να μην επιτραπεί να θέσει σε κίνδυνο τη διαδικασία της ενοποίησης του γερμανικού κράτους και τη συνεργασία με τη Σοβιετική Ένωση.

Βάσει των παραπάνω αρχών, η Γερμανία συνέδραμε στις επιχειρήσεις σε τρία επίπεδα: α) Αυξήθηκε η υποστήριξη προς το συνασπισμό και τις Ηνωμένες Πολιτείες ενώ συμφωνήθηκε η μεταφορά στρατιωτών του γερμανικού στρατού σε αποστολές εκτός του άμεσου θεάτρου επιχειρήσεων. Τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο του 1991 η Γερμανία διέθεσε για την επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου» 6,5 δις δολάρια σε μετρητά και μεταφερόμενα είδη, ενώ παρήχθη περαιτέρω οικονομική ενίσχυση στη Βρετανία και τη Γαλλία. β) Στα πλαίσια διακήρυξης αλληλεγγύης προς το NATO και την Τουρκία, με τη μετακίνηση 500,000 Ιρακινών στρατιωτών κοντά στα τουρκικά σύνορα, η Γερμανία έστειλε 18 μαχητικά αεροσκάφη και 200 στρατιώτες σε νατοϊκή αεροπορική βάση στην Τουρκία. γ) Τέλος, η Γερμανία αύξησε την υποστήριξή της προς το Ισραήλ παρέχοντας αναγνωριστικά οχήματα και 200 εκατομμύρια δολάρια ως ανθρωπιστική βοήθεια σε πρώτη φάση και άλλα 600 εκατομμύρια σε δεύτερη φάση για την ενίσχυση της άμυνας του Ισραήλ⁵. Η στάση της Γερμανίας στον πόλεμο του κόλπου αποκάλυψε μια σύγκρουση ρόλων και μια αντίφαση στη χάραξη της μεταψυχροπολεμικής πολιτικής ασφαλείας της. Η υποστήριξη της πολυμερούς διπλωματίας από τη μία, και η άρνηση ανάληψης στρατιωτικής δράσης σε ευθυγράμμιση με το γερμανικό Βασικό Νόμο από την άλλη, είναι οι δύο όψεις του ιδίου νομίσματος της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής κατά την προαναφερθείσα περίοδο.

5.1.2 Η κρίση στη Γιουγκοσλαβία

Το γεγονός το οποίο αδιαμφισβήτητα οδήγησε τη Γερμανία στη χάραξη μιας νέας εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας ήταν η διάλυση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας. Τον Ιούνιο του 1991, η Κροατία και η Σλοβενία ανακηρύττουν την ανεξαρτησία τους με αποτέλεσμα να ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος μεταξύ αυτών και της Σερβίας. Η σύγκρουση με τη Σλοβενία διήρκεσε δέκα ημέρες, με τους Σλοβένους να κερδίζουν την ανεξαρτησία τους. Η ανεξαρτησία για τους Κροάτες θα έρθει έναν χρόνο αργότερα, την Άνοιξη του 1992, ύστερα από την κατάπαυση των αιματηρών συγκρούσεων, και την επιβολή ειρηνευτικής δύναμης από τον ΟΗΕ.

Κατά τα έτη 1991-1992, αν και αρχικά η Γερμανία ευθυγραμμίστηκε με τις θέσεις της Ε.Ε και των Ηνωμένων Πολιτειών για μη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, στη συνέχεια η Βόννη διακήρυξε ότι θα αναγνώριζε έστω και μονομερώς εν ανάγκη τα δύο κράτη έως τα Χριστούγεννα του 1991⁶. Αυτό διότι: α) είχε ιστορικούς δεσμούς με τα δύο κράτη τα οποία ήθελε να παρουσιάσει ως θύματα και να αναγνωριστεί παράλληλα η Σερβία ως επιτιθέμενη χώρα, και β) επειδή ο Υπουργός Εξωτερικών θεωρούσε ότι αυτή η αλλαγή της πολιτικής στάσης θα καθιστούσε τη Γερμανία ηγέτιδα δύναμη σε ένα ζήτημα το οποίο απασχολούσε ολόκληρη την Ευρώπη στο σύνολό της. Τελικά, στη Σύνοδο του Μάαστριχτ, η Γερμανία εξασφάλισε την υποστήριξη για την από κοινού αναγνώριση Σλοβενίας και Κροατίας από τους έντεκα εταίρους στις 23 Δεκεμβρίου 1992⁷.

Τον Απρίλιο του 1992, στον απόηχο την ανεξαρτητοποίησης των δύο χωρών, ξεσπά ο πόλεμος στη Βοσνία, με τον σερβικό τακτικό στρατό να ενώνεται με τους Σερβοβόσνιους, στρεφόμενος με μένος κατά μουσουλμανικών πληθυσμών σε περιοχές της ανατολικής Βοσνίας αλλά και του Σεράγεβο. Με την περαιτέρω κλιμάκωση των εχθροπραξιών, το επίκεντρο στρεφόταν πλέον στον Ο.Η.Ε και το ΝΑΤΟ, ως τους μόνους οργανισμούς οι οποίοι θα μπορούσαν να επιβάλλουν οικονομικές και στρατιωτικές κυρώσεις⁸. Το ΝΑΤΟ κατέληξε στην παύση ροής αγαθών προς τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, αναπτύσσοντας δυνάμεις περιπολίας στην Αδριατική. Παρά τους συνταγματικούς περιορισμούς, η γερμανική βουλή θα εγκρίνει τη διακριτική συμμετοχή του γερμανικού ναυτικού με ένα πλοίο σε αυτή την αποστολή, σε απόσταση 15 μιλίων από την ακτή και παρακολουθώντας μόνο την εμπορική κινητικότητα. Τελικά ούτε οι παραπάνω κυρώσεις είχαν κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα, καθώς κατά το 1992-1993, οι συγκρούσεις στη Βοσνία χαρακτηρίζονταν από μεγαλύτερη σφοδρότητα και λάμβαναν πλέον τη μορφή εθνοκάθαρσης κατά του μουσουλμανικού πληθυσμού. Στα πλαίσια αυτών των εξελίξεων, το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε με την απόφαση 781, ενέκρινε τη δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Βοσνία με ανάπτυξη της

δύναμης AWACS⁹ με εναέρια περιπολίες, ενώ ταυτόχρονα το NATO χαρακτήριζε τη συμμετοχή της Γερμανίας στην αποστολή ήσσονος σημασίας. Παρά τη συνολική αποτίμηση της αποστολής του NATO ως μη επιτυχημένη, σημαντικό γεγονός για τη Γερμανία αποτελεί η έγκριση του Συνταγματικού Δικαστηρίου για την αποστολή Γερμανών στρατιωτών στις αποστολές των AWACS.

Η περίοδος μεταξύ Ιανουαρίου 1993 και Ιουλίου 1994 αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό στάδιο στην εξέλιξη της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής σε σχέση με τα στρατηγικά της διλήμματα και τις ευκαιρίες, μιας και συμπίπτει με την περαιτέρω κλιμάκωση των εντάσεων από την πλευρά των Σέρβων¹⁰. Τον Αύγουστο του 1993, ύστερα από διπλωματική πίεση της Ουάσιγκτον, το NATO δεσμεύτηκε στη πραγματοποίηση εναέριων επιθέσεων. Το Φεβρουάριο του 1994, το σερβικό πυροβολικό εξαπολύει αιματηρή επίθεση κατά αμάχων στο Σεράγεβο. Στις 28 Φεβρουαρίου 1994 δύο μαχητικά F-16 του NATO κατέρριψαν τέσσερα σερβικά μαχητικά αεροσκάφη που είχαν παραβιάσει τη ζώνη απαγόρευσης πτήσεων, ενώ στις 6 Απριλίου νατοϊκά στρατιωτικά αεροπλάνα έπληξαν θέσεις του σερβικού στρατού. Τα αιτήματα του NATO για τη συμμετοχή της Γερμανίας στις αποστολές πτήσεων στη Βοσνία, οδήγησαν το Συνταγματικό Δικαστήριο στην απόφαση έγκρισης συμμετοχής του Ομοσπονδιακού Στρατού σε στρατιωτικές επιχειρήσεις εκτός ορίων της περιοχής του NATO¹¹. Έκτοτε και ως το 1999 η Γερμανία θα συμμετάσχει αρχικά με τη διάθεση αεροσκαφών τύπου ERC-Tornado αλλά και με στρατιώτες στη Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης του NATO, η οποία στόχευε στην παγίωση οικονομικού, διπλωματικού και στρατιωτικού πλεονεκτήματος υπέρ των συμμάχων, το οποίο θα οδηγούσε τη σύγκρουση στη Βοσνία σε τερματισμό¹².

Οι δυο παραπάνω αποστολές αποτελούν το σημείο αλλαγής της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Σημαντική επίσης ήταν και η ευρεία συμμετοχή του γερμανικού στρατού στην επιχείρηση IFOR, μιας νατοϊκής δύναμης η οποία θα αποσκοπούσε στην εφαρμογή της συμφωνίας ειρήνης του Dayton που υπογράφηκε το Νοέμβριο του 1995, με 4.000 στρατιώτες σε μια δύναμη που έφτανε τις 60.000¹³.

5.1.3 Ο πόλεμος στο Κόσοβο

Το μέγεθος της αλλαγής στη γερμανική πολιτική ασφαλείας μεταψυχροπολεμικά έγινε ορατό κατά τον πόλεμο του Κόσοβου. Η άμεση συμμετοχή στον πόλεμο, μέσω της επιχείρησης «Συμμαχική Δύναμη», εναντίον της υπό κατάρρευση Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, αποτελεί σημείο αναφοράς στην ιστορία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Αποτελεί την πρώτη επιθετικού τύπου συμμετοχή σε επιχείρηση μετά το 1945 σε ξένη επικράτεια, χωρίς

ξεκάθαρη εξουσιοδότηση από τα Ηνωμένα Έθνη¹⁴. Στα τέλη Φεβρουαρίου του 1999, ελήφθη η απόφαση από την Ομοσπονδιακή Βουλή για την έγκριση συμμετοχής 8.500 στρατιωτών του γερμανικού στρατού στην KFOR (Δύναμη Κοσόβου), με σκοπό την εφαρμογή της Συμφωνίας του Κοσσυφοπεδίου. Από τις 24 Μαρτίου 1999, Η Γερμανία συμμετείχε με δεκατέσσερα αεροσκάφη τύπου Tornado, σε δεκαπέντε περίπου αποστολές, οι οποίες προέβλεπαν την εξουδετέρωση της γιουγκοσλαβικής αεράμυνας. Οι βομβαρδισμοί του NATO διήρκεσαν εβδομήντα ημέρες, αναγκάζοντας τελικά τον Πρωθυπουργό της Γιουγκοσλαβίας, Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, να υποχωρήσει και να συμφωνήσει με το σχέδιο ειρήνης των μεγάλων δυτικών δυνάμεων και της Ρωσίας, στις 3 Ιουνίου 1999¹⁵.

Ένα κύριο επακόλουθο του πολέμου αυτού ήταν η επιτάχυνση της διαδικασίας ανάπτυξης αμυντικής συνεργασίας εντός της Ευρώπης. Το αποτέλεσμα ήταν η ιστορική απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της δημιουργίας μιας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ESDP), στα πλαίσια της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας, στην Κολωνία τον Ιούνιο του 1999. Η Σύνοδος της Κολωνίας ήταν ιστορικής σημασίας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με σημαντικές συνέπειες για την γερμανική πολιτική άμυνας και ασφάλειας, καθώς με αυτό τον τρόπο η Ευρωπαϊκή Ένωση «εμφύτευσε» θεσμικά τη γερμανική ισχύ σε ένα πολυμερές πλαίσιο λειτουργίας. Ο μετασχηματισμός της Ευρώπης σε μια δύναμη ικανή για ανάληψη στρατιωτικής δράσης ήταν εφικτός λόγω της απόφασης της Γερμανίας για τη συμμετοχή σε στρατιωτικές επιχειρήσεις πέρα από τα γεωγραφικά όρια του NATO. Παρ'όλ'αυτά, η κίνηση αυτή προκάλεσε ασυμφωνία και τριβές στις υπερατλαντικές σχέσεις και έθεσε ερωτήματα σχετικά με το μέλλον του NATO και την αμερικανική δέσμευση για την ασφάλεια της Ευρώπης, δεδομένα τα οποία αποτελούσαν τον ακρογωνιαίο λίθο της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας μεταψυχροπολεμικά. Καθώς ξεκινούσε ο 21^{ος} αιώνας, είχε γίνει ξεκάθαρο ότι οι δύο αυτοί πυλώνες της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής – η συμμετοχή στο NATO και η στρατηγική συμμαχία με τις Ηνωμένες Πολιτείες, άρχισαν να διαρρηγνύονται, οδηγώντας σε μια ριζική αναθεώρησή της¹⁶.

5.1.4 Τρομοκρατία και ο πόλεμος στο Ιράκ

Τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, που έλαβαν χώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες, συνετέλεσαν στον περαιτέρω προσδιορισμό της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής μεταψυχροπολεμικά. Σχεδόν ενστικτωδώς, η Γερμανική κυβέρνηση διακήρυξε την «αμέριστη συμπαραράσταση¹⁷» προς τις Ηνωμένες Πολιτείες,

συμπεριλαμβανομένης και της ανάπτυξης στρατιωτικής δύναμης, δεδομένων και των αποδείξεων περί ύπαρξης σημαντικής οικονομικής και διοικητικής βάσης της Αλ-Κάιντα στη Γερμανία, και ύπαρξης άνω των 31.000 υποστηρικτών ισλαμικών φονταμενταλιστικών στρατιωτικών οργανώσεων στο εσωτερικό της χώρας¹⁸.

Στις 7 Οκτωβρίου 2001, οι Ηνωμένες Πολιτείες εκκινούν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον της Αλ-Κάιντα και των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, ενώ στις αρχές Νοεμβρίου αποστέλλεται επίσημη αίτηση από πλευράς Η.Π.Α προς τη Γερμανία για στρατιωτική υποστήριξη. Με μια ιστορικής σημασίας απόφαση του γερμανικού κοινοβουλίου στις 16 Νοεμβρίου 2001, εγκρίνεται η ανάπτυξη της μεγαλύτερης μάχιμης αποστολής του γερμανικού στρατού εκτός των ορίων του NATO μεταψυχροπολεμικά. Στην αποστολή συμμετείχαν μεταγωγικές μονάδες, αερομεταφερόμενη ιατρική μονάδα εκκένωσης και τεθωρακισμένα αναγνωριστικά οχήματα τύπου «Fuchs» στο Κουβέιτ, μια μονάδα των ειδικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν, και ένα ναυτικό απόσπασμα στο Κέρας της Αφρικής. Οι αποστολές αυτές θα διαρκούσαν ένα χρόνο και θα χρηματοδοτούνταν με 15 εκατομμύρια ευρώ το 2001 και 160 εκατομμύρια ευρώ το 2002¹⁹.

Ο ρόλος της γερμανικής διπλωματίας επικεντρώθηκε κυρίως στη δημιουργία και την παγίωση μιας διεθνούς συμμαχίας εναντίον της τρομοκρατίας, γι' αυτό και ο Υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας, Γιόσκα Φίσερ, επιδόθηκε σε τακτικές διπλωματικές επισκέψεις σε χώρες της Κεντρικής Ασίας, στο Πακιστάν, την Κίνα την Ινδία και τη Ρωσία. Εργάστηκε στην κατεύθυνση μιας κοινής ευρωπαϊκής διπλωματικής απόκρισης στις τρομοκρατικές επιθέσεις και υποστήριξε τον εξέχοντα ρόλο των Ηνωμένων Εθνών στην αντιτρομοκρατική εκστρατεία. Τέλος, σημαντική ήταν η συμβολή της γερμανικής διπλωματίας στην οργάνωση και τη χρηματοδότηση των συσκέψεων της Βόννης, οι οποίες κατέληξαν στην ομώνυμη συμφωνία στις 5 Δεκεμβρίου για την εδραίωση νέας αφγανικής κυβέρνησης με επικεφαλής τον Χαμίτ Κάρζαί²⁰.

Συνοπτικά διαπιστώνεται ότι η Γερμανία χρησιμοποίησε τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προκειμένου να «κανονικοποιήσει» περαιτέρω τη γερμανική εξωτερική πολιτική, ιδίως αναφορικά με τη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Στόχος αυτής της πολιτικής ήταν η σταδιακή διαμόρφωση συναίνεσης για τη χρήση στρατιωτικής ισχύος ως «έννομο» εργαλείο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Η ειδοποιός διαφορά με το παρελθόν είναι ότι ενώ μέχρι πρότινος ο γερμανικός στρατός επικέντρωνε τις σημαντικές επεμβατικές του επιχειρήσεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αυτή τη φορά λάμβαναν χώρα έξω από αυτή, στο Αφγανιστάν²¹.

Τον Ιανουάριο του 2002, ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Τζώρτζ Μπους με δημόσια δήλωση, προετοίμασε την κατάσταση για σύγκρουση με το Ιράκ, αναφερόμενος στις χώρες τις οποίες αποτελούσαν τον «άξονα του κακού». Ενώ σε αρχικό στάδιο διαφαινόταν κάποια συμπόρευση μεταξύ Γερμανίας και Ηνωμένων Πολιτειών στο παραπάνω ζήτημα, στις 5 Αυγούστου 2002 επήλθε η ολική ρήξη, με

τον πρωθυπουργό της Γερμανίας Σρέντερ να δηλώνει, εν όψει και των εκλογών, πως η Γερμανία θα ακολουθήσει το «δικό της δρόμο», ο οποίος απέρριπτε τη συμμετοχή σε κάθε είδους «περιπέτειες»²².

Με τη μη συμμετοχή της στον πόλεμο κατά του Ιράκ στις 19 Μαρτίου 2003, η Γερμανία κλόνισε τη σχέση της και αυτή της Ευρώπης με τις Ηνωμένες Πολιτείες, εμβάθυνε τις ήδη υπάρχουσες επιφυλάξεις των τελευταίων για την έλλειψη αποφασιστικότητας σε ζητήματα απειλών και διεθνούς τάξης από πλευράς των Ευρωπαίων συμμάχων και αποδυνάμωσε την Ευρωατλαντική Συμμαχία. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η «μπισμαρική» ρητορική περί «γερμανικής οδού» και οι μονομερείς ενέργειες της Γερμανίας, προκάλεσαν ανασφάλεια στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Η στροφή της Γερμανίας σε μια εξωτερική πολιτική περισσότερο επικεντρωμένη στα γερμανικά εθνικά συμφέροντα, έστρεψε την προσοχή και την επιφυλακτικότητα κυρίως των γειτονικών κρατών επάνω της. Από την πλευρά της Γερμανίας έγινε σαφές ότι πλέον οι αποφάσεις για σημαντικά εθνικά θέματα θα λαμβάνονταν στο Βερολίνο, και ότι πλέον είχε εκκινήσει μια αυτόνομη «γερμανική πορεία» στην εξωτερική πολιτική, αποδεσμευμένη από την αμερικανική εξάρτηση²³.

5.1.5 Η κρίση στη Λιβύη

Το επαναστατικό κύμα της Αραβικής Άνοιξης που μεταλαμπαδεύτηκε από την Τυνησία σε πολλά αραβικά κράτη, οδήγησε και τη Λιβύη στη δίνη εσωτερικών αιματηρών συγκρούσεων²⁴. Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε το Ψήφισμα 1973, το Μάρτιο του 2011, το οποίο προέβλεπε τη δημιουργία ζώνης απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Λιβύη.

Η αποχή της Γερμανίας από την ψηφοφορία, σηματοδότησε την αποστασιοποίησή της από τις θέσεις της Αγγλίας, της Γαλλίας και των Η.Π.Α. Μερικές εξηγήσεις για την εν λόγω στάση αναπτύσσονται παρακάτω: α) Η γερμανική πολιτική κουλτούρα συνέχιζε να επιδεικνύει απροθυμία στην επιθετικής μορφής χρήση στρατιωτικής βίας, β) η αυξημένη «αυτοπεποίθηση» της Γερμανίας στην εξωτερική πολιτική σήμαινε ότι θα συνέδραμε μόνο σε πολυμερείς επιχειρήσεις οι οποίες θα άπτονταν των εθνικών της συμφερόντων, γ) η γερμανική εξωτερική πολιτική χαρακτηριζόταν από έλλειψη συνοχής με αποτέλεσμα να μη γίνουν κατανοητές οι συνέπειες αυτής της απόφασης. Η εξωτερική της πολιτική συνολικά καθορίστηκε από τους ρεαλιστικούς υπολογισμούς κόστους-οφέλους, δεδομένης και της οικονομικής πίεσης που ασκούσε και η ευρωπαϊκή οικονομική κρίση στο Βερολίνο²⁵.

Τα στρατηγικά της συμφέροντα εστιάζονται κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη, για την εξασφάλιση των μελλοντικών ενεργειακών πόρων, και όχι στη Λιβύη. Επομένως, η συμπεριφορά της Γερμανίας στην κρίση της Λιβύης εκκινούσε από τα εθνικά της συμφέροντα, τα οποία διέφεραν από αυτά της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και των Η.Π.Α²⁶. Η απόφαση της Γερμανίας, υπογραμμίζει τις τριβές που υπάρχουν μεταξύ αυτής και των παραδοσιακών της συμμάχων. Τέλος, το μεγαλύτερο περιθώριο ελιγμών που αναζητεί η γερμανική διπλωματία, πιθανώς υποτιμά τους συμμάχους της και δημιουργεί την εντύπωση ότι η Γερμανία στρέφεται σε μια πιο απροκάλυπτη άσκηση της εξωτερικής πολιτικής με βάση τα στενά εθνικά της συμφέροντα²⁷.

5.1.6 Η κρίση στην Ουκρανία

Το Νοέμβριο του 2013, μετά τη διακοπή των διαπραγματεύσεων της Συμφωνίας Συνεργασίας με την Ε.Ε από τον Ουκρανό Πρόεδρο Γιανουκόβιτς, η Ουκρανία διολίσθησε σε μια σοβαρή πολιτική κρίση. Η κατοχή και προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το Μάρτιο του 2014, και η ανάμειξη της τελευταίας στο αποσχιστικό κίνημα της ανατολικής Ουκρανίας καλλιέργησαν το εχθρικότερο κλίμα μεταξύ Ρωσίας και Δύσης από την εποχή του Ψυχρού πολέμου²⁸.

Από την αρχή, η Γερμανία ξεκαθάρισε τον αποκλεισμό χρήσης στρατιωτικής ισχύος για τη διευθέτηση της κρίσης και προτίμησε τη λύση των μακροπρόθεσμων διπλωματικών διαλόγων. Σαφώς καταδίκασε τις στρατιωτικές παρεμβάσεις της Ρωσίας, και με την προσάρτηση της Κριμαίας από την τελευταία, η Γερμανία υιοθέτησε στοχευμένες κυρώσεις οι οποίες θα αυξάνονταν σε περαιτέρω στρατιωτική ανάμειξη της Ρωσίας στην περιοχή. Οι περισσότερες από αυτές ήταν οικονομικής φύσεως. Για παράδειγμα, το 1/3 των γερμανικών εταιρειών που λειτουργούσαν στη Ρωσία, ματαίωσαν προγραμματισμένες επενδύσεις, ενώ κατά το 2014, οι Γερμανικές εξαγωγές προς τη Ρωσία μειώθηκαν κατά 20%²⁹.

Ωστόσο, οι βασικές αρχές των γερμανορωσικών σχέσεων έμειναν επί της ουσίας αμετάβλητες. Καμία σημαντική αλλαγή δεν επήλθε, και οι σχέσεις των δύο κρατών παρέμειναν τόσο σταθερές όσο και πριν από την κρίση³⁰. Παρά την επιφυλακτική ρητορική των δύο κρατών από την κρίση στην Ουκρανία και έπειτα, είναι σημαντικό να τονιστεί πως μια σταθερή και εποικοδομητική σχέση με τη Ρωσία είναι εντός των εθνικών συμφερόντων της Γερμανίας, καθώς τα επιχειρηματικά της συμφέροντα, όπως και η ολοένα αυξανόμενη ενεργειακή εξάρτησή της από τη Ρωσία, αποτελούν πρωτεύοντα ζητήματα για τη γερμανική

εξωτερική πολιτική³¹. Οι σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας είναι θεμελιώδους σημασίας για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και αποτελούν βαρόμετρο για τις συγκρούσεις και τις συνεργασίες στην Ευρώπη³².

Για τον τρόπο με τον οποίο αντέδρασε η Γερμανία στην Ουκρανική κρίση, σύμφωνα με τον Hyde-Price θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τέσσερα βασικά σημεία: α) Η Γερμανία, λόγω της γεωγραφικής της θέσης στο κέντρο της Ευρώπης και την πολυεπίπεδη σχέση της με τη Ρωσία, επηρεάζεται περισσότερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή και σύμμαχη στο NATO χώρα από την ουκρανική κρίση, και καλείται να αναλάβει ηγετικό ρόλο στη διευθέτησή της, β) στην κρίση, τα διακυβεύματα για τη Γερμανία ήταν περισσότερα από οποιαδήποτε άλλη Μεγάλη Δύναμη, επομένως ανέπτυξε μια ελάχιστα διαφοροποιημένη από τους συμμάχους προσέγγιση η οποία συνδύαζε τη σταθερή υποστήριξη της Ουκρανίας και την καταδίκη των ρωσικών πράξεων, με τη συνεχόμενη διπλωματική αλληλεπίδραση με τη Μόσχα, γ) από πλευράς γερμανικής διπλωματίας δόθηκε ώθηση προς την κατεύθυνση της αποκλιμάκωσης της κρίσης χωρίς τη χρήση στρατιωτικών μέσων, προκειμένου να δημιουργηθεί «χώρος» για διπλωματικές διαπραγματεύσεις, δ) η απάντηση στην πολύπλοκη κρίση απαιτεί την ανάπτυξη μιας προσεκτικά διαμορφωμένης στρατηγικής, η οποία θα συνδυάζει διαφορετικού τύπου πολιτειακά «εργαλεία». Σε διπλωματικό και πολιτικό επίπεδο η Γερμανία έπαιξε κεντρικό ρόλο σε αυτή. Παρέμενε να ξεκαθαριστεί ο ρόλος του ομοσπονδιακού στρατού μέσα στο συνολικό στρατηγικό πλαίσιο, τον οποίο το γερμανικό κράτος προτίμησε εκ νέου να μη χρησιμοποιήσει³³.

5.1.7 Η κρίση στη Συρία

Η κρίση στη Συρία ξεκίνησε την Άνοιξη του 2011, όταν το καθεστώς του Άσαντ άνοιξε πυρ εναντίον διαδηλωτών της Αραβικής Άνοιξης. Οι συγκρούσεις πήραν τη μορφή εμφυλίου πολέμου με την ένοπλη ανταπάντηση των διαδηλωτών και την περαιτέρω προσπάθεια καταστολής τους. Γενικότερα, λόγω της ύπαρξης πολλών αντιμαχόμενων πλευρών, η κρίση χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα στην ανάλυση της και από έντονη σφοδρότητα σε ό,τι αφορά τις συγκρούσεις³⁴.

Στη Γερμανία, ήδη από το 2012 άρχισε να γίνεται ορατό, τόσο επειδή εκείνη την περίοδο αποτελούσε προσωρινό μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, όσο και από το σχεδόν ομόφωνο ενδιαφέρον των Γερμανών πολιτικών για την επίλυση της ανθρωπιστικής κρίσης, ότι η Γερμανία θα καλούνταν να αναλάβει πρωτοβουλίες σχετικά με το ζήτημα. Οι παραδοσιακοί σύμμαχοι

περίμεναν περισσότερη ανάληψη δράσης από τη Γερμανία, δεδομένου ότι η τελευταία δεν είχε συμμετάσχει στην επιχείρηση κατά της Λιβύης, και επομένως ήταν αδύνατον να αποτραβηχτεί εντελώς στρατιωτικά από τη συριακή κρίση. Συν τοις άλλοις, η μη συμμετοχή θα έπληττε και την αξιοπιστία της γερμανική εξωτερικής πολιτικής η οποία εμπεριέχει στο δόγμα της την «ευθύνη για προστασία (R2P)»³⁵.

Το Δεκέμβριο του 2015, το γερμανικό κοινοβούλιο εγκρίνει τη συμμετοχή του γερμανικού στρατού στις επιχειρήσεις κατά του ISIL, με την αποστολή έξι αναγνωριστικών αεροσκαφών τύπου Tornado, μια φρεγάτα για την προστασία του γαλλικού αεροπλανοφόρου, ένα αεροσκάφος ανεφοδιασμού και την έγκριση αποστολής στρατιωτικού προσωπικού έως 1,200 ατόμων, χωρίς όμως να συμμετέχει στις αεροπορικές επιθέσεις των συμμαχικών δυνάμεων. Η αρχική διστακτικότητα για συμμετοχή στις επιχειρήσεις ξεπεράστηκε άμεσα, ύστερα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις του ISIL στο Παρίσι, τρεις εβδομάδες νωρίτερα³⁶.

Η συμμετοχή της Γερμανίας στην επιχείρηση ήταν κίνηση ύψιστης πολιτικής σημασίας, καθώς απέδειξε την αλληλεγγύη και την αφοσίωσή της στους στενότερους Ευρωπαϊκούς και Δυτικούς Συμμάχους. Αποστασιοποιήθηκε όμως από τη συμμετοχή στις αεροπορικές επιθέσεις, καθώς θεώρησε ότι αυτές δε θα συνέδραμαν στην επίλυση της κρίσης, και πως η νομική βάση των συμμαχικών αεροπορικών επιθέσεων δεν ήταν απολύτως ξεκάθαρη³⁷.

Παρά το γεγονός ότι η Γερμανία δεν έχει άμεσα συμφέροντα στη Μέση Ανατολή, η αποσταθεροποίηση της περιοχής όσο και της Ανατολικής Ευρώπης στρέφει την προσοχή της Γερμανίας προς τη Μέση Ανατολή με σκοπό να αντιμετωπιστούν οι άμεσες και οι έμμεσες συνέπειες αυτών των κρίσεων (πρόσφυγες, παράνομη μετανάστευση, τρομοκρατία) για το γερμανικό κράτος και την Ευρώπη. Επίσης, η εμπλοκή του γερμανικού στρατού στη Συρία έχει ανοίξει ένα νέο κεφάλαιο για τις διεθνείς επιχειρήσεις των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, και έχει στρέψει την προσοχή της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας από το ανατολικό μέτωπο του NATO, προς το νότιο³⁸.

Στην περιοχή συμμετέχει και διπλωματικά ως ουδέτερος διαμεσολαβητής, καθώς αποτελεί μαζί με άλλα 16 κράτη ιδρυτικό μέλος της ομάδας ISSG (International Syria Support Group), αλλά και τον τρίτο μεγαλύτερο δωρητή ανθρωπιστικής βοήθειας με 1.228 δις δολάρια μεταξύ 2012 και 2015, ακολουθώντας τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Μεγάλη Βρετανία. Επίσης, η Γερμανία είναι ένα από τα λίγα δυτικά κράτη που διατηρεί καλές πολιτικές σχέσεις με το Ιράν, με τα αραβικά κράτη του Περσικού Κόλπου αλλά και την Τουρκία την οποία η Γερμανία θεωρεί χώρα-κλειδί για την επίλυση της κρίσης στη Συρία και τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη³⁹.

Τέλος, η εμπλοκή της Γερμανίας στην περιοχή για την επίλυση της κρίσης προέρχεται και από την επιδίωξη διασφάλισης των οικονομικών της συμφερόντων. Ο

όγκος εμπορικών συναλλαγών με το Ιράν υπολογίστηκε στα 2.5 δις ευρώ το 2014 και αναμένεται να τετραπλασιαστεί ειδικά μετά την άρση των κυρώσεων για το Ιράν και τη συμφωνία για το πυρηνικό του πρόγραμμα. Επίσης, η Σαουδική Αραβία, λόγω των τεράστιων αποθεμάτων σε ορυκτό πλούτο και την επιρροή που ασκεί στη Μέση Ανατολή, μέχρι προσφάτως⁴⁰ αποτελούσε στρατηγικό εταίρο για τη Γερμανία, καθώς κατατάσσονταν στους είκοσι μεγαλύτερους εισαγωγείς γερμανικών όπλων και στρατιωτικού υλικού. Από οικονομικής απόψεως, η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Κατάρ, το Κουβέιτ, το Ομάν και το Μπαχρέιν αποτελούν για τη Γερμανία την τρίτη μεγαλύτερη μη ευρωπαϊκή αγορά με όγκο συναλλαγών αξίας 26,65 δις ευρώ⁴¹.

5.2 Η Στρατηγική της Γερμανίας

5.2.1 Στρατηγικοί προσανατολισμοί του γερμανικού κράτους

Μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου, το διεθνές σύστημα εισέρχεται σε φάση επαναπροσδιορισμού ρόλων και συμφερόντων, με την κατανομή ισχύος να ευνοεί συντριπτικά τις Ηνωμένες Πολιτείες και να τις αποδίδει κυρίαρχη θέση στο διεθνές σύστημα⁴². Στο δυτικό άκρο της Ευρασίας, η Γερμανία μαζί με τη Γαλλία αποτελούν τους βασικούς δραστήριους και δυναμικούς στρατηγικούς παίκτες.

Η Γερμανία μετά την ενοποίησή της συνειδητοποιεί όλο και περισσότερο την ειδική θέση της ως το σημαντικότερο κράτος της Ευρώπης, την οικονομική ατμομηχανή της περιοχής και τον αναδυόμενο ηγέτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴³.

Ο ευρωπαϊκός χώρος μετά τον ψυχρό πόλεμο έως και σήμερα χαρακτηρίζεται από πολιτική και στρατηγική ανομοιογένεια, του οποίου σταθεροποιητικός παράγοντας είναι η αμερικανική ισχύς μέσω της Ευρωατλαντικής Συμμαχίας⁴⁴. Στην Ευρώπη, η αντίληψη του αμερικανοκεντρικού διεθνούς συστήματος, που ονομάζεται Ατλαντισμός, στηρίζει τη θεσμική στρατηγική και ιδεολογική πρόσδεση της Ευρώπης στις ΗΠΑ. Αυτή η αντίληψη οικοδομείται βάσει των κοινών συμφερόντων αλλά και των πολιτισμικών και ιδεολογικών συμβατοτήτων με τις ΗΠΑ, κυρίως από πλευράς Ηνωμένου Βασιλείου⁴⁵. Οι ΗΠΑ στηρίζουν τη διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ωστόσο μόνο εντός περιορισμένου πλαισίου, και ο ρόλος των Βρετανών αξιολογείται ως μια προσπάθεια των ΗΠΑ να ελέγξουν τη ενοποιητική διαδικασία και να εμπεδώσουν μια ατλαντικής υφής στρατηγική αντίληψη. Αίσθηση των ευρωπαίων είναι ότι η πορεία πολιτικής ολοκλήρωσης στην

Ευρώπη έχει διαμορφωθεί με βάση τις προτεραιότητες του αμερικανοβρετανικού άξονα⁴⁶.

Ομοίως και οι σημαντικές ευρωπαϊκές κοινότητες από τη σύστασή τους το 1950 έως και την ενοποίηση της Γερμανίας, είχαν στον πυρήνα τους ως βασικό στόχο, τη χαλιναγώγηση της γερμανικής ισχύος. Σε μονιμότερη βάση σε σχέση με τα άλλα κράτη-μέλη, συμφέρον από τη στασιμότητα της υπερεθνικής εξέλιξης στην Ευρώπη είχε η Γαλλία, καθώς μέσα σε αυτό το πλαίσιο μπορούσε να διαδραματίσει το ρόλο της Μεγάλης Δύναμης αλλά, παράλληλα, να ασκεί έλεγχο επί της Γερμανίας⁴⁷.

Εντός των παραπάνω ευρωπαϊκών και διεθνών οριοθετήσεων, διαμορφώνεται και η γερμανική εθνική στρατηγική η οποία βασίζεται σε 4 αρχές⁴³: α) Ενσωμάτωση και επέκταση των ευρωατλαντικών θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO. Για τη Γερμανία, αυτή η αρχή αποτελεί ζωτικό εθνικό συμφέρον καθώς συνεχίζει να της προσφέρει πολιτική νομιμοποίηση και σταθερότητα άσκησης εξωτερικής πολιτικής μέσα από συλλογικούς θεσμούς, β) Εξομάλυνση των σχέσεων με τις γειτνιάζουσες ανατολικές χώρες (Πολωνία, Τσεχία) μετά την ευρωπαϊκή διεύρυνση του 2004, σχετικά με τη φιλοαμερικανική στάση της Πολωνίας στον πόλεμο του Ιράκ, αλλά και τον περιορισμό στην αγορά γης στις πρώην γερμανόφωνες περιοχές της Πολωνίας και της Σουδητίας, από εκδιωχθέντες γερμανούς μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, γ) Ιδιαίτερες σχέσεις με το Ισραήλ, κυρίως για ιστορικούς λόγους που αφορά στην ευθύνη της Γερμανίας για το ολοκαύτωμα. Από το 1952 έως το 2002, το γερμανικό κράτος πλήρωσε περίπου 55 δις ευρώ για αποζημιώσεις υπέρ των θυμάτων του ναζισμού, εκ των οποίων 40% στο κράτος του Ισραήλ. Ωστόσο, η ιδιαίτερη αυτή σχέση δεν εμποδίζει την αποστασιοποίηση της Γερμανίας από τις συγκρούσεις της Μέσης Ανατολής στις οποίες εμπλέκεται και το Ισραήλ, ούτε τη χάραξη ανεξάρτητης εθνικής πολιτικής με τις αραβικές χώρες. δ) Πολυμερισμός της εξωτερικής πολιτικής μέσω της συμμετοχής στους Ευρωατλαντικούς και διεθνείς οργανισμούς. Το τέταρτο αυτό σημείο αποτελεί έως σήμερα μονόδρομο για τη γερμανική συμμετοχή στη διευθέτηση των κρίσεων και βασική επιλογή ώστε η Γερμανία να μην επιστρέφει εκ νέου στην απομόνωσή της από το διεθνές σύστημα⁴⁸.

5.2.2 Οικονομική ισχύς

Η γερμανική οικονομία με όρους αγοραστικής δύναμης είναι η πέμπτη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως και η πρώτη στην Ευρώπη⁴⁹. Αποτελεί πρωτοπόρο εξαγωγική δύναμη στον τομέα της μηχανουργίας, των οχημάτων, των χημικών και των οικιακών προϊόντων. Επωφελείται από το υψηλά καταρτιζόμενο

εργατικό δυναμικό της, αλλά όπως και η υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη, αντιμετωπίζει δημογραφικές προκλήσεις που αφορούν στην ολοένα και αυξανόμενη γήρανση του πληθυσμού⁵⁰. Ως κοινωνική οικονομία της αγοράς, αποτελεί οικονομία μεικτού τύπου. Λειτουργεί ως οικονομία της ελεύθερης αγοράς στα καταναλωτικά αγαθά και τις υπηρεσίες, παράλληλα όμως η κυβέρνηση επιβάλλει ρυθμίσεις για την προστασία των καταναλωτών⁵¹.

Η γερμανική οικονομία επωφελείται από τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και τη συμμετοχή στην Ευρωζώνη, καθώς η ισχυρή βιομηχανική βάση της χώρας βρίσκει πρόσφορο έδαφος για μεγάλο όγκο εξαγωγών με φθηνότερο κόστος λόγω του κοινού νομίσματος⁵². Γι αυτό το λόγο, μια ολοκληρωτική αποχώρηση της Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και επαναφορά των τελωνειακών δασμών, θα είχε πιο ηχηρό αντίκτυπο στη γερμανική οικονομία απ'ότι ένας επικείμενος εμπορικός «πόλεμος» της Γερμανίας με τις Η.Π.Α⁵³. Αυτό διότι το γερμανικό εμπορικό πλεόνασμα στη διμερή εμπορική σχέση με τη Βρετανία αγγίζει κατά μέσο όρο τα 50 δις ευρώ το χρόνο.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας άγγιξε το 2017 τα 3,667 τρις δολάρια, το τέταρτο υψηλότερο παγκοσμίως, πίσω από τις Η.Π.Α, την Κίνα και την Ιαπωνία με 19,390, 12,237 και 4,872 δις δολάρια αντιστοίχως. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Γερμανία είναι σταθερά πρώτη οικονομική δύναμη, μπροστά από το Ηνωμένο Βασίλειο (2,622 τρις δολάρια) και τη Γαλλία (2,582 τρις δολάρια)⁵⁴. Το 2016 οι γερμανικές εξαγωγές έφτασαν το ποσό του 1,25 τρις δολαρίων, αποτελώντας έτσι την τρίτη εξαγωγική δύναμη παγκοσμίως πίσω από την Κίνα και τις Η.Π.Α με 2,27 και 1,32 τρις δολάρια αντίστοιχα. Το ίδιο έτος το συνολικό εμπορικό ισοζύγιο παρουσίασε πλεόνασμα 280 δις δολαρίων ενώ το διμερές εμπορικό ισοζύγιο με τις Η.Π.Α, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία είναι πλεονασματικό κατά περίπου 53 δις δολάρια για τις δύο πρώτες και κατά 30 δις δολάρια για την τελευταία⁵⁵. Σε μια συνολική ανασκόπηση, από το 1991 έως και το 2017, το πραγματικό ΑΕΠ της Γερμανίας σε δολάρια 2010 αυξήθηκε πάνω από 1,1 τρις, ενώ διαχρονικά τα διμερή εμπορικά ισοζύγια με τις Η.Π.Α, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία από το 1995 έως το 2016 ήταν πάντοτε συντριπτικά θετικά υπέρ της Γερμανίας, με εξαίρεση το εμπορικό ισοζύγιο με την Κίνα, το οποίο παρουσίαζε αρνητικές τιμές διαχρονικά⁵⁶.

Εκ των άνω συμπεραίνεται ότι η Γερμανία αποτελεί την ισχυρότερη οικονομική δύναμη στην Ευρώπη, και μια εκ των πέντε ισχυρότερων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ανάπτυξη της οφείλεται κατά κόρον στις εξαγωγές, το συνολικό ποσό των οποίων αποτελεί το 47% του ΑΕΠ της⁵⁸. Ωστόσο, η υψηλή αλληλεξάρτηση που δημιουργείται μεταξύ Γερμανίας και εισαγόμενων χωρών αποτελεί και την αχίλλειο πτέρνα της οικονομίας της. Οποιοσδήποτε κλυδωνισμός στην έως τώρα απαραιμπίστη ροή των εξαγωγών προς τους εμπορικά στρατηγικούς της εταίρους, όπως για παράδειγμα μια ολική έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή

Ένωση ή ένας εμπορικός «πόλεμος» μεταξύ Γερμανίας και Η.Π.Α, θα μπορούσε να αποφέρει σοβαρό πλήγμα στη γερμανική οικονομία.

5.7.2 Στρατιωτική Ισχύς

Η «Λευκή Βίβλος⁵⁹» του 2016 σχετικά με την πολιτική ασφαλείας της Γερμανίας και το μέλλον των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, καθορίζει για τη Γερμανία έναν ηγετικό ρόλο σχετικά με την ευρωπαϊκή άμυνα. Αναγνωρίζει την επανεμφάνιση διακρατικών ενόπλων συγκρούσεων και περιγράφει πλέον τη Ρωσία ως μια πρόκληση για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, παρά ως εταίρο, ύστερα από την εμπλοκή της στην ουκρανική κρίση και την προσάρτηση της Κριμαίας⁶⁰.

Η Ομοσπονδιακή Υπουργός Άμυνας, Ursula von der Leyen, υποστήριξε το 2016 πως «η Γερμανία είναι έτοιμη να ηγηθεί». Σε μια Ευρώπη υπό τη σκιά του βρετανικού δημοψηφίσματος για έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την βίαιη προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, η Γερμανία θα αναλάβει έναν μεγαλύτερο αμυντικό ρόλο εντός του πλαισίου του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο οποίος θα βοηθήσει ενεργά στη διαμόρφωση της παγκόσμιας τάξης, όπως επισημαίνεται από τον Υπουργό Εξωτερικών της Γερμανίας, Frank-Walter Steinmeier⁶¹. Στα πλαίσια αυτού του νέου ενεργητικού ρόλου του ομοσπονδιακού στρατού, αλλά και ως απάντηση στην κριτική και την πίεση των Η.Π.Α για μη ικανοποιητική συνεισφορά μελών του NATO στην κοινή άμυνα, η Γερμανία αναμένεται να αυξήσει σημαντικά τις αμυντικές της δαπάνες⁶².

Σύμφωνα με απόρρητο υπουργικό έγγραφο που διέρρευσε στο γερμανικό τύπο, οι αμυντικές δαπάνες μεταξύ 2019 και 2023 θα αυξηθούν στα 60 δις ευρώ, από τα περίπου 43 δις ευρώ που προβλέπονται για το 2019. Προβλέπεται επίσης προγραμματισμένη στρατολόγηση 20.000 επιπλέον στρατιωτικών σε βάθος επτά ετών αλλά και αύξηση του στρατιωτικού εξοπλισμού. Για επίτευξη των παραπάνω στόχων δίδονται χρονοδιαγράμματα τετραετιών από το 2019 έως και το 2031. Οι αμυντικές δαπάνες ύψους 60 δις ευρώ θα αποτελούν το 1.5 % του Α.Ε.Π της χώρας, αυξημένες σε σύγκριση με το 1,24% του 2017, αλλά αρκετά χαμηλότερες από τη συνεισφορά του 2% που έχει τεθεί ως ελάχιστο όριο από τη Βορειοατλαντική Συμμαχία⁶³.

Βάσει στοιχείων του 2018, η Γερμανία κατέχει τον δεύτερο μεγαλύτερο στρατό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με 178,600 ανθρώπινο δυναμικό, πίσω από τη Γαλλία, της οποίας αριθμεί 202,700 άτομα, όντας ο μεγαλύτερος της Ευρώπης. Ακολουθεί στην τρίτη θέση η Ιταλία με συνολικό προσωπικό 174.500 ατόμων και στην τέταρτη θέση το Ηνωμένο Βασίλειο με 150.250 ανθρώπινο δυναμικό. Επιπλέον, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν στην κατοχή του στρατηγικά πυρηνικά

όπλα, τα οποία τις αποδίδουν αυτόματα στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων χωρών και τις καθιστούν αυτόματα ευρωπαϊκές και παγκόσμιες πυρηνικές δυνάμεις⁶⁴. Η Γερμανία και η Ιταλία δεν διαθέτουν πυρηνικό οπλοστάσιο, παρά μόνο φιλοξενούν πυρηνικές κεφαλές των Η.Π.Α στα εδάφη τους, στα πλαίσια συμφωνιών του NATO⁶⁵. Σχετικά με τις αμυντικές δαπάνες, η Γερμανία διέθεσε το 2017, 39,5 δις ευρώ, η Γαλλία 40,9 δις ευρώ, το Ηνωμένο Βασίλειο 43 δις λίρες Αγγλίας και η Ιταλία 20,8 δις ευρώ.

Από την περίοδο της ενοποίησης έως και σήμερα ο αριθμός του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων της Γερμανίας ακολουθεί φθίνουσα πορεία. Το 1991 αριθμούσε 457.000 στρατιωτικό προσωπικό, ενώ το 2011 καταργείται η υποχρεωτική θητεία και πλέον ο εναπομείνας στρατός αριθμεί λιγότερο από το ½ του συνολικού προσωπικού από την εποχή της ενοποίησης του Γερμανικού κράτους. Όμοιας, φθίνουσα πορεία παρουσιάζουν και οι αριθμοί του στρατιωτικού προσωπικού των υπολοίπων μεγάλων δυνάμεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁶⁶.

Συμπερασματικά, η Γερμανία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί βάσει της παραπάνω ανάλυσης του κεφαλαίου, ως ένας από τους ισχυρότερους στρατούς της ευρωπαϊκής ένωσης σε τακτικό επίπεδο, ωστόσο η στρατιωτική ισχύς της, δε μπορεί να δικαιολογήσει τον χαρακτηρισμό της ως δυνητικό ηγεμόνα στην παρούσα χρονική φάση. Παράλληλα, σε παγκόσμιο επίπεδο, η Γερμανία αποτελεί μια μεσαίου βεληνεκούς στρατιωτική δύναμη⁶⁷.

1. Hyde-Price, Adrian κεφ.9 «*Foreign and Security Policy*», σ.185-187, στο Stephen Padgett Steven et al (ed.), *Development in German Politics*, vol.3, σ.185-187 (Wales, Palgrave Macmillan, 2003)
2. Lantis Jeffrey S., *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy since Unification*, (London, Praeger Westpoint, 2002), σ.19
3. Schöllgen Gregor, «*Η Εξωτερική Πολιτική της Γερμανίας – Επιστροφή στη Διεθνή Σκηνή*», σ.75, (Αθήνα, Παπαζήση, 2005)
4. ό.π, σ.77 και Lantis, ό.π, σ.26-27
5. Lantis, ό.π, σ.36-38
6. Hyde-Price, ό.π, σ.190
7. Lantis, ό.π, σ.84-88
8. Maull Hans, *Germany in the Yugoslav crisis*, (37:4, 99-130, Survival, 1995), σ.108
9. Airborne Warning and Control System: αεροσκάφη έγκαιρης προειδοποίησης και ελέγχου που χρησιμοποιούνται σε επιχειρήσεις αναγνωριστικών πτήσεων και ανίχνευσης άλλων αεροσκαφών, πλοίων και οχημάτων σε μεγάλες αποστάσεις και για την εκτέλεση ελέγχου και διοίκησης, διευθύνοντας πλήγματα μαχητικών και επιθετικών αεροσκαφών σε εμπόλεμες περιοχές.
10. Lantis, ό.π, σ.92
11. Hyde-Price, ό.π, σ.191
12. Lantis, ό.π, σ.116
13. Hyde-Price, ό.π, σ.92
14. στο ίδιο, σ.92
15. Schöllgen, ό.π, σ.99, 102-103
16. Hyde-Price, ό.π, σ.195-196
17. Schöllgen, ό.π, σ.144
18. Hyde-Price, ό.π, σ.198-199
19. στο ίδιο, σ.200
20. Hyde-Price Adrian, «*Redefining its Security Role*», στο Buckley Mary, Fawn Rick (ed.), *Global Responses to Terrorism – 9/11, Afghanistan and beyond*, (London & New York, Routledge, 2003), σ.101-103
21. ό.π, σ.108-109
22. Brunstetter Scott, «*A Changing View of Responsibility? German Security Policy in the Post-9/11 World*», στο Lansford Tom, Tashev Blagovest (ed.) *Old Europe, New Europe and the US Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era*, (Hampshire & Burlington, Ashgate, 2005), σ.28-29
23. Schöllgen, ό.π, σ.127-128
24. Για μια περιληπτική επισκόπηση της κρίσης στη Λιβύη βλ. Le Nèvé Angèle & Droillard Juliette, *Mit Offenen Karten - Libyen: Die Gründe für das Chaos*, (Arte France, 2018)
25. Miskimmon Alister, *German Foreign Policy and the Libya Crisis*, (German Politics, 21:4, 392-410, Routledge, 2012), σ.393
26. ό.π, σ.403-404
27. στο ίδιο, σ.405

28. Forsberg Tuomas, «*From Ostpolitik to 'frostpolitik'?Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia*», σ.29-30, στο *International Affairs 92: 1*, (Oxford, John Wiley & Sons, 2016), σ.21-42
29. ό.π, σ.34
30. στο ίδιο, σ.23
31. στο ίδιο, σ.22
32. στο ίδιο, σ.21
33. Hyde-Price Adrian, *The "sleep-walking giant" awakes: resetting German foreign and security policy*, (European Security, 24:4, 600-616, Routledge, 2015)
34. Inwood Joe, «*Syria: Seven years of war explained*», (BBC News, 9/3/2018, www.youtube.com/watch?v=CoL0L_DbuQQ)
35. Kaim Markus, «Die Krise im Syrien –Möglichkeiten und Grenzenmilitärischen Eingreifens», (StiftungWissenschaft und Politik, 11, 2012) σ.4
36. The Telegraph, «*Germany Joins fight against ISIL after parliament approves military action in Syria*» (by Agencies, 04 Dec.2015)
37. Gotkowska Justyna, FrymarkKamil, « *Germany's engagement in the resolution of the Syrian conflict*», (OSW Commentary, 2016-01-25), σ.1-2
38. ό.π, σ.4
39. στο ίδιο, σ.4, Για τη Συρία και τις στρατηγικές βλέψεις της Τουρκίας βλ. Ömer Taşpınar, «*Turkeys's Strategic Vision and Syria*», (The Washington Quarterly, Summer 2012)
40. Justyna, ό.π, σ.4
41. στο ίδιο, σ.4
42. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων*, (Αθήνα, Ποιότητα, 1999), σ.260-264
43. Brzezinski Zbigniew, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, (Αθήνα, Λιβάνη, 1998), σ.80-81
44. Ήφαιστος, ό.π, σ.264
45. Βοσκόπουλος Α. Γιώργος, *Ευρωπαϊκή Ένωση – Θεσμοί, Πολιτικές Προκλήσεις, Προβληματισμοί*, (Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2009), σ.139
46. ό.π, σ.143
47. Schöllgen, ό.π, σ.49-68
48. Jean-Christophe Victor, *Mit Offenen Karten - Deutschland und seine Außenpolitik*, (Arte France, 2005)
49. Σύγκριση βάσει «PPP» (Αγοραστική δύναμη), 5^η οικονομική δύναμη βάσει Germany - The World Factbook — Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html>
50. ό.π, Economy Overview
51. Kimberly Amadeo, «*Germany's Economy, Successes, and Challenges*», (The Balance, June 07, 2018, www.thebalance.com/germany-s-economy-3306346)
52. ό.π
53. Carrel Paul, Nienaber Michael, «Exposed and dependent: Germany desperate to avoid trade war», (Reuters, May 4, 2018,www.reuters.com/article/us-germany-usa)

trade-analysis/exposed-and-dependent-germany-desperate-to-avoid-trade-war-idUSKBN1I51WS)

54. The World Bank, (<https://data.worldbank.org/>)
55. OEC: The Observatory of Economic Complexity, (<https://atlas.media.mit.edu/en/>)
56. The World Bank, ό.π
57. OEC, ό.π
58. The World Bank, ό.π
59. Η Λευκή Βίβλος αποτελεί το βασικό πολιτικό έγγραφο της γερμανικής πολιτικής ασφαλείας, καθορίζοντας τη στρατηγική του κράτους και τον μελλοντικό ρόλο του Ομοσπονδιακού στρατού μέσα σε αυτή. Αποτελεί μια στρατηγική ανασκόπηση της υπάρχουσας κατάστασης και βασικό οδηγό για τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων και θεμάτων ασφαλείας. Η τελευταία λευκή βίβλος εκδόθηκε από το γερμανικό κράτος το 2016.
60. Chapter Four: Europe, *The Military Balance*, (118:1, 65-168, International Institute for Strategic Studies, 2018)
61. Breitenbach Dagmar, «*Germany presents new military roadmap*», (Deutsche Welle, 13.07.2016, www.dw.com/en/germany-presents-new-military-roadmap/a-19397153)
62. Chasse Jefferson, «*Merkel: Germany to heavily increase Bundeswehr budget*», (Deutsche Welle, 16.10.2016, <https://www.dw.com/en/merkel-germany-to-heavily-increase-bundeswehr-budget/a-36054268>)
63. Riedel Donata, «*Germany outlines radical hike in defense spending*», (Handelsblatt Global, September 4, 2018, <https://global.handelsblatt.com/politics/germany-nato-defense-military-budget-960096>)
64. The Military Balance, ό.π
65. Nassauer Otfried, «*US - Atomwaffen in Deutschland und Europa*», (BITS, Berlin Information Center for Transatlantic Security, November 2012, <http://www.bits.de/public/stichwort/atomwaffen-d-eu.htm>)
66. The World Bank, ό.π
67. O' Sullivan Michael, *The End of Globalization or a more Multipolar World?*, (Zurich, Research Institute - Credit Suisse, September 2015), σ.41

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Διαχρονικά, από την ενοποίησή της το 1871 έως και τη σημερινή εποχή, η εξωτερική πολιτική της Γερμανίας εναρμονιζόταν πλήρως με τις επιταγές των εκάστοτε στρατηγικών επιλογών που είχαν ως στόχο, την αύξηση της ισχύος μέσω της εκπλήρωσης ρεαλιστικών επιδιώξεων, λαμβάνοντας υπόψιν τους περιορισμούς που δημιουργούνταν ανά περιόδους σε περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο.

Ο στόχος της γερμανικής ενοποίησης υπό πρωσική καθοδήγηση, εκκινεί με την προσπάθεια επίτευξης της Τελωνιακής Ένωσης (Zollverein), με σκοπό την ενσωμάτωση του εμπορικού και βιομηχανικού τομέα στο πρωσικό στρατόπεδο, ώστε να αποκλειστεί σε οικονομική και θεσμική βάση η επιρροή της Αυστρίας, στο γερμανικό χώρο. Στη συνέχεια, η Πρωσία του Μπίσμαρκ, συμμαχεί με την Αυστρία στον πόλεμο κατά της Δανίας προκειμένου να αποσπάσει της επαρχίες Σλέσβικ και Χόλσταϊν, ενώ χωρίς ενδοιασμό συνασπίζεται σε δεύτερο χρόνο με την Ιταλία εναντίον της Αυστρίας και ουσιαστικά κερδίζει τον έλεγχο και την κυριαρχία ενός μέρους των νότιων γερμανικών κρατιδίων².

Εκμεταλλεούμενη τη στρατηγική της μεταφοράς των βαρών που ακολουθούσαν οι άλλες δυνάμεις, η Πρωσία αποκόμισε τα μέγιστα οφέλη. Αντιμετωπίζοντας ξεχωριστά την Αυστρία και τη Γαλλία και εμφανίζοντας την τελευταία ως ταραχοποιό του status quo της Ευρώπης, κερδίζει την ανοχή της Βρετανίας για τον γαλλοπρωσικό πόλεμο και πέτυχε την ενσωμάτωση του έντονα τοπικιστικού γερμανικού νότου στην Πρωσία, δημιουργώντας ενα ενοποιημένο γερμανικό κράτος³.

Στη συνέχεια, αφού ο κύριος στόχος της ενοποίησης είχε επιτευχθεί, κύριο μέλημα της γερμανικής πολιτικής ήταν η αποφυγή του «εφιάλτη» της γερμανικής περικύκλωσης από Ανατολή και Δύση. Αυτό ήταν εφικτό με τη διατήρηση καλών σχέσεων με τη Ρωσία και τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού συστήματος βασισμένο σε ένα δίπλωματικό δίκτυο χώρων πάνω από το οποίο δε θα μπορούσε να αυτονομηθεί καμιά μεγάλη δύναμη και να απειλήσει το status quo.

Μετά την παύση του Μπίσμαρκ, έως και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η στρατηγική της Weltpolitik που ακολουθείται, προετοιμάζει τη Γερμανία για μεταπήδηση από τη θέση της περιφερειακής ηγέτιδας δύναμης, σε αυτή της παγκόσμιας. Βάσει αυτού του στρατηγικού στόχου διαμορφώνεται ανάλογα και η εξωτερική πολιτική με τη στρατιωτική στρατηγική. Η Γερμανία επεξεργάζεται σχέδια αντιμετώπισης ενός διμέτρου πολέμου και αποφασίζει τη δημιουργία ενός ναυτικού στόλου για τον εκφοβισμό και την ενδεχόμενη αντιμετώπιση της Βρετανίας⁴.

Η ανάδειξη της Γερμανίας ως δυνητικού ηγεμόνα από το 1905 κι έπειτα,

αλλά και οι προπαρασκευές για την υλοποίηση της Weltpolitik, οδήγησε εν τέλει τη Γαλλία τη Βρετανία και τη Ρωσία σε συμμαχία κατά της Γερμανίας με αποτέλεσμα την ήττα της τελευταίας στον Ά Παγκόσμιο Πόλεμο.

Από τα παραπάνω, όπως διατυπώθηκαν και στο δεύτερο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος, συμπεραίνεται ότι η Γερμανία ακολούθησε κατά την εποχή της ενοποίησης του 19^ο αιώνα, μια ρεαλιστική πολιτική στη βάση ρεαλιστικών υπολογισμών κόστους - οφέλους και ισχύος του εκάστοτε αντιπάλου, χρησιμοποιώντας τη σύζευξη των εκάστοτε διαθέσιμων και κατάλληλων συντελεστών ισχύος προκειμένου να επιτευχθεί ο στρατηγικός της στόχος. Επίσης, κατά την εποχή του Γουλιέλμου, η επιλογή της Weltpolitik, αποτελεί απόδειξη της περαιτέρω αναζήτησης ισχύος από πλευράς Γερμανίας, πέραν της δεδομένης που ήδη κατείχε στο ευρωπαϊκό σύστημα κρατών.

Στο 3^ο κεφάλαιο μελετάται η εποχή από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών έως και τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με την επικράτηση των Συμμαχικών Δυνάμεων και την ήττα της ναζιστικής Γερμανίας. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι νικήτριες δυνάμεις με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, αποδυναμώνουν τη Γερμανία, αποστρεώνοντας της σημαντικούς συντελεστές ισχύος με την απόσπαση περιοχών στρατηγικής σημασίας και με πλούσιο υπέδαφος, ενώ παράλληλα θέτουν αυστηρούς περιορισμούς στην ανάπτυξη της στρατιωτικής της ισχύος.

Ακόμη και υπό αυτές τις συνθήκες, η γερμανική εξωτερική πολιτική με εμπνευστή τον υπουργό Gustav Stressemann, αναζητούσε μέσα από μια επιδέξια πολιτική υποστήριξη να πετύχει την ολοκληρωτική αναθεώρηση των συνόρων κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη, νωρίτερη αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής από την περιοχή της Ρηνανίας και τον τερματισμό κάθε συμμαχικού ελέγχου (οικονομικού-εξοπλιστικού) δια μέσου της διπλωματικής οδού⁵. Όμως, ο θάνατος του Γκούσταβ Στρέσεμαν το 1929 σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που είχε ξεσπάσει κατά το ίδιο έτος, υπονόμισαν τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης και ευνόησαν την άνοδο εθνικιστικών κινημάτων υπό την ηγεσία του Αδόλφου Χίτλερ.

Κατά τη ναζιστική περίοδο, η Γερμανία ακολουθεί εκ νέου και πιο απροκάλυπτα αυτή τη φορά, μια ακραία επιθετική ρεαλιστική πολιτική επανάκτησης των χαμένων συντελεστών ισχύος, αλλά και απόκτηση νέων στη βάση της θεωρίας της προσάρτησης ζωτικού χώρου (Lebensraum). Η ανακατανομή και χρήση των συντελεστών ισχύος που θα προέκυπταν από τον νέο αυτό χώρο, θα αναδείκνυαν τη Γερμανία ως κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη⁶.

Ομοίως, και σε αυτή την εποχή, όπως και προγενέστερα, η γερμανική στρατηγική επικεντρώθηκε στην ανάκτηση των συντελεστών ισχύος που αρχικά θα αποκαθιστούσαν την πρωτοκαθεδρία της στον ευρωπαϊκό χώρο. Στη συνέχεια επιδόθηκε στην απόκτηση ολοένα και περισσότερων υλικών συντελεστών ισχύος, με την εξαναγκαστική και βίαιη προσάρτηση νέων εδαφών, με τελικό στόχο τη σταδιακή ανάδειξή της ως μόνη παγκόσμια ηγεμονική δύναμη.

Επομένως, και σε αυτή την περίοδο, η ανάλυση της γερμανικής προσπάθειας για απόκτηση ισχύος με βάση τη θεώρηση του ρεαλισμού προκειμένου να παράξει ασφάλεια για τον εαυτό της, αλλά και να εξασφαλίσει την επιβίωσή της εντός του ανταγωνιστικού διεθνούς συστήματος, βρίσκει θετική ανταπόκριση.

Από τη μεταπολεμική διαίρεσή της, έως και την επανένωσή της στις αρχές του 1990, όπως παρουσιάζεται στο 4^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, τόσο με νομικούς, όσο και με πολιτικούς όρους, η Γερμανία αποτελούσε ένα κράτος υπό καθεστώς μερικής κυριαρχίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, κύριος στόχος ήταν το πώς θα κατάφερνε η πολιτική τόσο της Ανατολικής όσο και της Δυτικής Γερμανίας να ανατρέψει το μεταπολεμικό διεθνές σύστημα, έτσι ώστε να οδηγηθούν οι δύο πλευρές στη δημιουργία μιας ενιαίας Γερμανίας. Η εξεύρεση λύσης σε αυτό το πρόβλημα εκκινούσε λαμβάνοντας υπόψη δύο δεδομένα: Το πρώτο ήταν ότι το γερμανικό έθνος ήταν διχοτομημένο σε δύο κράτη και το δεύτερο ότι η γερμανική στρατηγική θα έπρεπε να ισορροπεί μεταξύ των δικών της επιδιώξεων και αυτών των χωρών της Ευρασίας και των Η.Π.Α προκειμένου να μην αναζωπυρώσει εκ νέου αντιγερμανικές συσπειρώσεις⁷.

Η στρατηγική της Δυτικής Γερμανίας στόχευε στη διατήρηση της υποστήριξης των Ηνωμένων Πολιτειών για την ενοποίησή της, στη συναίνεση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και στην άρση των ενστάσεων των άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων των οποίων τα συμφέροντα θα θίγονταν αμεσότερα από την ενοποίηση της Γερμανίας. Η μη επιθυμία ανατροπής του υπάρχοντος status quo από τη Σοβιετική Ένωση και τις Δυτικές Δυνάμεις, οδήγησε τη Δυτική Γερμανία στην υιοθέτηση, από το 1969, της Ανατολικής Πολιτικής, προκειμένου να προσαρμοστεί η γερμανική πολιτική στην ύφεση που είχαν εισέλθει οι σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων. Η Ανατολική Πολιτική (Ostpolitik), που ήταν η προσέγγιση με την Ανατολική Γερμανία, την Πολωνία και τη Σοβιετική Ένωση προέκυπτε από τη διαπίστωση ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν απέβλεπαν στο άμεσο μέλλον σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση για την ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης στην Ευρώπη. Αυτό επισήμαινε το ανέφικτο της γερμανικής επανένωσης οπότε εναπόκειτο στην ίδια τη Γερμανία να αναλάβει αυτό το εγχείρημα.

Το περιθώριο μέσα στο οποίο μπορούσε να κινηθεί η Βόννη ήταν η πολιτική/διπλωματία και η οικονομία. Ο μόνος τρόπος προσέγγισης ήταν η αποκλιμάκωση των εντάσεων, καθώς τα περιθώρια ελιγμών περιορίζονταν και διαμορφώνονταν βάσει των σχέσεων μεταξύ Ουάσιγκτον και Μόσχας. Απώτερος σκοπός ήταν η αποδυνάμωση των καθεστώτων με τα προαναφερόμενα μέσα, προκειμένου η Δυτική Γερμανία, αν επρόκειτο να επιτευχθεί μια ενδεχόμενη μελλοντική ενοποίηση, αυτή να πραγματοποιείτο από θέση ισχύος. Η διευθέτηση οποιωνδήποτε ζητημάτων προς επίλυση θα έπρεπε να γίνεται με τέτοιο τρόπο, που θα άφηναν το γερμανικό ζήτημα ανοικτό προς επίλυση σε μια ευνοϊκότερη για τη Γερμανία περίοδο, όπως και εν τέλει έγινε το 1991⁸.

Στην παραπάνω περίοδο είναι προφανές ότι η Γερμανία λειτουργεί διαιρεμένη και υπό καθεστώς μη κυρίαρχου κράτους. Όμως έστω και εντός του

ψυχροπολεμικού πλαισίου, όπου η εξωτερική της πολιτική διαμορφωνόταν από τις επιταγές και τις ανάγκες των δύο υπερδυνάμεων, ρεαλιστικό στόχο του γερμανικού έθνους αποτελούσε η ενοποίησή του σε ένα έθνος, η οποία θα προκαλούσε μια νέα «επανένωση» των συντελεστών ισχύος των δύο γερμανικών κρατών, αυξάνοντας τον πληθυσμό, την επικράτεια και δημιουργώντας ένα ισχυρό οικονομικό κέντρο στην καρδιά της Ευρώπης. Αναφορικά με τη στρατιωτική ισχύ, η ανάγκη συμμετοχής της Δυτικής Γερμανίας στον πόλεμο της Κορέας, επέτρεψε στην πρώτη, υπό την καθοδήγηση πάντα των Συμμαχικών Δυνάμεων, τη δημιουργία ενός ομοσπονδιακού στρατού το 1955, θέτοντας σε ισχύ έστω και ελεγχόμενα, αρχικά, έναν θεσμό ο οποίος κατά το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα είχε συμπαρασύρει όλες τις Μεγάλες Δυνάμεις στη δίνη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Απο το πέμπτο κεφάλαιο συμπερασματικά προκύπτει ότι από το τέλος του ψυχρού πολέμου έως και τη σημερινή εποχή, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αποτελεί το οικονομικά ισχυρότερο κράτος της Ευρώπης, την τέταρτη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως. Στρατηγικό στόχο αποτελεί η αποφυγή της απομόνωσής της από το διεθνές περιβάλλον, πράγμα το οποίο επιτυγχάνεται με τον πολυμερισμό στην εξωτερική της πολιτική, το οποίο σημαίνει ενσωμάτωσή της και επέκταση των ευρωατλαντικών θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του NATO.

Μετά την ενοποίηση, η Γερμανία επικεντρώθηκε στην ομαλοποίηση της εξωτερικής της πολιτικής, με τη συμμετοχή σε στρατιωτικές επιχειρήσεις, ενώ με την έλευση της νέας χιλιετίας, άρχισε να διαμορφώνει μια εξωτερική πολιτική καθοδηγούμενη βάσει των εθνικών της συμφερόντων. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η μη συμμετοχή της στον πόλεμο του Ιράκ, στην κρίση της Λιβύης και η διαφύλαξη της στρατηγικής σχέσης με τη Ρωσία παρά την ανάμιξη της τελευταίας στην ουκρανική κρίση.

Σχετικά με τη στρατιωτική ισχύ, η νέα στρατηγική που προσβλέπει σε ένα νέο παγκόσμιο ρόλο για τη Γερμανία ως μια κύρια ευρωπαϊκή δύναμη, προβλέπει και έναν νέο αναβαθμισμένο ρόλο για τον ομοσπονδιακό στρατό, στόχος του οποίου είναι η απαρεμπόδιστη ροή στρατηγικών αγαθών (ενέργεια, πρώτες ύλες) προς όφελος της γερμανικής οικονομίας (βιομηχανία, εξαγωγές) αλλά και η εφαρμογή της γερμανικής υψηλής στρατηγικής συνολικά⁹.

Αναφορικά με το τί είδους και μεγέθους δύναμη αποτελεί σήμερα η Γερμανία, θα μπορούσε συμπερασματικά να ειπωθεί ότι για τα ευρωπαϊκά και παγκόσμια δεδομένα αποτελεί μια ηγέτιδα δύναμη με όρους οικονομικής ισχύος. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν αποτελεί ηγεμονική δύναμη καθώς δεν κατέχει ακόμα πυρηνικό οπλοστάσιο, δεν αποτελεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε, και οι συμβατικές στρατιωτικές τις δυνάμεις δεν δικαιολογούν αυτόν τον χαρακτηρισμό. Σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελεί περισσότερο μια μεσαίου βεληνεκούς δύναμη συγκριτικά με τις Η.Π.Α, την Κίνα και τη Ρωσία.

Συνολικά εξάγεται το συμπέρασμα ότι διαχρονικά η στρατηγική της Γερμανίας βασίζεται σε ρεαλιστικές πολιτικές και παρά την αφοσίωσή της στον πολυμερισμό της εξωτερικής της πολιτικής, προωθεί μέσα από αυτή όλο και

περισσότερο τα τελευταία χρόνια με επιδέξια διπλωματία τα εθνικά της συμφέροντα, τα οποία στη σημερινή εποχή είναι κατα βάση οικονομικά. Με τον πολυμερισμό της εξωτερικής πολιτικής και τη συμμετοχή στους ευρωπαϊκούς θεσμούς, φροντίζει περίτεχνα να αποφεύγονται οι αντιγερμανικές συσπειρώσεις που την οδηγούσαν διαχρονικά σε επιθετικότητα και διεθνή απομόνωση.

Ορισμένες εκτιμήσεις για το μέλλον

Κλείνοντας την παρούσα μελέτη, θα μπορούσαν να προστεθούν μερικά στοιχεία τα οποία δείχνουν την πιθανή μελλοντική κατεύθυνση της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Σε συνέντευξή του στο περιοδικό Foreign Affairs, ο Walter Steinmeier θεωρεί ότι η διεθνής τάξη που διαμορφώθηκε στα προγενέστερα χρόνια, βρίσκεται υπό πίεση και μέσα σε αυτές τις αλλαγές, η Γερμανία έχει παραμείνει αξιοσημείωτα σταθερή. Οι Η.Π.Α και η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούσαν σταθερούς πυλώνες της εξωτερικής πολιτικής της, αλλά από τότε που παρουσίασαν σημάδια κόπωσης, η Γερμανία ξεπρόβαλλε ως μια εξ'ορισμού μεγάλη δύναμη στο κέντρο της Ευρώπης, η οποία αναμένεται να αναλάβει έναν νέο παγκόσμιο ρόλο¹⁰.

Ομοίως, η Καγκελάρια της Γερμανίας, Άγκελα Μέρκελ τονίζει πως «κατά τον 21^ο αιώνα, δε θα λάβουμε τόση βοήθεια, όση λάβαμε κατά τον 20^ο, επομένως είναι αναγκαίο να αυξήσουμε σημαντικά τις στρατιωτικές δαπάνες από 1,2% σε 2,0 % του Α.Ε.Π.». Αυτό σημαίνει πως οι αμυντικές δαπάνες μεταξύ 2019 και 2023 θα αυξηθούν στα 60 δις ευρώ, από τα περίπου 43 δις ευρώ που προβλέπονται για το 2019. Επίσης, το στρατιωτικό προσωπικό θα αυξηθεί κατά 20.000 σε βάθος επτά ετών με ταυτόχρονη αύξηση του στρατιωτικού εξοπλισμού¹¹.

Τέλος, με την παρουσίαση της Λευκής Βίβλου τον Ιούλιο του 2016, η Ομοσπονδιακή Υπουργός Άμυνας, Ursula von der Leyen, επισήμανε ότι η Γερμανία, ως κύρια δύναμη στην Ευρώπη, έχει σημαντική ευθύνη στη διαμόρφωση της παγκόσμιας τάξης. Η ίδια άλλωστε δηλώνει ότι πλέον «η Γερμανία είναι έτοιμη να ηγηθεί». Μετά το σοκ του Βρετανικού δημοψηφίσματος και την επιφυλακτικότητα κατά της Ρωσίας, η Λευκή Βίβλος προσδίδει στη Γερμανία έναν νέο, αυξημένο αμυντικό ρόλο εντός του πλαισίου του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ οραματίζεται και μια μελλοντική αμυντική ένωση των ευρωπαϊκών χωρών¹².

Είναι εμφανές λοιπόν ότι η στρατηγική της Γερμανίας αλλάζει. Μελλοντικά προσβλέπει στην ανάληψη ενός νέου παγκόσμιου ρόλου, κατά τον οποίο θα αυξήσει κατά πάσα πιθανότητα σημαντικά σε σύγκριση με την έως τώρα πορεία της, τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Τα ερωτήματα που θα μπορούσαν να απασχολήσουν τους μελετητές κατά τις επόμενες δεκαετίες, είναι 1^ο): εάν η άσκηση στρατιωτικής ισχύος από πλευράς Γερμανίας θα λειτουργεί υπέρ των συμφερόντων της συλλογικής ασφάλειας του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2^ο) Αν η Γερμανία θα χρησιμοποιήσει ως πρόσχημα τους παραπάνω θεσμούς προκειμένου να αυτονομηθεί περισσότερο στρατιωτικά, αναλαμβάνοντας όμως δράση μόνο όταν τα

συμφέροντα των θεσμών συμπίπτουν με το εθνικό της συμφέρον, αποφεύγοντας, παράλληλα, με αυτόν τον τρόπο τη διεθνή απομόνωση, ή 3^{ον}) αν κάποια στιγμή τελικά η γερμανική στρατιωτική ισχύς θα ασκηθεί απροκάλυπτα για εθνικούς σκοπούς, εκτός του προαναφερθέντος πλαισίου, δημιουργώντας εκ νέου ανακατατάξεις σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

1. Για τη ρεαλιστική θεώρηση βλέπε ό.π, Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, σελ.58-64
2. ό.π, Τσακαλογιάννης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Α' τόμος*, σ.282
3. ό.π, Mearsheimer J., *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, σ.576-578
4. ό.π Pulzer, *Germany, 1870-1945 : politics, state formation and war*
5. ό.π Ruth Henig, *The Weimar Republic 1919-1933*
6. Για «Lebensraum» βλ. ό.π, Κουσκουβέλης, σ.603-605
7. Για την ψυχροπολεμική περίοδο βλέπε ό.π, Καρβουναράκης Θ. (επιμ.) *Ο Ψυχρός Πόλεμος – Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, και υπόλοιπη βιβλιογραφία ό.π, υποσημείωση no.1, κεφ.4 στην ανά χείρας εργασία
8. Βλ. Καρβουναράκης, ό.π, Bevers, *Geheimoperation Ostpolitik και Τσακαλογιάννης, Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία*, σ. 360-361
9. The Federal Government, *White Paper 2016 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, (Berlin, Federal Ministry of Defence, 2016)
10. Auswärtiges Amt, *Germany's New Global Role – Berlin Steps Up*, (Foreign Affairs Interview, 15.06.2016)
11. ό.π, Jefferson, «*Merkel: Germany to heavily increase Bundeswehr budget*»
12. ό.π, Breitenbach, «*Germany presents new military roadmap*»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία στα ελληνικά:

Βοσκόπουλος Α. Γιώργος, «*Η Δυτική Συμμαχία: Στρατηγική Σύζευξη ή Ηγεμονική Σχέση*»; στο Καρβουναράκης Θ. (επιμ.), *Ο Ψυχρός Πόλεμος – Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, (Σιδέρης, 2012)

Βοσκόπουλος Α. Γιώργος, *Ευρωπαϊκή Ένωση – Θεσμοί, Πολιτικές Προκλήσεις, Προβληματισμοί*, (Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2009)

Θουκυδίδου, *Ιστορία*, μτφ.: Ελευθέριος Βενιζέλος, (Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2006)

Καρβουναράκης Θεοδόσιος, «*Οι Απαρχές του Ψυχρού Πολέμου και οι Ηνωμένες Πολιτείες 1945-1953*», στο Καρβουναράκης Θ. (επιμ.), *Ο Ψυχρός Πόλεμος – Μια Διεπιστημονική Προσέγγιση*, (Σιδέρης, 2012)

Κολιόπουλος Κων/νος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, (Αθήνα: Ποιότητα 2010)

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, ΣΤ' έκδοση (Αθήνα: Ποιότητα 2010)

Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στο Θουκυδίδη*, (Αθήνα: Εστία, 2010)

Τούντα-Φεργάνη Αρετή, *Η Εξωτερική Πολιτική των Δυνάμεων στο Μεσοπόλεμο*, σ.246, (Σιδέρης, Αθήνα, 2000)

Τσακαλογιάννης Παναγιώτης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Α' τόμος*, (Αθήνα, εκδ. Εστία, 2008)

Τσακαλογιάννης Παναγιώτης, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία, Β', τόμος*, (Αθήνα, εκδ.Εστία, 2008)

Τσούτσος Αθανάσιος, *Προσεγγίσεις στις έννοιες Ισχύς, Εθνικό Συμφέρον, Εξωτερική Πολιτική*, (Αθήνα: Μπαρτζουλιάνος 2007)

Βιβλία που έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά:

Brzezinski Zbigniew, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, (Αθήνα, Λιβάνη, 1998)

Calvocoressi P., *Η Διεθνής Πολιτική Μετά το 1945*, Α' Τόμος, (εκδ.Τουρίκη, Αθήνα, 2010)

Paret Peter, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, επιμ. Θάνος Ντόκος, (Εκδόσεις Κων/νουΤουρίκη, Αθήνα, 2004)

Schöllgen Gregor, *Η Εξωτερική Πολιτική της Γερμανίας – Επιστροφή στη Διεθνή Σκηνή*, (Αθήνα, Παπαζήση, 2005)

Ξενόγλωσσα βιβλία:

Aron Raymon, *Paix et guerre entre les Nations*, (Calmann-Levy, Paris, 1962).

Bond Briand, *British Military Policy Between the Two World Wars*, (Oxford University Press, Oxford, 1980)

Brunstetter Scott, «*A Changing View of Responsibility? German Security Policy in the Post-9/11 World*», στο Lansford Tom, Tashev Blagovest (ed.) *Old Europe, New Europe and the US Renegotiating Transatlantic Security in the Post 9/11 Era*, (Hampshire & Burlington, Ashgate, 2005)

Brzezinski Zbigniew. & Huntington S.P., *Political power: USA/USSR*, (Viking, N.York, 1957)

Carr Edward Hallett, *The twenty years' crisis 1919-1939: An introduction to the study of international relations*, (Harper, N.York 1964).

Carr Edward Hallett, *International Relations Between the Two World Wars*, (MacMillan, Hong Kong, 1990),

Carr William., *The origins of the Wars of German Unification*, (London, New York, Longman 1991)

Clausewitz Carl Von, *On war*, (ed.) Michael Howard and Peter Paret, (Princeton University Press, Princeton, 1989).

Delbrück Hans, *History of the art of War (4 vols.)*, (Lincoln: University of Nebraska Press, 1975-1985)

Fulbrook Mary, *A History of Germany 1918-2014*, (Blackwell, West Sussex, 2015)

Fuller C. William, *Strategy and Power in Russia*, (The Free Press, New York, 1992)

Goertemaker, Manfred, «*Germany between the Superpowers, 1948-1968*» στο Junker Detlef (ed.), *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945-1968*, vol.1 (Cambridge University Press, 2004)

Hacke Christian, «*The United States and the German Question*» στο Junker Detlef (ed.), *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1968-1990*, vol.2 (Cambridge University Press, 2004)

Hamilton Richard &. Herwig H. Holger, *The Origins of World War I*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2003)

Henig Ruth, *The Weimar Republic 1919-1933*, (Routledge, London, 1998)

Hermann David, *The Arming of Europe and the Making of the First World War*, (Princeton, Princeton University Press, 1996)

Hillgruber Andreas, *Germany and the Two World Wars*, (Cambridge, Harvard University Press, 1981)

Hillgruber Andreas, *Germany and the Two World Wars*, (Harvard, 1981)

Hitler, Adolf, *Hitlers Zweites Buch*, Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte–Band 7, (DeustcheVerlags-Anstalt, Stuttgart, 1961)

Howard Michael, *The Franco-Prussian War*, (Routledge, London, New York, Taylor & Francis e-library, 2005)

Hyde-Price Adrian, «*Redefining its Security Role*», στο Buckley Mary, Fawn Rick (ed.), *Global Responses to Terrorism – 9/11, Afghanistan and beyond*, (London & New York, Routledge, 2003)

Hyde-Price, Adrian, «*Foreign and Security Policy*», στο Stephen Padgett Steven et al (ed.), *Development in German Politics*, (Wales, Palgrave Macmillan, 2003)

Joll James, *Europe since 1870-An International History*, (Penguin Books, London, 1990)

Kennedy Paul, «*Grand Strategies in War and Peace: Toward a Broader Definition*, στο Paul Kennedy (ed.), *Grand Strategies in War and Peace* (New York: Yale University Press, 1991).

Kennedy Paul, *The Rise of the Anglo-German antagonism*», (London, Allen and Unwin, 1980)

Kindleberger Charles, *The World in Depression*, (Penguin, 1987)

Kissinger Henry, *A world restored*, (Grosset& Dunlap, N.York, 1957).

Kissinger Henry, *Diplomacy*, (Simon&Schuster, NewYork, 1994)

Korbel Josef, *Détente in Europe*, (Princeton University Press, Princeton, 1972)

Lantis Jeffrey S., *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy since Unification*, (London, PraegerWestpoint, 2002)

Lieber J.Robert, «*The Foreign Policy of the Federal Republic of Germany*», στο Lieber, *No Common Power, Understanding International Relations*, (Harber-Collins, N.Y, 1991)

Morgenthau Hans., *Politics among Nations: the struggle for power and peace*, (McGraw-Hill, New York 1993).

Ninkovich Frank A. «*The United States and the German Question, 1949-1968*», στο Junker Detlef (ed.), *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1945-1968*, vol.1 (Cambridge Univerity Press, 2004),

Overy Richard, *The Penguin Historical Atlas of the Third Reich*, (London, Penguin, 1996),

Patton F. David, *Cold War Politics in Postwar Germany*, (Palgrave, New York, 2001),

Pflanze Otto, *Bismarck and the development of Germany: The period of Unification, 1815 – 1871*, (Princeton University Press, 1963)

Pulzer Peter, *Germany, 1870-1945 : politics, state formation, and war*, (Oxford, New York: Oxford University Press, 1997)

Schwabe Klaus, «*Détente and Multipolarity: The Cold War and German-American Relations, 1968-1990*», στο Junker Detlef (ed.), *The United States and Germany in the Era of the Cold War, 1968-1990*, vol.2 (Cambridge University Press, 2004)

Seaton Albert, *The German Army, 1933-1945*, (New York, American Library, 1982)

Singer J. David & Small Melvin, *National Material Capabilities Data*, (Ann Arbor, MI: Inter-university Consortium for Political and Social Research, 1993-04-09)

Smyser W.R, *From Yalta to Berlin – The Cold War Struggle over Germany*, (St. Martins Press, New York, 1999)

Spykman Nicholas J., *America's strategy in world politics*, (Harcourt Brace Jovanovitch, N. York, 1942).

Taylor A.J.P , *The struggle for Mastery in Europe*, (Oxford University Press, 1955)

Taylor A.J.P, *The Habsburg Monarchy, 1809-1918: A History of the Austrian Empire and Austria Hungary*, (London: Hamish Hamilton, 1948)

Williamson Murray, *The Change in the European Balance of Power, 1938-1939: The Path to Ruin*, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984),

Wolfers Arnold, *Britain and France between Two Wars: Conflicting Strategies of Peace from Versailles to World War II*, (W.W. Norton & Company, New York, 1966)

Ξενόγλωσσα άρθρα:

Auswartiges Amt «*Germany's New Global Role – Berlin Steps Up*», (Foreign Affairs Interview, 15.06.2016)

Chapter Four: Europe, «*The Military Balance*», (118:1, 65-168, International Institute for Strategic Studies, 2018)

Forsberg Tuomas, «*From Ostpolitik to 'frostpolitik' ? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia*», σ.29-30, στο *International Affairs 92: 1*, (Oxford, John Wiley & Sons, 2016)

Gotkowska Justyna, Frymark Kamil, «*Germany's engagement in the resolution of the Syrian conflict*», (OSW Commentary, 2016-01-25)

Hampton Mary, «*The Past, Present and the Perhaps' is Germany a "normal" Power?*», *Security Studies*, 10:2, 179-202, (Routledge, 2000)

Hyde-Price Adrian, «*The "sleep-walking giant" awakes: resetting German foreign and security policy*», (*European Security*, 24:4, 600-616, Routledge, 2015)

Kaim Markus, «*Die Krise im Syrien –Möglichkeiten und Grenzenmilitärischen Eingreifens*», (StiftungWissenschaft und Politik, 11, 2012)

Mauil Hans, «*Germany in the Yugoslav crisis*» (37:4, 99-130, *Survival*, 1995)

Miskimmon Alister, «*German Foreign Policy and the Libya Crisis*», (*GermanPolitics*, 21:4, 392-410, Routledge, 2012)

O' Sullivan Michael, «*The End of Globalization or a more Multipolar World?*», (Zurich, Research Institute - Credit Suisse, September 2015)

Taşpınar, «*Turkeys's Strategic Vision and Syria*», (*The Washington Quarterly*, Summer 2012)

The Federal Government, «*White Paper 2016 on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*» (Berlin, Federal Ministry of Defence, 2016)

The Telegraph, «*Germany Joins fight against ISIL after parliament approves military action in Syria*» (by Agencies, 04 Dec.2015)

Ηλεκτρονικές πηγές:

Beyers Jürgen, «*Geheimoperation Ostpolitik*», (WDR, 2012 - <https://www.youtube.com/watch?v=ijlVpFdPjos>),

Breitenbach Dagmar, «*Germany presents new military roadmap*», (Deutsche Welle, 13.07.2016, www.dw.com/en/germany-presents-new-military-roadmap/a-19397153)

Carrel Paul, Nienaber Michael, «*Exposed and dependent: Germany desperate to avoid trade war*», (Reuters, May 4, 2018, www.reuters.com/article/us-germany-usa-trade-analysis/exposed-and-dependent-germany-desperate-to-avoid-trade-war-idUSKBN1I51WS)

Chasse Jefferson, «*Merkel: Germany to heavily increase Bundeswehr budget*», (Deutsche Welle, 16.10.2016, <https://www.dw.com/en/merkel-germany-to-heavily-increase-bundeswehr-budget/a-36054268>)

Gebhardt Ute, «*Experiment Weimar: Die Weimarer Republik*», (MDR, 2011 - <https://www.youtube.com/watch?v=CkysHLNqUpI>)

Inwood Joe, «*Syria: Seven years of war explained*», (BBC News, 9/3/2018, www.youtube.com/watch?v=CoL0L_DbuQQ)

Kimberly Amadeo, «*Germany's Economy, Successes, and Challenges*», (The Balance, June 07, 2018, www.thebalance.com/germany-s-economy-3306346)

Le Nèvè Angèle & Droillard Juliette, «*Mit Offenen Karten - Libyen: Die Gründe für das Chaos*», (Arte France, 2018 - <https://www.youtube.com/watch?v=ZWgEpmzjevK>)

Nassauer Otfried, «*US - Atomwaffen in Deutschland und Europa*», (BITS, Berlin Information Center for Transatlantic Security, November 2012, <http://www.bits.de/public/stichwort/atomwaffen-d-eu.htm>)

Riedel Donata, «*Germany outlines radical hike in defense spending*», (Handelsblatt Global, September 4, 2018, <https://global.handelsblatt.com/politics/germany-nato-defense-military-budget-960096>)

Rudolf Peter, «*Geheime Fronten: Spionage im Kalten Krieg*» (ZDF, 2017 - <https://www.youtube.com/watch?v=7etAXR93Pyo>)

The World Bank, (<https://data.worldbank.org/>)OEC: The Observatory of Economic Complexity, (<https://atlas.media.mit.edu/en/>)

The World Factbook — Central Intelligence Agency,
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html>

Victor Jean-Christophe, «Mit Offenen Karten - Deutschland und seine Außenpolitik», (Arte France, 2005 - <https://www.youtube.com/watch?v=xPbhm0cUYIE>)

Weis Uli, «*Geheimnisse der Weimarer Republik*», (ZDF, 2016 - <https://www.youtube.com/watch?v=VdA2s0IYERA>)